

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Παροιμίες που λέγουντι στη Νιάουστα

Η ιστορία της Βέροιας σε 50 ερωτοαπαντήσεις

Άλμπερτ Αϊνστάϊν - Γρηγόρης Περδικάρης

Το σπαράγγι

Τζόναγκολντ

Προστασία περιβάλλοντος από γεωργικές
δραστηριότητες

Ακαρπία των φυλλοβόλων οπωροφόρων

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1988
Έτος 11' - Τόμος ΣΤ' - Τεύχος 48

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά - Αλέκος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Βασ. Φιλίππου 21 - 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
-Το Λάπηριον-

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Τυπογραφείο Αντώνη Μαυραγάνη
Αντωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη.

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά Γλωσσολογικά

ΚΑΝΤΜΑΝ ΑΛΛΑΝ: Ανύπαρκτο το Μακεδονικό	σελ 92
ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡ.: Η ιστορία της Βέροιας σε 50 ερω- τοσπαντήσεις	93
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ.: Γρηγόρης Α. Περδικάρης	96
ΣΠΑΡΤΗΣΗΣ ΝΙΚ.: Παροιμίες που λέγονται στη Νιάου- στα. ΙΣΝΑΦΚΙΑ (Ιπαγγέλματα)	102

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά Παιδαγωγικά — Ιατρικά

ΜΥΛΩΝΑΣ ΓΙΑΝ.: Αλμπερτ Αϊνστάϊν	107
ΚΡΑΤΣΙΩΛΗΣ ΓΙΑΝ.: -Ρουμλουκιώτικα σημειώματα 1980 - 1988 Γιαν. Δ. Μοσχόπουλου	109
ΚΑΠΕΡΩΝΗΣ ΠΑΝ.: Προστασία περιβάλλοντος από γεωργικές δραστηριότητες	111
-ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ- Η χοληστερίνη στο αίμα	126

Γεωργικά — Δενδροκομικά

ΣΙΜΩΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ: Το πρόβλημα της καλλιούχου Αιπάνσεως των εδαφών μας	117
ΚΟΤΛΕΑΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ: Το απαράγγι	119
ΛΙΟΛΙΟΣ ΓΡΗΓ.: Τζόνεγκολντ — Ένα εξαιρετικό μήλο	121
ΧΑΤΖΗΧΑΡΙΣΗΣ ΙΩΑΝ.: Τα αίτια της ακαρπίας των φυλλοβόλων σπρωφόρων	122
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ.: Φυσιολογικές παθήσεις μη- λων και αχλαδιών	127

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗΣ ΓΙΑΝ.: -Ταξίδι στα μονοπάτια της μνήμης-	129
---	-----

Σ' όλες τις εποχές η Ελλάδα είχε τους φιλέλληνες οι οποίοι αγωνίστηκαν στην πρώτη γραμμή για τα δίκαια της πατρίδας μας. Ένας απ' αυτούς που αγωνίζονται σήμερα είναι και ο βουλευτής της Αυστραλίας Άλλαν Κάντμαν. Είναι μια φωνή πολύ δυνατή. Ας την ακούσουμε.

Φιλοξενούμε ειδικό άρθρο που αφορά την Ιστορία της Βέροιας, γραμμένη με τη μέθοδο των ερωτοσπαντήσεων. Με 50 ερωτήσεις και τις αντίστοιχες απαντήσεις ο αναγνώστης με μία «ρουφηξιά» ενημερώνεται σε ικανοποιητικό βαθμό για την Ιστορία της Βέροιας.

Ο Γρηγόρης Α. Περδικάρης υπήρξε ο πρώτος γενικός πρόεδρος των Η.Π.Α. στην Ελλάδα το 1838. Τελευταία γίνεται συζήτηση για το τόπο της καταγωγής του. Εάν γεννήθηκε στη Βέροια ή τη Νάουσα. Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε σχετικά άρθρα, που μας έστειλαν συνεργάτες του περιοδικού, καθώς και άλλα στοιχεία για ενημέρωση των αναγνωστών του περιοδικού. Ο αναγνώστης ας μελετήσει τα κείμενα και ας βγάλει μόνος του τα συμπεράσματα.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος είναι ένα πρόβλημα καυτό, που δεν σηκώνει αναβολή. Εν ονόματι της «ανάπτυξης» της «προόδου» και του «μέλλοντος» θυσιάσαμε και καταστρέψαμε το περιβάλλον. Επικράτησε ανεμπόδιστα η ωφελμιστική πλευρά του θέματος. Η κερδοσκοπία σργίασε. Και τα λάθη πληρώνονται τώρα, και μάλιστα ακριβά. Η ζωή «υποβοημίζεται» και η υγεία «κλονίζεται». Και όμως υπήρχαν και υπάρχουν λύσεις.

Η «βιομηχανική ανάπτυξη» μιάς περιοχής και η «τουριστική αξιοποίηση» ενός τόπου επιβάλλεται να γίνει «σωστά» και με «σχέδια» και με προοπτική. Όχι σε βάρος της υγείας μας. Με σεβασμό προς το περιβάλλον το «παρελθόν» τα «μνημεία» και την «ιστορία» μας. Δεν πρέπει να αποκοπούμε από τις ρίζες μας. Το παρελθόν και το μέλλον είμαστε εμείς. Το ένα είναι, συνέχεια του άλλου. Δεν υπάρχει δίλημμα. Υπάρχει συνύπαρξη, ανάπτυξη βιομηχανική, τουριστική, γεωργική κ.λ.π. και σεβασμός του περιβάλλοντος.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δημοσιεύει, σχετικά άρθρα και έτσι ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να ενημερωθεί για τις απόψεις και τις προτάσεις διακεκριμένων επιστημόνων

Φέτος συμπληρώνονται 110 χρόνια από τη γέννηση του Αϊνστάϊν. Ο Αϊνστάϊν υπήρξε μία εξέχουσα φυσιογνωμία. Ήταν ένας μεγάλος φυσικός και ένας μεγάλος άνθρωπος. Σ' όλη τη ζωή του εργάστηκε με πάθος για την Επιστήμη και αγωνίστηκε παράλληλα για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ένας πρωτοπόρος επιστήμονας και ένας πρωτοπόρος ανθρωπιστής.

Για τη προσωπικότητα και τη ζωή του μας μιλάει, ειδικός συνεργάτης του περιοδικού.

Η
Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.000
Δήμοι, Κοινότητες, Συν/σμοί	2.500
Εξωτερικού δολλάρια	25

Ανύπαρκτο το Μακεδονικό

Το λεγόμενο Μακεδονικό ζήτημα στην Αυστραλία το υποκινούν πράκτορες της κυβέρνησης της Γιουγκοσλαβίας, τόνισε με θαρραλέα δήλωσή του, μέσα στην Ομοσπονδιακή Βουλή, την περασμένη εβδομάδα, ο Φιλελεύθερος βουλευτής Άλλαν Κάντιμαν.

Ο κ. Κάντιμαν, πρώην σκιώδης υπουργός Μετανάστευσης, πολύ γνωστός και αγαπητός στην ελληνική παροικία, με την σωστή και δίκαιη τοποθέτησή του μέσα στην Ομοσπονδιακή Βουλή, απέδειξε ότι και σθένος διαθέτει και υπευθυνότητα.

Στην παρέμβασή του, ο Φιλελεύθερος βουλευτής, υπογράμμισε ότι κατά την πρόσφατη επίσκεψή του, στην Ελλάδα, Έλληνες υπουργοί του εξέφρασαν την ανησυχία τους για την στάση που τηρεί η Αυστραλία έναντι του λεγόμενου «Μακεδονικού» και των «αυτονομιστών».

«Πεποίθησι των Ελλήνων, είπε ο κ. Κάντιμαν, είναι ότι, πίσω από τους αυτονομιστές κρύβονται πράκτορες της Γιουγκοσλαβίας που υποκινούν το όλο θέμα.

«Αυτό, συνέχισε, το πιστεύω και εγώ.

«Οι Έλληνες ενοχλούνται που η αυστραλιανή κυβέρνηση ανέχεται και υποστηρίζει ομάδες που επιδιώκουν την αποσταθεροποίηση στα Βαλκάνια και απειλούν την αρμονική συμβίωση όλων των μειονοτήτων που ζουν εδώ».

ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΙΣ

Ο Φιλελεύθερος βουλευτής υποστήριξε ότι θα πρέπει όλοι να κατανόησουμε - και η κυβέρνηση - ότι άλλο πράγμα η διατήρηση της πολιτικής κληρονομιάς και της γλώσσας μιας μειονότητας και άλλο η δραστηριοποίησή της για αμφισβή-

τηση γεωγραφικών συνόρων.

Θέση του κ. Κάντιμαν είναι: να ενθαρρύνει η Αυστραλία την διατήρηση και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας μειονότητας.

Σε καμιά περίπτωση όμως, όπως υπογράμμισε, η Αυστραλία δεν πρέπει να ανέχεται να μεταβάλλονται τα γεωγραφικά της σύνορα, σε πεδίο μάχης, για επίλυση γεωγραφικών διαφορών μεταξύ μειονοτήτων - διαφορές που έχουν τις ρίζες τους σε πολλούς αιώνες πίσω.

Υπεύθυνα, ο Αυστραλός πολιτικός κάλεσε την κυβέρνηση να πάρει μέτρα για να σταματήσει τη δράση των πρακτόρων του Βελιγραδίου που υποκινούν το Μακεδονικό και αλωνίζουν την Αυστραλία.

Αξίζει να τονιστεί ότι ο κ. Κάντιμαν επισκέφθηκε πρόσφατα την Ελλάδα, όπου πήγε για να παρακολουθήσει το Παγκόσμιο Συνέδριο των Παμιακεδονικών Ενώσεων.

Δηλώσεις, ανάλογες με την τοποθέτησή του στη Βουλή, έκανε ο κ. Κάντιμαν και μετά την επιστροφή του από την Ελλάδα.

Μεταξύ άλλων, είχε υποστηρίξει, ότι:

«Η Μακεδονία ήταν και είναι ελληνική και η Αυστραλία καλά θα κάνει να μην αφήνει «ελεύθερο το πεδίο» σ' αυτούς που αμφισβητούν τα γεωγραφικά σύνορα Ελλάδας - Γιουγκοσλαβίας με στόχο τη δημιουργία προδλημάτων στην περιοχή των Παλκανίων».

Ο κ. Κάντιμαν υποστηρίζει ότι, από συναιτίες που είχε με Έλληνες πολιτικούς, διαπίστωσε ότι είναι «ενοχλημένοι» από τη στάση που τηρεί η Αυστραλία στο λεγόμενο «Μακεδονικό».

«Με την τακτική των ίσων απο-

στάσεων που φέρεται να τηρεί Αυστραλία, τονίζει ο κ. Κάντιμαν, Έλληνες πιστεύουν ότι ενθαρρύνονται όσοι προσπαθούν να δημιουργούν πρόβλημα στην περιοχή αμφισβητήσουν ακόμα και τα σύνορα της Ελλάδας».

Πιστεύουμε ότι οι Έλληνες μεξάρτητα πολιτικής τοποθέτησης χαίρουν με ικανοποίηση τις ενέργειες του κ. Κάντιμαν και παράσχουν κάθε ηθική υποστήριξη στο μέλλον.

ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ

Αξίζει να τονιστεί ότι η δήλωση του κ. Κάντιμαν, μέσα στη Βουλή, έγινε μόλις μια εβδομάδα μετά τη λειτουργία κοινοβουλευτικής Επιτροπής Φιλίας Αυστραλίας - Καναδάς στην οποία συμμετέχουν 40 ομοσπονδιακοί βουλευτές και γερουσιαστές - ανάμεσά τους ο πρωθυπουργός Μπόμπ Χάουκ και 5 υπουργοί.

Πρόκειται για δύο σημαντικές επιτυχίες της ελληνικής παροικίας σε δύο κρίσιμα εθνικά ζητήματα.

Επιτυχίες που οφείλονται στους τονισμένους και υπεύθυνους γλωσσικούς παροικιακούς παραγόντες των κοινοτήτων.

Εφημερίδα «Ο ΚΟΣΜΟΣ»
Αυστραλία 1/1/77

Μετά τη μάχη του Γρανικού ο Αλέξανδρος στέλνει δώρα ευχαριστίας στους Θεούς τις 300 παροικίες που πλίες όχι στην Πέλλα, αλλά στην Παρθενώνα με την ιστορική επιγραφή «Αλέξανδρος Φιλίππου και Έλληνες πλίνθ Λακεδαιμονίων των βαρβάρων των την Ασία τοικούντων».

Αρριανός, Αλεξάνδρου Ανάβασις, 1, 16, 7

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ ΣΕ 50 ΕΡΩΤΟΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

από τον Γ. Χ. Χιονίδη

Οι ερωτοαπαντήσεις αυτές έχουν ως εξής:

1. Πότε αναφέρεται για πρώτη φορά, η Βέροια στις ιστορικές πηγές;

(Απάντηση: Το 432 π.Χ. από τον Θουκυδίδη, με την ευκαιρία της εκστρατείας των Αθηναίων στη Χαλκιδική).

2. Πώς πρέπει να γράφεται η Βέροια, δηλαδή με ένα ή με δύο ρ; (Με ένα ρ, είναι το σωστό).

3. Πότε εμφανίζεται η λέξη Βέροια και με δύο ρ;

(Στα βυζαντινά χρόνια και ύστερα).

4. Στις επιτύμβιες αφιερωματικές κ.λ.π. επιγραφές των αρχαίων χρόνων πώς γράφεται η λέξη Βέροια, δηλαδή με ένα ή με δύο ρ;

(Πάντοτε με ένα ρ, χωρίς καμιά εξαίρεση).

5. Πού οφείλεται η ονομασία της Βέροιας;

(Ο συγγραφέας των Βυζαντινών Χρόνων και συγκεκριμένα του ΣΤ' αιώνα, Στέφανος Βυζάντιος, γράφει ότι ο αρχαίος ιστορικός Θεαγένης υποστήριζε στο χαμένο πια βιβλίο του «Μακεδονικά» δυο εκδοχές - απόψεις:

1η: Την πόλη έκτισε ο Φέρωνας και θα πρέπει να λεγόταν, στην αρχή, Φέροια, αλλά οι Μακεδόνες μετέτρεψαν το όνομά της σε Βέροια, σύμφωνα με τη συνήθειά τους να μετατρέπουν το Φ σε Β.

2η: Ο Μακεδόνας Βέρης είχε και μια κόρη που λεγόταν Βέροια, απ' όπου πήρε το όνομα και η πόλη).

6. Μήπως άλλη είναι η ετυμολογία της λέξεως;

(Οι δυο προηγούμενες εκδοχές χάνονται στα μυστήρια της μυθολογίας. Επιστημονικά θα πρέπει να δεχτούμε ότι πιθανότερο είναι πως ένα από τα δυο συνθετικά της λέξεως (-ροια) θυ-

μίζει το νερό).

7. Η λέξη Ημαθία από που προήλθε (πώς ετυμολογείται);

(Από τη λέξη άμαθος, που σημαίνει άμμος ποταμού).

8. Πότε συγκατάμε τη λέξη Ημαθία;

(Στον Όμηρο, ο οποίος την αναφέρει, στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια και ονομάζει «ερατεινή», δηλαδή αξιόγαστη σαν Ημαθία).

9. Ξέρετε άλλες πόλεις της αρχαίας Ημαθίας;

(Ήσαν η Έδεσσα (Αιγαί), η Μίεζα, το Κίτιο, η Σκύδρα και η Βάλλα κ.ά.).

10. Πότε κατοικήθηκε για πρώτη φορά, η Ημαθία;

(Δεν ξέρουμε πότε ακριβώς. Όμως, στη Νέα Νικομήδεια, την παλιά Μπραβιάτα, βρέθηκε προϊστορικός, ανθρώπινος, παραλίμιος οικισμός του 6220 π.Χ. ή σύμφωνα με άλλη άποψη των χρόνων 5600-5300 π.Χ.).

11. Ποιοί ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ημαθίας;

(Δεν ξέρουμε. Πρέπει να ήταν Προέλληνες. Οι Έλληνες (Μακεδόνες) πρέπει να εμφανίστηκαν μετά, όταν έφθασαν οι Δωριείς).

12. Τι ξέρουμε για τον μυθικό βασιλιά του Βερμού Μίδα;

(Ο Ηρόδοτος γράφει ότι στο Βέρμιο υπήρχαν οι περίφημοι κήποι του, όπου φύονταν τριαντάφυλλα με εξήντα φύλλα. Ο άπληστος Μίδας ζήτησε από τον Θεό Διόνυσο να γίνεται χρυσάφι ό,τι πιάνει. Όταν, όμως, πραγματοποιήθηκε η επιθυμία του, μετάνιωσε, γιατί δεν μπορούσε ούτε να φάγει, αφού και τα φαγητά γινόντουσαν χρυσός).

13. Σε ποιά πόλη έζησε ο Αθηναίος ποιητής Ευριπίδης και πότε;

(Στη γειτονική αρχαία Πέλλα, στην αυλή του Μακεδόνα βασιλιά Αρχέλαου, 413-399 π.Χ.).

14. Γέρετε κανέναν αξιόλογο Βεροιώτη που να μετείχε στη μεγάλη εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου;

(Ο χρονογράφος - ιστορικός Αρριανός μνημονεύει τον Βεροιώτη πλοίαρχο Μυλλέα, γιο του Ζωΐλου. Ένας άλλος, σπουδαίος επίσης, ήταν ο Κοΐρανος, που υπήρξε επιμελητής για την είσπραξη των φόρων στην αρχαία Φοινίκη).

15. Πόσες πόλεις υπήρξαν με το όνομα Βέροια;

(Η αρχαία μακεδονική Βέροια, που είναι και η μητρόπολη, η Βέροια της Συρίας, των Ελληνιστικών χρόνων, δηλαδή το σημερινό Χαλέπι, η βυζαντινή που είναι η σημερινή Στάρα Ζαγόρα της Βουλγαρίας, τα Βέροια, που είναι συνοικισμός στην κοινότητα Βασσαρά της Σπάρτης (που μετονομάστηκε έτσι στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα) και η BEREIA στην Αμερική. Όλες οι πόλεις από την πρώτη, τη μακεδονική πόλη).

16. Από πού καταγόταν η περίφημη δυναστεία των Αντιγονιδών; (Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, από τη μακεδονική Βέροια).

17. Ξέρετε κανένα πολύ γνωστό βασιλιά της τελευταίας δυναστείας;

(Ήταν ο Δημήτριος Πολιορκητής, που σύμφωνα με τον Πλούταρχο, επισκέφθηκε και την ιδιαίτερη πατρίδα της δυναστείας, δηλαδή τη Βέροια, γύρω στα 294 π.Χ.).

18. Ο γνωστός Βασιλιάς της Ηπείρου Πύρρος τί σχέση είχε με τη Βέροια;

(Στα χρόνια 288-287 π.Χ. υπήρξε κυρίαρχος της μετά παράδοσή της από τους Βεροιώτες).

19. Ποιος και από πού ήταν ένας από τους δυο πρώτους στρατηγούς του τελευταίου Μακεδόνα Βασιλιά Περσέα;

(Ο Ιππίας, από τη Βέροια, ο οποίος ήταν και προσωπικός φίλος του βα-

σιλιά Περσέα. Τούτος διοικούσε το περίφημο σώμα των φαλαγγιτών, δηλαδή τον μισό μακεδονικό στρατό).

20. Εναντίον ποιών πολέμησε (και) αυτός;

(Εναντίον των Ρωμαίων, το 171 π.Χ. και ύστερα, στο Κίτιο).

21. Πού κρίθηκε η τύχη του μακεδονικού κράτους;

(Στην αρχαία, μακεδονική Πύδνα, στις 22 Ιουνίου του 168 π.Χ., όπου οι Μακεδόνες νικήθηκαν από τους Ρωμαίους του αρχιστράτηγου Παύλου Αιμίλιου.).

22. Πότε μπήκαν οι Ρωμαίοι στη Βέροια και ποιός παράδωσε την πόλη σε τούτους;

(Μάλλον στις 23 Ιουνίου του 168 π.Χ. Την πόλη τους παράδωσε ο Ιππίας μαζί με τους συμπολίτες του Μίδωνα και Πάνταυχο, που ήταν επίσης, φίλοι του Περσέα).

23. Μια ή περισσότερες φορές επισκέφθηκε τη Βέροια ο Απόστολος Παύλος;

(Δύο ή τρεις φορές).

24. Ξέρετε ποιός Βεροιώτης ήταν μαθητής του Απ. Παύλου;

(Ο Σώπατρος ή Σωσίπατρος, τον οποίο ο Παύλος ονομάζει «συγγενή» του).

25. Ποιός αξιόλογος και πολύ γνωστός συγγραφέας του 2ου μ.Χ. αιώνα επισκέφθηκε τη Βέροια;

(Ο Λουκιανός, ο οποίος έγραψε ότι η Βέροια ήταν μεγάλη και πολυάνθρωπη πόλη).

26. Πού είχε την έδρα τούτο «Κοινοὶν των Μακεδόνων»;

(Στη Βέροια, όπου συγκεντρώνονταν συνέδριοι από όλες τις μακεδονικές πόλεις, εκτός της Θεσσαλονίκης, της Αμφιπόλεως και των οικισμών της Ἄνω Μακεδονίας, στα χρόνια της Ρωμαϊοκρατίας και είχε ως προορισμό τη θρησκευτική λατρεία των Ρωμαίων αυτοκρατόρων. Ἐκοβε και δικά του νομίσματα).

27. Τί ήταν τα «Ολύμπια» και

πού γινόντουσαν;

(Ἦσαν γιορτές που λαβαιναν χώρα στη Βέροια, τον μήνα Οκτώβριο).

28. Ποιές άλλες αρχές και αντιπροσωπευτικά σώματα υπήρχαν στη Ρωμαιοκρατούμενη Βέροια;

(Η Βουλῆ, η εκκλησία του δήμου, οι πολιτάρχες, οι γυμνασάρχες, ο εφήβαρχος, οι αγορανόμοι, ο σιτώνης, ο ειρηνάρχης, ο γραμματέας, ο ταμίης, ο οικονόμος, ο αρχιτέκτονας, ο αρχίατρος, ο αρχιερεύς, οι ιερείς κ.λ.π.).

29. Ἦταν ἡ ὄχι σπουδαία πόλη, η Βέροια στα ρωμαϊκά χρόνια;

(Πολύ σπουδαία, όπως φανερώνουν και οι τίτλοι της που διασώθηκαν όπως: «Ἡ των Βεροιαίων μητρόπολις εἰς νεωκόρος» ἢ «Ἡ σεμνότατη μητρόπολις της Μακεδονίας» και «Ἡ λαμπρότατη μητρόπολις»).

30. Ξέρετε αν επισκέφθηκαν τη Βέροια Ρωμαίοι αυτοκράτορες;

(Πρέπει να την επισκέφθηκαν πολλοί, αφού ἐδώ τους τιμούσαν σαν Θεοῦς. Ξέρουμε, συγκεκριμένα, ότι ἦλθαν και ἔμειναν στη Βέροια οι αυτοκράτορες Γοδριανός, το 242 μ.Χ., ο Φίλοππος ο Ἄραψ, 246 μ.Χ. κ.ά.).

31. Γνωρίζετε κάποιον σπουδαίο Βεροιώτη των Ρωμαϊκών χρόνων;

(Ναί π.χ. τον Κόιντο Π. Πύθωνα, από πολλές επιγραφές).

32. Η Βέροια μετονομάστηκε ποτέ;

(Ἦχι, εἶναι μια από τις λίγες πόλεις, που δεν ἄλλαξαν ὄνομα, τουλάχιστο από ὅσο ξέρουμε).

33. Μήπως λεγόταν κάποτε Εἰρηνοπούλη;

(Ἦχι, ἔτσι μετονομάστηκε η βυζαντινὴ Βεροη-Βέροια της Θράκης, η σημερινὴ Στάρα Ζαγόρα της Βουλγαρίας).

34. Τί ἦσαν οι Δραγοδίτες;

(Σλαβικό φύλο, που εγκαταστάθηκε μεταξύ της Θεσσαλονίκης - Βέροιας, κάπου γύρω στη σημερινὴ Ἐπισκοπή της Νάουσας, όπου, κάπου - κοντά, πρέπει να ἦταν κτισμένη η αρχαία πόλη Σκύδρα. Αυτό το συμπεραίναμε α-

πό το ὄνομα του χωριού (Ἐπισκ γιατί ἐκεῖ πρέπει να εἶχε την ἔδρα η επισκοπή της Δραγουβιτίας και σώθηκε και το τοπωνύμιο Ἐπισκ).

35. Ποιά σχέση εἶχε ο Βορροὺς βασιλιάς Σαμουήλ με τη Βέροια;

(Την κατέλαβε στα τέλη του 11ου αἰώνα και την κράτησε για μερικά χρόνια).

36. Ποιός απελευθέρωσε τη Βέροια από τους Βουλγάρους;

(Ο Βασίλειος Β', ο «Βουλγαροκτόνος», στα πρώτα χρόνια του 11ου αἰώνα).

37. Γιατί το σημερινό χωριό μνήγειο λεγόταν Κουμανίτς, πριν τα τελευταία χρόνια;

(Πρέπει, στον τόπο ἐκεῖνο να τασάθηκαν υπολοιπίματα του των Κομάνων).

38. Οι σταυροφόροι κατέλαβαν τη Βέροια;

(Ναί, το 1204, στην τέταρτη ροφορία).

39. Η Βέροια εἶχε Ορθόδοξο Λατῖνο ἐπίσκοπο στα χρόνια Φραγκοκρατίας;

(Εἶχε Λατῖνο ἐπίσκοπο. Ξέρουμε ὄνομα του ἑνα, του Γουαρινού).

40. Πότε ἔφυγαν οι Φράγκοι από τη Βέροια;

(Στα 1224, ὁπότε υπήχθηκα «Δεσποτάτον της Ηπείρου»).

41. Ποιά σχέση ἔχουν οι Κιλινοὶ με τη Βέροια;

(Νικήθηκαν κοντά στην πόλη, το 1309, από τον Βυζαντινὸ στρατὸν Χανδρινὸ).

42. Πότε προήχθηκε σε μητροπολίτη η ἐπισκοπή της Βέροιας;

(Στις αρχές του 14ου αἰώνα, ὁπότε ἦρθε στη Βέροια και ο Βυζαντινὸς αυτοκράτορας Ἀνδρόνικος Β', με Βεροιώτη Πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνα, τον Α', ὁπότε γιναν τα εγκαίνια των περιφημῶν χογραφῶν του Καλλιέργη στην ἐκκλησία της Ἀναστάσεως του Χριστοῦ).

43. Ποιάς αυτοκράτορας του Βυζαντίου βρισκόταν πολύ καιρό στη Βέροια;

(Ο Ιωάννης Καντακουζηνός, που έγινε ύστερα μοναχός και έγραψε και πολυσέλιδο βιβλίο, εξιστορώντας τα γεγονότα, όπου περιέχονται σπουδαίες πληροφορίες και για τη Βέροια).

44. Ποιάς ήταν ο Χλάπενος και πιά σχέση είχε με τη Βέροια;

(Ήταν Σέρβος ευγενής και αξιωματικός, που στα 1358, κατείχε τη Βέροια).

45. Ήταν αξιόλογη πόλη η Βέροια στα Βυζαντινά χρόνια;

(Ναί, απ' όσα γράφουν οι Ιωαν. Καντακουζηνός, Ιωαν. Καμενιάτης, οι βιογράφοι της όσιας Θεοδώρας της Θεσσαλονίκης, του όσιου Αντωνίου, του νέου, του Βεροιώτη όπως και του δολοφονηθέντα από τους Τούρκους μητροπολίτη Αρσένιου).

46. Η Βέροια που ανήκε διοικητικά στα Βυζαντινά χρόνια;

(Στη διοίκηση του «Ιλλυρικού» ύστερα της Θεσσαλονίκης και τέλος, αποτέλεσε την έδρα ιδιαίτερης διοικητικής στρατιωτικής μονάδας, δηλαδή ενός θέματος).

47. Πόσες εκκλησίες είχε η Βέροια στα Βυζαντινά χρόνια;

(Πολλές, από τις οποίες μερικές, ίσως και οι περισσότερες, ανήκαν σε ιδιώτες. Σώθηκε κατάλογός τους με 72 τέτοιες, στις αρχές του 20ου αιώνα. Γι' αυτό επονομάστηκε πετυχημένα και «Μικρά Ιερουσαλήμ»).

48. Πότε αλώθηκε η Βέροια από τους Τούρκους;

(Πρέπει να διευκρινιστεί ότι και η Βέροια είχε μεγάλες περιπέτειες στις δυο-τρεις τελευταίες δεκαετίες του 14ου και στις δυο-τρεις πρώτες του 15ου αιώνα. Υπάρχει μια «σκοτεινή» περίοδος 50 χρόνων, οπότε καταλήφθηκε πολλές φορές από τους Οθωμανούς, την ξαναπήραν οι Βυζαντινοί και πάλι οι Τούρκοι. Μπορούμε να μιλήσουμε με βεβαιότητα για τις καταλήψεις των Τούρκων, των χρόνων 1383, 1385, 1386

και 1389-1393. Για την οριστική κατάληψη υπάρχουν πολλές εκδοχές. Πάντως η τελευταία άλωση της Θεσσαλονίκης, έγινε στα 1430 και κάπου τότε πρέπει να συνέβηκε και η οριστική άλωση της Βέροιας).

49. Ποιά πρόσωπα σχετίζονται με την άλωση της Βέροιας;

(Τη «Βασίλισσα» Βεργινία-Βεργίνα, η οποία προτίμησε να αυτοκτονήσει, δηλαδή να πέσει από το παλάτι της στη «Μπαρμπουτα», τον προδότη Χατζηκατβία (που λεγόταν, στην πραγματικότητα. Χαριτόπουλος) και τον σφαγιασθέντα μητροπολίτη (που τελευταία μάθαμε το αληθινό όνομά του, που ήταν Αρσένιος).

50. Ποιοί Βεροιώτες ήταν οι παύ

σπουδαίοι πνευματικοί άνθρωποι απ' όσα ξέρουμε, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας;

(Ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος Β' ο Κονταρής, ο σοφός συγγραφέας Ιωάννης Κωτούνιος, που αναδείχθηκε στην Ιταλία, ο Μητροφάνης Κριτόπουλος, συγγραφέας και πατριάρχης της Αλεξάνδρειας, όπως και ο Δημήτριος Βικέλας, γνωστός συγγραφέας και αξιόλογος κοινωνικός παράγοντας και ο Κωνσταντίνος Ρακτιδάν, μεγάλος νομομαθής, υπουργός κατ' επανάληψη του Ελ. Βενιζέλου και πρώτος πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι οποίοι δεν γεννήθηκαν μεν στη Βέροια, αλλά οι οικογένειές τους ήταν απ' εδώ και οι ίδιοι έλεγαν και έγραφαν ότι αισθάνονται πώς ήταν Βεροιώτες, κ.ά.).

Ελληνοϊταλικός Πόλεμος (1940 - 1941)

Σήμερα παρουσιάζουμε ένα γράμμα, που κληρονομήθηκε πιά από το χρόνο, σώθηκε ανάμεσα στις σελίδες ενός βιβλίου. Μας δίνει την καθημερινή ζωή του φαντάρου στο Αλβανικό Μέτωπο και τις σχέσεις του

Του Τάκη Μπαίτσου

γι' αυτούς που άφησε πίσω στο σπίτι. Αφήνουμε τον αναγνώστη να σχηματίσει: μόνος του, την ανάλογη εικόνα, διαδίδοντάς το.

Πρωτοχρονιά 1941 στο Αλβανικό Μέτωπο.

Αγαπητή Βασιλική,

Χθες μόλις πήρα το κατά 7ο σ.μ. γράμμα σου και χάρηκα που είσθε καλά και εγώ δόξα τω Θεώ υγειαίνω.

Μην παραπονείσε και μη στενοχωρείσε όταν και κάποτε αργής να πάρης γράμμα, προχθές σου έγραψα και πάλι σου γράφω ότι οι στρατιώτες είναι όλοι μαζί και δεν πρέπει να έχει κανείς παράπονο. Με γράφεις να με στείλεις σταφίδα και όλα τα φαγώσιμα έχομε με το παραπάνω μας ταΐζει καλά η Ελλάδα μας, μόνο δυο ζεύγη κάλτσες χοντρά και τίποτε άλλο.

Πουλέφερ κλπ. με γάμισαν οι φίλοι, τοιγάρτα και ότι θέλης άλλο με δώσανε ασ είναι καλά. Χθες πήρα γράμμα κα ισπό τον Ζαφειράκη, μου έγραφε πολλά, και μόνο που θέλω να κοιτάξης την υγεία σας και να μη σε ενδιαφέρει για τίποτε. Είναι τα άλλα όλα πράγματα που διαρβώνονται. Την Πρωτοχρονιά μας σήμερα τη στρώσαμε όλοι χαρούμενοι και αδελφωμένοι, στρατιώται κα ιαξιωματικοί με όλα τα καλά και ο Βασιλιάς μας έστειλε όλους στρατιωτικά δώρα με την υπογραφή του. Εγώ περνά πολύ καλά, έχω κάτι πολύ καλά παιδιά οικογενειών που τους θαυμάζω και είμαστε αγαπημένοι περισσότερο από αδέρφια.

Πιστεύω με τη δύναμη του Θεού, γρήγορα να τελειώσουμε. Να ρωτήσεις για το επίδομα, οι συνάδελφοί μου πλούσιοι και πτωχοί πήρανε το επίδομα του δεύτερου μηνός τους γράφουν τα σπίτια τους.

Με αγάπη

Άγγελος

Χαιρετισμούς σε όλους και τη Μαρίκα να την έχεις καλά.

Να γράφης στον τομέα 825 και όχι 850 να παρακολουθής και ότι σου γράφω γιατί αλλάζουμε τα πάντα.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ Α. ΠΕΡΔΙΚΑΡΗΣ

Το θέμα της καταγωγής του Γρηγορίου Αν. Περδικάρη δημιουργήθηκε, ύστερα από την επιστολή που έστειλε ο Γ. Χιονίδης στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία». Συγκεκριμένα την 16.9.89 η «Ελευθεροτυπία» και στη στήλη «Πολιτικά Παρασκήνια» σελ. 9, δημοσίευσε επιστολή του Γ. Χιονίδη, ο οποίος στηριζόμενος σε στοιχεία από το βιβλίο του Χρήστου Δ. Λάζου «Η Αμερική και ο ρόλος της στην Επανάσταση του 1821». Εκδόσεις Παπαζήση, διατυπώνει τη γνώμη ότι ο Γρηγόρης Αν. Περδικάρης είναι Βεροιώτης.

Για τον Γρηγόρη Αν. Περδικάρη η «Νιάουστα» το 1988 φιλοξένησε δύο άρθρα: Στο πρώτο, ο Αχ. Γκούτας και με τίτλο «Ναουσαίος ο πρώ-

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

τος Γεν. Πρόξενος στην Αθήνα το 1838» (Νιάουστα Τεύχος 42ον σελ. 4-5), δημοσιεύει επιστολές (περιλήψεις), του Γρηγ. Περδικάρη απευθυνόμενες στο πατέρα του Αν. Περδικάρη και στον αδελφό του Κώστα που διέμεναν στη Νάουσα. Στο δεύτερο, ο Στεργ. Αποστόλου και με τίτλο «Νεώτερα περί του Ναουσαίου Γρηγορίου Α. Περδικάρη πρώτου αμερικανού γενικού προξένου στην Ελλάδα το 1838», δημοσιεύει σε φωτοτυπία το διάταγμα της Επίσημης αναγνώρισης του Γρ. Α. Περδικάρη από το Βασιλιά Όθωνα (15 Μαρτίου 1838).

Η «Ελευθεροτυπία» την 28 Σεπτεμβρίου 1989 δημοσίευσε περίληψη επιστολής του Αχ. Γκούτα, υποστηρίζοντας ότι ο Γρηγ. Α. Περδικάρης είναι Ναουσαίος. Η «Φωνή της Ναούσης» για το θέμα αυτό δημοσίευσε σχετικές περιλήψεις επιστολών του Γ. Χιονίδη και Αχ. Γκούτα (βλέπε φύλλα της Φωνής

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1838

23 και 30 Σεπτεμβρίου 1989). Στη συνέχεια δημοσιεύουμε σχετικά κείμενα και επιστολές για την ενημέρωση των αναγνωστών ως εξής:

1) Επιστολή (σχετικ. άρθρο του Γ. Χιονίδη

2) Την επιστολή του Αχ. Γκούτα που δημοσίευσε η Ελευθεροτυπία

Ναουσαίος ή Βεροιώτης

3) Δεύτερη επιστολή του Γ. Χιονίδη

4) Άρθρο σχετικό του Αχ. Γκούτα και:

5) Στοιχεία από το βιβλίο Ευσταθίου Στουγιαννάκη «Ιστορία της πόλεως Ναούσης» Β' Έκδοση Συλλόγου αποφοίτων Ναούσης 1989

Πριν 150 χρόνια...

1. ΒΕΡΟΙΩΤΗΣ ΗΤΑΝ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη, Δικηγόρου Βεροίας

Ήλθε (14.9.1989) στην Αθήνα ο νέος πρεσβευτής της Αμερικής κ. Μάικλ Σωτήρχος, που είναι ελληνικής καταγωγής, αφού και οι δύο γονείς του γεννήθηκαν σε ελληνικά νησιά.

Με την ευκαιρία της επίσκεψής του δόθηκε, από την αμερικανική πρεσβεία (όπως γράφει το «Ποντίκι», της 15.9.1989, σελ. 12), βιογραφικό του, σύμφωνα με το οποίο τούτος είναι ο πρώτος πρεσβευτής των Η.Π.Α. στην χώρα μας που είναι ελληνικής καταγωγής.

Χωρίς ίχνος τοπικού σοβινισμού και για χατήρι της ιστορικής ακρίβειας, και μόνο για αυτό, πρέπει να παρατηρήσω ότι τούτος δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια. Πραγματικά, είναι γνωστό (βλ. Χρήστου Δ. Λάζου, Η Αμερική και ο ρόλος της στην επανάσταση του 1821, τόμος Β', Αθήνα 1984, κυρίως τις σελίδες 590-595, όπως και τις σελ. 409, 552-553, 555, 557, 589, 646, όπου αναφορά-παραπομπή σε σχετική βιβλιογραφία) ότι πρώτος διπλωματικός εκπρόσωπος (με τον βαθμό του Προξένου) της Αμερικής στην Ελλάδα υπήρξε ο Γρηγόριος

Α. Περδικάρης (βλ. και «Ελευθεροτυπία», 16.9.1989, σελ. 9) (Πολιτικό παρασκήνιο», με «Ο πρώτος».

Τούτος γεννήθηκε στη Βεροία (βλ. Χρ. Λάζου, ό.π.π., σελ. 5) γύρω στα 1802. Βρέθηκε το 1821 στη Σμύρνη και με τη φροντίδα αμερικανών ιεραποστόλων, κατέφυγε στην Αμερική. Εκεί σπούδασε στο σχολείο της Μασαχουσέτης, όπου δίδαξε ύστερα, ως καθηγητής, γαλλικά και Νέα Ελληνικά, ενώ έγραψε και διαλέξεις για την ελληνική γλώσσα.

Ασχολήθηκε παράλληλα με την Τρέντον της Νέας Υερσέης) και την αγοραπωλησία ακινήτων. Αλλά και ασχολήθηκε με επιχειρήσεις, όπως και ο κ. Μ. Σωτήρχος) έτσι κέρδισε τόσα χρήματα, ώστε να ανεγείρει κατόπιν ιδίοις εξοχικό γκαζιού (αερόφωτο).

Παντρεύτηκε Αμερικανίδα της Νότια Καρολίνα.

Φαίνεται ότι τυχαίνει να έχουν, συνήθως, να φθάσουν προορισμό τους, στην Ελλάδα, ελληνικής καταγωγής, διπλωματικοί υπάλληλοι της Αμερικής.

μπικιά, ο Γρηγ. Περδικάρης έφθασε στην Αθήνα την 8 Ιανουαρίου 1838, αν και ξεκίνησε την 1 Νοεμβρίου του προηγούμενου χρόνου (1837) από τη Βοστώνη. Το γράφω τούτο, γιατί -όπως είναι γνωστό- και ο κ. Σωτήρχος μήνες τώμα αναμενόταν...

Ο Περδικάρης έμεινε στην Ελλάδα δέκα χρόνια, περίπου, κατέβαλε δέ μεγάλη προσπάθεια για την καλύτερη σχέση μεταξύ των δύο χωρών.

Επισκέφθηκε, εντυπωσιασμένος, όλη την τότε Ελλάδα. Τις εντυπώσεις του δημοσίευσε σε βιβλίο, που κυκλοφόρησε στην Αμερική (στα αγγλικά), με τον τίτλο «Η Ελλάδα των Ελλήνων».

Δεν είναι γνωστό πότε πέθανε. Πάντως ζούσε στα 1867, αφού αναφέρεται σε κατάλογο (των χρόνων εκείνων) με συνδρομητές για τους Κρήτες, με συμμετοχή 100 δολαρίων.

Ξέρουμε, ακόμα, ότι απέκτησε (τουλάχιστο έναν) γιό, τον Ιωάννη, ο οποίος έγινε πολύ γνωστός παγκόσμια με τον, τότε, ασυνήθιστον κάπως τίτλο «Ο Ελληνο-Αμερικανός».

Λέξει, όμως, να δώσουμε μερικές πληροφορίες, ακόμα, για τον έγκουστο τούτον Ιωάννη-Τζών (βλ. Χρ. Λάζου, ό.π.π., σελ. 591, σημείωση 75) :

Γεννήθηκε το 1840 και πέθανε το 1925. Έμεινε χρόνια στο Μαρόκο και διακρίθηκε στην πρώτη Διεθνή Συνδιάσκεψη (του Μαρόκου), στα 1880. Έφεξε τη σκληρή συμπεριφορά των Αμερικανών και των Ευρωπαίων εναντίον των ιθαγενών κατοίκων του Μαρόκου, με βιβλία και άλλες ενέργειες.

Στα 1904 τον αιχμαλώτισε ο Βερνέρνους ληστής Αχμέτ Ραϊσουλί, που ήταν και αρχηγός μιάς φυλής του Μαρόκου, με αποτέλεσμα να παρέμβει η μαροκινή κυβέρνηση.

Τόσο δε σημαντική ήταν η θέση της οικογένειας Περδικάρη (και) στην Αμερική, ώστε ο, τότε, Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Θεόδωρος Ρούζβελτ ζήτησε απερίφραστα από τον Σουλτάνο του Μαρόκου: «Είτε τον Περδικάρη ζωντανόν ή τον Ραϊσού νεκρό»!!

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει και η άποψη ότι η οικογένεια Περδικάρη καταγόταν από τη Νάουσα. Συγκεκριμένα δε ο Ναουσαίος συν/χος (δικηγόρος) κ. Αχιλλέας Γκούτας δημοσίευσε στο περιοδικό «Νιάουστα» (τεύχος 42, Ιανουαρίου - Μαρτίου 1988, σελ. 4-5) πέντε επιστολές (1838 - 1843) του Γρηγορίου Αν. Περδικάρη. Ο κ. Γκούτας δέχεται μεν ότι και οι αθηναϊκές εφημερίδες (1838) γράφουν ότι ο Περδικάρης ήταν γεννημένος εις Βέροιαν της Μακεδονίας, αλλά ισχυρίζεται ότι αναφέρεται η Βέροια, διότι υπαγόταν σ' αυτήν η Νάουσα (στον «καζά» της Βέροιας). Τις επιστολές του προμήθεψαν Ναουσαίοι συγγενείς της. Είναι δε γνωστοί οι αγώνες των Περ-

δικάρηδων της Νάουσας στους 19 - 20 αιώνες. Όμως, οι γραπτές πηγές (βιβλιογραφία), για τον Γρηγόριο Περδικάρη, τον αναφέρουν ως Βεροιώτη.

Άλλωστε, είναι γνωστό ότι το επίθετο Περδικάρης συναντάται σε πολλά μέρη της Ελλάδας, όπως στην περίπτωση του συγγραφέα (του 17ου - 18ου αιώνα) Μιχαήλ Περδικάρη από τη Μονεμβασιά, του Μιχαήλ Περδικάρη, πάλι, συγγραφέα (του 18ου - 19ου αιώνα) από την Κοζάνη, του Αναστασίου Περδικάρη, γιατρού και συγγραφέα (του 18ου αιώνα), «Βεροιαίου» (όπως γράφει ο ίδιος), κ.ά.

Ελπίζω, λοιπόν, να μή έχουμε, πάλι, εξαιτίας του κειμένου μου, επιδείνωση του απαράδεκτου - ακήρυκτου πολέμου μεταξύ της Βέροιας - Νάουσας και γι αυτό το θέμα!! Αρκεί η διχογνωμία για την καταγωγή κ.τ.λ. του Γέρο-Καρατάσου και η πατροπαράδοτη... «έχθρα» των δύο πόλεων για τόσα άλλα ζητήματα!! Τώρα, τουλάχιστον, που «συρόμαστε» προς το 1992...

2. ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ Ο ΠΕΡΔΙΚΑΡΗΣ

(Περίληψη επιστολής Αχ. Γκούτα «Ελευθεροτυπία» 28.9.89 σελ 34)

Γράφει μεταξύ άλλων ο κ. Αχιλλ. Φ. Γκούτας επίτιμος δικηγόρος από τη Νάουσα:

Πολλές αθηναϊκές εφημερίδες ασχολούμενες με την άφιξη του νέου Αμερικανού πρεσβευτή στην Αθήνα, ανέφεραν ότι ο κ. Σωτήρχος είναι ο πρώτος Ελληνικής καταγωγής διπλωματικός εκπρόσωπος στη χώρα μας.

Ο φίλος κ. Χιονίδης πολιτευτής και ιστορικός της Βέροιας στο φύλλο σας της 16 Σεπτεμβρίου αντικρούει αυτή την άποψη και ορθά κινάει το όνομα του Γρηγ. Περδικάρη. Αλλά κάνει λάθος να τον φέρει «γεννημένο στη Βέροια», ενώ έχει ξεκαθαριστεί ότι ο Γρηγόρης Περδικάρης ήταν γνωστός Ναουσαίος, γιός του Αντωνίου Περδικά-

ρη. Συγκεκριμένα, ήρθε στην Αθήνα το 1838 ως διπλωματικός εκπρόσωπος των «Ομόσπονδων Πολιτειών της Β. Αμερικής».

Τόσο ο Χρ. Λάζος από τον οποίο αντλεί τις πληροφορίες ο κ. Χιονίδης, όσο και ο τελευταίος παγιδεύονται από την πιθανή δήλωση του ίδιου του Γρηγ. Περδικάρη, ότι κατάγονταν από τη Βέροια. Οι λόγοι για την αποσιώπηση της γενέτειράς του είναι άγνωστοι, αλλά το πιθανότερο, έχουν σχέση με τον Καζά της Βέροιας, στον οποίο υπαγόταν και η Νάουσα. Ίσως και λόγοι πρόνοιας να τον ανάγκασαν να εμφανίζεται ως Βεροιώτης, αφού καταγόταν από την επαναστατημένη Νάουσα και ήταν γόνος αρχοντικής οικογένειας.

3. ΑΡΘΡΟ Γ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Πρόσεξα το κείμενο της επιστολής, που έστειλε ο αγαπητός συν/χος συναδέλφος (δικηγόρος) κ. Αχιλλέας Γκούτας στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», σχετικά με τον τόπο γεννήσεως του Γρηγορίου Περδικάρη, ο οποίος υπήρξε πρώτος Πρόξενος (1838) της Αμερικής στην Ελλάδα. Αφορμή για τούτη ήταν «πολιτικό παρασκήνιο» της ίδιας εφημερίδας (στο φύλλο της 16.9.1989), για τον νέον Πρεσβευτή των ΗΠΑ κ. Μ. Σωτήρχο, ο οποίος υποστήριξε ότι είναι «τάχα» ο πρώτος Έλληνας διπλωματικός αξιωματούχος της Αμερικής, που τοποθετήθηκε στην χώρα μας, και παρατηρώ τα εξής:

1. Όταν διάβασα (15.9.1989), τον σχετικό ισχυρισμό του κ. Σωτήρχου (στο βιογραφικό, το οποίο έδωσε η Πρεσβεία, και σε δηλώσεις του), θυμήθηκα ότι ο κ. Αχιλλέας Γκούτας είχε δημοσιεύσει σχετική μελέτη, για τον Γρηγόριο Περδικάρη στο περιοδικό «Νιάουστα», και πως έγραψαν (και) για τούτον και άλλοι συγγραφείς και τελευταία ο γνωστός ιστορικός κ. Χρήστος Δ. Λάζος.

2. Δεν μ' ενδιέφερε, τόσο, η πόλη της γεννήσεως του Περδικάρη, όσο ότι ήταν ο πρώτος Έλληνας διπλωματικός εκπρόσωπος στη χώρα μας της Αμερικής. Γι' αυτό και δεν θέλησα να επισημάνω την πραγματική πόλη της γεννήσεώς του όταν διάβασα (1988) το πρώτο κείμενο του Γκούτα, που ως τόπο της γεννήσεως του Γρηγ. Περδικάρη ανέφερε, παρά ταύτα, τη Νάουσα.

3. Ανέτρεξα, λοιπόν, στα δύο τούτα δημοσιεύματα και επιβεβαίωσα το γεγονός ότι προϋπήρξε άλλος, Έλληνας, διπλωματικός εκπρόσωπος των ΗΠΑ στη χώρα μας.

Μετά τούτο, έκρινα σκόπιμο να γράψω αυθημερόν ένα ιστορικό σημείωμα και μετά πολλά επικοινωνήσα, στο τηλέφωνο, με τον γνωστό δημοσιογράφο και πολιτικό αναλυ-

τή της «Ελευθεροτυπίας» κ. Αριστείδη Μανωλάκο, ο οποίος είναι υπεύθυνος της στήλης. Του το διάβασα. Μου είπε ότι θα έδινε τις σχετικές σημειώσεις του (που κράτησε) στην κ. Λένα Παγώνη (Ι.Δ.Π.), που είχε γράψει (15.9.1989) το σχετικό σημείωμα για τον κ. Σωτήρχο. Έτσι, γράφτηκε στην «Ελευθεροτυπία» (16.9.1989) ένα σημείωμα με τίτλο «Ο πρώτος», όπου, μεταξύ άλλων, μνημονεύθηκε ότι ο Γρηγόριος Περδικάρης γεννήθηκε στη Βέροια.

Ολόκληρο το κείμενό μου τούτο (χωρίς όμως, τις βιβλιογραφικές κ.ε.λ. παραπομπές) δημοσιεύτηκε ήδη στην εφημερίδα «Βέροια» (φύλλο της 22.9.1989). Εκεί, ρητά, αναφέρεται και το σημείωμα του κ. Γκούτα, όπως και η άποψή του και, τέλος, το γεγονός ότι είναι γνωστοί οι αγώνες των Περδικάρηδων της Νάουσας.

4. Για τους αναγνώστες σου, όμως που δεν διάβασαν το σημείωμά μου αυτό στη «Βέροια», και μέχρι να καταχωρηθεί (όπως ελπίζω) πλήρες στη «Νιάουστα», όπου το έστειλα, σημειώνω (...για πρόφταση) τα πιά κάτω:

Α'. Ο κ. Γκούτας άρχισε το ιστορικό μελέτημά του στη «Νιάουστα» (τεύχος 42, Ιανουαρίου - Μαρτίου 1988, σελίδες 4-5), αντιγράφοντας (σελ. 4η) το χρονικό των αθηναϊκών εφημερίδων του δεύτερου δεκαπενθημέρου του Ιανουαρίου του 1838, σχετικά με την άφιξη του Γρηγορίου Περδικάρη στην Ελλάδα, και έβαλε σε εισαγωγικά («») και τα εξής: «... Ο κύριος Γρηγόριος Α. Περδικάρης, γεννημένος εις Βέροιαν της Μακεδονίας...».

Δεν κατανοώ, λοιπόν, πως (ο κ. Γκούτας) παρακάμπτει τη δική του ρητή αναφορά των εφημερίδων εκείνης της εποχής (1838) και γράφει για-δήθεν-λάθος μου, ως προς τον τόπο της γεννήσεως του Γρηγ. Περδικάρη: Απαντώ, συνεπώς: «Ε-

σύ είπες» ή, καλύτερα, και «Εγώ γράψα». αγαπητέ και σεδασταλέ κ. Γκούτα.

Β'. Δεν μου είναι προσίτο το (αταξινόμητο) αρχείο μου, και χιλιάδες σελίδες αποδελτιωμένα για τούτο θα αρκισθώ σ' όσα φωνούν δύο συγγραφείς:

α'. Ο Χρήστος Δ. Λάζος, στο έργο του «Η Αμερική και ο ρόλος της στην Επανάσταση του 18ου αιώνα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1984, σελίδες 591, αναφέρει:

«Ο Γρηγόριος Περδικάρης γεννήθηκε στην Βέροια της Μακεδονίας».

β'. Ο ST. LARRA DEE, Ε.Ε. 1775-1865 (Πως την είδαν οι Αμερικανοί), εκδόσεις Φέξη, Αθήνα 1957, σελ. 217, γράφει:

«... Γεννημένος στη Βέροια Μακεδονίας ο Περδικάρης...».

Γ'. Η εκδοχή του κ. Γκούτα αναφέρθηκε - δηλώθηκε, από τούτο, τη Βέροια (και όχι η Νάουσα ως γενέτειρά του (δηλαδή του Γρηγορίου Περδικάρη), διότι υπήρξε η Νάουσα στη διοίκηση (και της Βέροιας δεν είναι πειστική γνωρίζω παρόμοια περίπτωση, δηλαδή Ναουσαίου, και μάλλον σημειού άνδρα ή συγγραφέα που να δήλωσε ως τόπο της γεννήσεώς του τη Βέροια. Άλλωστε το νέο επιχείρημα του κ. Γκούτα: τούτο επέβαλαν, ίσως, και «προνοίας», επειδή είχε επανασταθεί η Νάουσα, παρατηρώ ότι «αμφίστομο μαχαίρι, διότι η Ελλάδα ήταν πιά (1838) ελεύθερη χώρα δέκα χρόνια και πλέον, ενώ η μάχη της ηρωϊκής άμυνας και της λυαίμακτης καταστροφής της Νάουσας (1822), είχε διαδοθεί πανταχού, ώστε να θεωρείται τίτλος μής η αναφορά της ως τόπου γεννήσεως ενός αξιόλογου και επίσημου ανθρώπου.

Ο Αναστάσιος Περδικάρης, ο οποίος και συγγραφέας του 18ου αιώνα, αυτοαποκαλείται «Βεροιαίος» στο εξώφυλλο του βιβλίου του.

τυπο του οποίου υπάρχει και στη βιβλιοθήκη του συναδέλφου (δικηγόρου) της Βέροιας κ. Κώστα Κούγκια, ο οποίος το έχει από τον πενήντο του Μερκούριο Καμπίτογλου, της γνωστής, παλιάς, οικογένειας της Βέροιας, ο οποίος υποστήριξε ότι η συγγενική του οικογένεια Περδικάρη καταγόταν από τη Βέροια και μετακινήθηκε ύστερα στη Νάουσα κτλ.

Δεν έχω ερευνήσει διεξοδικά και ειδικά το θέμα, αφού με το οριστικό κείμενο του τρίτου τόμου της «Ιστορίας της Βέροιας», δηλαδή με την Τουρκοκρατία, θα καταπιστώ μετά τρία χρόνια, οπότε θα... συνταξοδοτηθώ (ως δικηγόρος). Νομίζω, όμως, ότι το ορθό είναι: πώς ο Γρηγόριος Περδικάρης γεννήθηκε στη Βέροια, όπου κατοικούσε, τότε, ο κλάδος της οικογένειάς του, δηλαδή γύρω στα 1802, άσχετα αν βρέθηκε στην πόλη τούτη προσωρινά, λόγω της έκρυθμης καταστάσεως (γεγονότα 1770, εκστρατείες του

Αλή, πασά κατά της Νάουσας κ.τ.λ.) ή, αντίθετα, αν τούτη (η οικογένειά του) ήταν εγκατεστημένη, στη Βέροια, μόνιμα.

Τούτο δεν σημαίνει: ότι υποβαθμίζεται: το γεγονός ότι ο κύριος κλάδος της οικογένειας των Περδικάρηδων έζησε και διακρίθηκε στη Νάουσα, τουλάχιστο στους 19ο και 20ο αιώνες.

Πιστεύω, λοιπόν, ότι είναι αναμφισβήτητο πραγματικό γεγονός (ότι ο Γρηγόριος Περδικάρης γεννήθηκε στη Βέροια). Τούτο το γράφω χωρίς την ελάχιστη δόση τοπικού σοδινισμού, που, ευτυχώς, δεν με διακρίνει, ενώ είμαστε, μάλιστα, στα πρόθυρα της ολότελα ενωμένης Ευρώπης...

Βέβαια, δεν πρόκειται να λύσουμε εδώ το άλλο, πολυσυζητημένο και αμφιλεγόμενο, πύθ γενικό, θέμα, αν σημασία έχει ο τόπος γεννήσεως ή, αντίθετα της καταγωγής (της οικο-

γένειας) ενός σπουδαίου προσώπου. Άρκει να σημειώσω ότι και ο Δημήτριος Βικέλας γεννήθηκε με στην Βρυούπολη της Σύρου, ενώ η οικογένειά του (από τη μεριά του πατέρα του) καταγόταν από τη Βέροια, αλλά ήθελε να ονομάζεται - αισθάνεται: Βεροιώτης. Ότι, αντίθετα, ο σοφός Ιωάννης Κωπτούκος γεννήθηκε στη Βέροια και έγραφε, παντού και πάντοτε, ότι ήταν Βεροιώτης, αν και ο πατέρας του (τουλάχιστον) καταγόταν από τα Κόθιτρα, και, τέλος, ο μεγάλος πολιτικός μας Ελευθέριος Βενιζέλος γεννήθηκε μιν στα Χανιά (της Κρήτης), και περιφανεύεται γιατί ήταν Κρητικός, αλλά η απώτερη καταγωγή της οικογένειάς του ήταν - όπως είναι γνωστό, έστω σε λίγους - από τη Λακωνία της Πελοποννήσου, με αρχικό επίθετο το Κρεββατάς (βλ. σχετικά όσα έγραψα στο περιοδικό «Μακεδονικά», τόμ. 22, 1982, σελ. 499, σημ. 1, όπου παραπομπή και σε σχετική βιβλιογραφία).

4. ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ ΚΑΙ Η ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ

Του Αχιλλέα Φ. Γκούτα, Επίτιμου Δικηγόρου

ΠΑ τον πρώτο διπλωματικό εκπρόσωπο των Η.Π.Α. στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος το 1838, τον Γρηγόρη Αντ. Περδικάρη, αρκετά έχουν γραφτεί στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» (πύχη 42 και 44) και δεν θα πήρχε λόγος να επανέλθει κανένας στο θέμα αυτό, αν δεν εμφανίζονταν έμμε υποστηρικτές της άποψης ότι ο Γρηγόρης Περδικάρης «γεννήθηκε στη Βέροια και όχι στη Νάουσα».

Στην παρουσίαση των πέντε επιστολών του Γρηγορίου Περδικάρη, στο περιοδικό αυτό (τ. 42) είχε γί-

νει η δήλωση ότι αυτές οι επιστολές είναι στη διάθεση κάθε καλοπροαίρετου ερευνητή.

Για να αρθεί, όμως, κάθε παρατήρηση και για την αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας δίνουμε στη δημοσιότητα τις δύο επιστολές, την πρώτη και την πέμπτη, σε αποσπασματά. Οι ενδιαμέσες δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον ιστορικό γιατί αφορούν οικογενειακές υποθέσεις των Περδικαράων.

Ενδιαφέρον, όμως, έχει μία ενδιαμέση επιστολή, στην οποία ο Γρη-

γόρης Περδικάρης διατυπώνει τη γνώμη του για την οικοδόμηση του νέου σπιτιού της οικογένειας. Και το σπουδαιότερο επισυνάπτει και σχέδιο του σπιτιού, το οποίο σχέδιο ήταν στο ίδιο με το παλιό Περδικαράϊκο.

Χαρακτηριστικό είναι: ότι όλες οι επιστολές είναι διπλωμένες, ώστε να σχηματίζουν φάκελλο και η διεθθυσή του παραλήπτη γράφεται στο τέλος της τελευταίας σελίδας. Δυστυχώς η μελένη έχει διαβρώσει το χαρτί και είναι δύσκολη, αν όχι αδύνατη η φωτότυπότη τους.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ απευθύνεται «Προς τον Εξοχότατον Κύριον Αντώνιον Αναστασίου Περδικάρη — ΕΙΣ ΝΑΟΥΣΑΝ»: Και το κείμενο της, με την σύνταξη και την ορθογραφία της είναι το ακόλουθο:

«Αθήναι, Ιανουαρίου 10.21, 1838

— Φίλτατέ μοι Πάτερ,

Λαμβάνω την πρώτην ευκαιρίαν να ειδοποιήσω την ευγένειάν σου και την αγαπημένην μητέρα μου ότι προ ολίγων ημερών έφθασα εις τα εδώ και

μετά τον ερχομόν μου παρουσιάσθην εις την Α.Α. Μ.Μ. τον Βασιλέα και την Βασίλισσαν της αγαπημένης Ελλάδος.

Λαμβάνω μεγάλην ευχαρίστησιν να σας ειδοποιήσω ότι έχω εξέλθει από την διοίκησιν των Ομοσπόνδων Πολιτιών της Αμερικής ως Πρόξενος εις την πρωτεύουσαν της Ελλάδος και εδέχθην ως τιοούτος.— Δια μεγαλητέραν πληροφορίαν σας στέλω την ακόλουθον είδησιν από την εφημερίδα Αθηνών.

«Με το ίδιον πλοίον έφθασε και ο Πρόξενος των Ομοσπόνδων Επαρχιών της Αρκτώας Αμερικής. Ο Κύριος Γρηγόριος Α. Περδικάρης, γεννημένος εις Βέροιαν της Μακεδονίας, αποδημήσας δε προ πολλού εις ταν Ομοσπόνδους Πολιτίας, επολιτογραφήθη και ενυμφεύθη εκεί και ήδη εστάλη από μέρους αυτών εις την αναγενομένην παλαιάν πατρίδα του την Ελλάδα ως Γενικός Πρόξενος».

Τα περί την διοίκησίν μου χρέη μου θέλουν με υποχρεώσει να κατασταθώ εις τας Αθήνας και τούτο με δυσαρεστεί, πλην παρηγορούμαι με την ιδέαν ότι το διάστημα μεταξύ ΝΑΟΥΣΗΣ και Αθηνών είναι πολλά ολίγον και όταν δάλω την υπόθεσίν μου εις τάξιν, τότε θέλω ζητήσει την άδειαν να εξοδεύσω μέρος του χρόνου μου εις την Πατρίδα και μέρος εις τας Αθήνας.—

Μετά το παρόν, σας λέγω δια ευχαρίστησίν σας ότι ευθύς όπου τελειώσω μερικές σημαντικές υποθέσεις, θέλω διευθυνθεί δια την Πατρίδα και δια τούτο πρέπει να ησυχάσητε έως ότου και ανταμωθώμεν. Ημπορείτε να ειπίετε εις τους εδώ ότι έφθασα εις Αθήνας, πλην όχι το ότι σκοπεύω να έλθω εις την Πατρίδα. Γράψατέ μοι μέσον της ταχυδρομίας... (δυσανάγνωστα) κατάστασιν εις τα πράγματα και τα υποστατικά.

Δεν πρέπει κανείς από εσάς, μήτε αυτός ο αδελφός μου Κώστας να έλθη εδώ, πρώτον μεν θα αποτύχει να με εύρη και δεύτερον αν μας εύρη δεν θα έχει τόπον που να σταθεί, ημείς μένομεν με φίλους και ήμεθα κοινώς πουλιά, τα οποία δεν έχουν

Δεν χρειάζεται ανάλυση των όσων γράφονται στις επιστολές του Γρηγόρη Περδικάρη. Και μόνον η ανάγνωση των παραπάνω αποσπασμάτων αποδείχνει το αβάσιμο της άποψης ότι ο Γρηγόρης Περδικάρης, πρώτο Πρόξενος των Η.Π.Α. στην Ελλάδα ήταν Βεροιώτης. Η καταγωγή του από τη Νάουσα, νομίζουμε ότι, είναι αναμφισβήτητη.

Αυτά για την αποκατάσταση μιας

ιστορικής αλήθειας.

Η ιστορία αυτή για τον Γρηγόρη Περδικάρη, που είχαν έλθει το 1838 πρώτος διπλωματικός εκπρόσωπος των ΗΠΑ στην Ελλάδα, ζει μέσα στις παραδόσεις των απογόνων στους σημερινούς Περδικάρηδες της Νάουσας. Χαρακτηριστικό είναι ένα γεγονός που σφραγίζει την σωστή άποψη για την καταγωγή του Γρηγόρη Περδικάρη: 'Όταν ο Γρηγό-

φουλαίος. Η σύζυγός μου σας ασπάζεται και έχει μεγάλην επιθυμίαν να σας ειδή. Αι πλάσαι φροντίδες και αυτό το στενόν της ώριδιάζου να δάλω τέλος εις την βιαστικήν επιστολήν.

Ο ταπεινός υιός σας
Γρηγόριος Α. Περδικάρης

Η πέμπτη επιστολή απευθύνεται «Προς Κ. Κώσταν Α. Περδικάρην — ΕΙΣ ΝΑΟΥΣΗ Μακεδονίας». Παραθέτουμε αποσπάσματα της της επιστολής:

«Αμερική τη 18 Μαρτίου 1843 — Περιπτοι μοι Κώστα. Χθές έλαβον δια του ταχυδρομείου τπό της 5 του παρελθόντος Νοεμβρίου προς εμθητήν επιστολήν σου και εχάρην με το ότι υνεις.

Ευχαριστήθην προς τούτοις ειδοποιηθείς ευσστήσατε αλληλαδιδασκτικόν σχολείον προς λειαν των πτωχών και λαμβάνω αυτήν την ευκα να επαινήσω πράξιν τόσον φιλόφρονον και τηνεσιν ήτις σε οδήγησε να ζητήσεις την άδεια τπιτρόπου του Αξ. Βεροίας και Ναούσης να σδια διβλία εις Αθήνας..... Δια της αυτής στολής μαυθάνω ότι ο Κύριος Τζιτζής σε ζητεγαμβρόν του εις την θυγατέρα του και ότι τον ζήτημα γίνεται ευχάριστον όχι μόνον εις αλλά και εις την Κυρίαν Μητέρα μας. Εις τωις περιπτώσιν ευχαρίστως δίδω και εγώ την συθεσίν μου και εύχομαι αγαθά και ευτυχή σματα....»

Ακολουθούν δύο σελίδες με συμβουλέσ παραινέσας του γρηγόρη Περδικάρη προς μικρότερο αδελφό του Κωνσταντίνο.

Στο περιθώριο της 3ης σελίδας της 5ης επιστολής γράφει τα εξής:

«Πρόσφερε τα προσκυνηματά μου προς εν Ναούση και Βεροία φίλους και συγγενείσ ρί των οποίων... (δυσανάγνωστα). ΠΩΣ ΕΙΝΑ ΝΑΟΥΣΣΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ;» (Η Η υπογράμμιση και του ίδιου του επιστολογράφου).

της συνάντησε τον αδερφό του Κωνσταντίνο του χάρισε δώδεκα κλάκια του γλυκού ασπρέμνα, που είχαν χαραγμένες τις προτομές 12 θεών του Ολύμπου. Από αυζονται: σήμερα τα τρία και στην κατοχή των κληρονόμων

Γρηγόρη Περδικάρη (μαρτυρία του δικηγόρου Θεο) νίκης Ανδρέα Περδικάρη).

5. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ» του Ευσ. Στουγιαννάκη

Β' Έκδοση Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης, 1976

Κρίνουμε σκόπιμο να δημοσιεύσουμε ό,τι σχετικό γράφει ο Ευστάθιος Στουγιαννάκης για τους Αντώνη Περδικάρη και Γρηγόρη Περδικάρη (πατέρας και γιός).

Πρέπει να σημειωθεί ότι η οικογένεια του Περδικάρη έπαιξε σημαντικό ρόλο στα κοινά της πόλης, πριν και μετά την επανάσταση του 1822. Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Ε. Στουγιαννάκη προκύπτουν τα εξής:

1) Ο Γρηγόρης Αντ. Περδικάρης ήταν Ναουσαίος και είχε διδάξει στα σχολεία της πόλης πριν την επανάσταση του 1822. Βλέπε σχετικό κεφάλαιο που αφορά τη παιδεία και τους λόγιους Ναούσης, σελ. 50 και 51.

«Μετατεθέντος δε του Καμπίτου εις Θεσσαλονίκην την εν Ναούση σχολαρχίαν ανέλαθεν ο Νικόλαος Αγγελάκης και ο Εμμανουήλ Φωτιάδης εκ της αυτής πόλεως καταγόμενοι και κατόπιν και εν Θεσσαλονίκη διδάξαντες. Βραδύτερον δε τω 1817 εδίδασκε Βαρλάντας τις και ο Ιωάννης Παναγιώτου διδάσας κατά την του 1822 καταστροφών της πόλεως. Ναουσαίος υπήρξε και ο Αγγελάκης ο εν Βεροία τω 1817 δίδασκων. Εκτός δε των ανωτέρω βλασταύς της Ναούσης και τροφίμους των σχολείων της έχομεν και τους εξής διδασκάλους και λογίους: τον Μανουήλ Αντωνιάδην, τον Δημ. Μπαρλαούταν παρατομηθέντα τω 1822 εν Ναούση, τον Αναστάσιον Ζιντζιον, Ζαφείριον Θεοδοσίου Λογοθέτην, Γρηγ. Πρωτοσύγγελον, Παπαγεωργίου Πρωτόπαπαν, Παπαγεωργίου εκ Κουτσούφλιανης, Παπαδημήτριον, Αναστ. Τσαρλιάρην, δύο υιούς του Ιατρού Αντωνίου Περδικάρη Γρηγόριον και Αναστάσιον και τον Αναστ. Αγγελάκη».

2) Ο γιατρός Αντώνιος Περδικάρης υπήρξε προσωπικός και πολιτικός αντίπαλος του Ζαφειράκη. Μέλη της οικογένειάς του διώχθη-

καν και φυλακίσθηκαν (Επανάστασι των Ναουσαίων το 1822).

Βλέπε σελίδα 137 παρ. 4η.

«Ενώ δε τοιαύτα πατριωτισμού και ελευθεριτιδος αισθήματα εξεδηλούντο, τέσσαρες των κρατουμένων εν τω φυλακή, ο Αναστ. Τζιάννας, Κων)νος Μόσκοδος, Γιάγκος Αυξεντίου και Αναστ. Περδικάρης, διαλαθόντες ή δελεάσαντες τους φρουρούτας αυτούς εδραπέτευσαν, οι μεν τρεις πρώτοι εις Βέροιαν ο δε τελευταίος προς τον εν Γεννασίοις διατρίβοντα πατέρα του, μή δυνηθείς να συμπαραλάβη και τον έτερον αδελφόν του Γεώργιον εν άλλω διαμερισματι διαμείνοντα εγκάθειρκτον και τον οποίον ο Ζαφειράκης καθείρξεν ήδη αυστηρότερον».

3. Η περιουσία του Περδικάρη πηρέμεινε άθικτη και δεν λεηλατήθηκε από τους Τούρκους (Ολοκαύτωια της Νάουσας το 1822).

Βλέπε σελίδα 220 παρ. 1η.

«Εις μόνας τας οικογενείας του Μάμαντη και Περδικάρη παρέσχε χάριν διότι όχι μόνον δεν επέτρεψε διαρπα-

γήν της περιουσίας των και απαγωγήν αυτών, αλλά και όσους εκ των οικογενειών των είχαν απαγάγει οι Τούρκοι εν αγνοία των έσωσεν απέστειλε δε τας οικογενείας συνοδευόμενας υπό φρουρών του μεν πρώτου εις Βέροιαν, του δε δευτέρου εις Γενιτσά».

Το πιο πιθανό το σπίτι των Περδικαράϊων να ήταν ένα απ' εκείνα που δεν καταστράφηκαν στο χαλασμό του 1822. Βλέπε σχετικό άρθρο του Αχ. Γκούτα που δημοσιεύθηκε στη «ΝΙΑΟΣΤΑ» με τίτλο «Νεότερα στοιχεία και προβληματισμοί στην μετεπαναστατική Ιστορία της Νάουσας». Τεύχος 41ον σελ. 137 έτος 1987.

Να τί γράφει ο Αχ. Γκούτας σελ. 137 στήλη 3η παράγραφος 2η.

...«Από τα επίσημα αυτά έγγραφα βγαίνει κάποιο συμπέρασμα: ότι τα περισσότερα οικήματα, σπίτια και βιοτεχνικά εργαστήρια καταστράφηκαν και ότι συνολικά περιώθηκαν περί τα 200 σπίτια κατοικίσιμα, με πρώτους κατοίκους γύρω στις 200 οικογένειες».

Έσπασε το μέτωπο ήρθε η κατοχή με τα δεινά της και τέλος η πολυπόθητη Λευτεριά.

Στις 10.9.44 φεύγουν οι Γερμανοί απ' τη Νάουσα και ο Λαός γλεντά. Τα Γυμνασιόπαιδα τη μέρα αυ-

τή καταθέτουν στεφάνι στο ηρώο της πόλης μας που είναι ήδη σημαϊστολισμένη. Ο τότε φωτογράφος Χρ. Μητσ. σε ανύποπτο χρόνο αποθανάτισε την παρέλαση.

Τάκης Μπαΐτσας

Παροιμίες που λέχουντι στη Νιάουστα

ΙΣΗΑΦΚΙΑ (ΙΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ)

■ «Βγάλτου γιατρό δξου». Κλειστην πόρτα για να μην κρυγιουλογήσουμι κι χρειαστούμι γιατρόν.

■ «Μάτχια που δεν τάδει ου ήλιους πως τα γλέπουν οι γιατροί πως τα γλέπουνι κι λένι κόρηδενι για ζουή». Τον στοιχάκι είναι απ όνα παληό Νιαουστινό τραγούδι. Τα παληά τα χρόνια τα κουρίτσικια δεν έβηγναν βόλτες δξου μιριά απ του σπίτι τους όπους τα σημιρνά, αντρέπονταν να πάρουν γιατρόν. Ου γιατρος έρχουνταν στου σπίτι σι πολύ μιγάλη ανάγκη για να ι-δεί ένα κουρίτσι. Οι νέοι την ιπουχή ει-κεινή ζήληθαν τους γιατρούς πώγλειπαν τα κουρίτσικια κι δεν αμπουρούσαν να τα ιδούν αυτοί. Καρτηρούσαν να τα ι-δούν σι καμνιά χαρά κι στην ικκλησιά όντας μιταλάθησαν.

■ «Τα ράσα δε φκιάνουν τουν παπά» Τα αντύματα δε φκιάνουν τουν άνθρου-που, όπους ειλιγιν κι ου Χότζιας όντας τουν ακάλισαν σι μιιά γιουρητή «φάτι μα νίκια». Δεν είχαν βάλει του κινούργιου του σουλτούκου του κι δεν τουν έφκια-σαν καν τίπουτας, τουν πιριφρόνησαν. Την άλλη βουλά αμά έφκιασιν κινούργι-ου αντιρί κι σουλτούκου μι φαρδιά μανίκια κι όλοινοι αυτών ήγησαν κι αυτός έδανειν του χουλιάρι μη του φα-γί αντι στου στόμα του στα μανίκια κι ειλιγιν φάτι μανίκια.

■ «Τσιαρσί μιμούρης». Δε φκιάνει καν τίπουτας, όλην την ημέρα γκιζιρνά ει στου παζάρι σαν παζαρόσκυλου, δεν έχει ιπάγκιλμα.

■ «Αί κι στην πόλη σιμηστής». Οι πλειότιροι αρθανιτάδες πουλούσαν σι-μίτχια μη του νταβλά στου κιφάλι. Ο-ντας γινιού ντυατα πιντιγιά τους τα δά-ρικαν μιιά στου κιφάλι για να πλιατ-σουθεί για να στέκητι ου νταβλάς ό-ντας τρανέψουν για να πουλούν σιμί-τχια. Οι πλειότιροι πουλούσαν κι χαλ-θάν στου νταβλά (σουσαμίσκιουν, μαύ-ρουν) πουλούσαν κουλούργια, γάλα ξυ-νό σι κιετέδεις κι απού καμνιάφρας κι

ψάρια. Ου νταβλάς ήταν ή στρόγγυ-λους απού σανίντιγια ή τιτράγουνους α-πού λαμαρίνα. Είχαν κι μιιά κουλούρα απού πισσιπίντιγια που την έδαναν στου κιφάλι όντας ο νταβλάς ήταν δα-ρύς κι για να στέκητι μιιά καλύτηρας. Τιλιτεύους στη Νιάουστα που κουβα-

Του Νίκου Σπάρτη

νούσειν νταβλάν λαμαρινένιουν ήταν ου Γιάννης ου Τζέπους που πουλούσειν κου-λούργια. Αυτός μουγκι τραγιάσκα ει-χει κι είχειν τρανή ισουρουπία τουν κουνούσειν πέρα δόθι τουν νταβλά χου-ρίς να πέφτει.

■ «Του πουλύ του κυργιέλσουν κι ου παπάς του δαριέτι». Οντας λες λες κι δε σι ακούν, ή ένας που λέει τα ίν-τιγια κι τα ίντιγια τουν βαριούντι όλοι-νοι.

■ «Λουλός παπάς σί δάφτησιν». Λέ-γητι γι α τους ράθυμους, αυτινούς που θυμώνουν εύκουλα που λεν κι φκιάνουν παλαδουμάρις, που αφιόνουντι. Τάχα όντας σι βαφτίσει λουλός παπάς γέ-νησει κι συ λουλός.

■ «Ξένει κοιλιές κι φκιάνει φανάργια» Δε φκιάνει καν τίπουτας γιατί οι κοι-λιές δε γένουντι φανάργια.

■ «Σά δρηκάμε παπάν δα θάψουμι πεντέξι», αντίς για έναν. Βρήκαμι έ-ναν να μας βοηθήσει κι τουν γενομέστι φουρτιχό κι πανουγόμι, τουν δάνου-μι να φκιάσει κι άλλες δουλειές.

■ «Ου ουβριός σα μουφλουζέψει πα-ληά τιφτέρια αραδίξει». Σα δεν πά-νουν καλά οι δουλειές αραδίξει τα πα-ληά τα θιρισέντιγια. Σα δεν μπορούμι να τα βγάλουμι πέρα σ έναν καυγάν αναφέρνουμι παληά ζουμιά. Τί μ εί-πεις κι τι σ είπα τότε.

■ «Ου παπάς στην πόλι κι η πα-παντιγιά τα χαμπάργια». Ου άλλους δεν είχαν ιδέα απ τ αυτό του θέμα κι οι κόσμοι τουν κατηγορούσαν άδι-

κα των αδίκων που λεν.

■ «Ου χρόνους είναι γιατρος». Τα θηραπείη κι τα πουνίντιγια κι τα ξιρατίχια όλα γιατρεύουντι κι σμουνοιούντι μη τουν κινδ.

■ «Παληά μου τέχνη κόσκινο» Τι μαθαίνει κανένας στα νειάτα το-χητι μιιά μέρα που τουν χρειάζητι δύστυχους κιρούς ξανατσακώνει τη-λήά του τέχνη.

■ «Μαθαίνει κουρέας στου καστιν-ρη του κιφάλι». Απού ου καστινιγιά δεν έχει μιιά όπους κι αν κουρ-δεν ασκημαίνει πλειότιρου. Ετσι-κοί φκιάνουν τη δουλειά τους σι δό-αλλουνού.

■ «Βάνει κι η μυλουνού τουν ά-της μη τουςπραματιυτάδει». Μι-πινεύουντι τάχα ιά ειμείς ειμισι-κανένας άλλους κι ας μην έχουν νο-λουν δρακι, θέλουν να κουνουστιζου-σινώτιρους για να περνούν μπουιά-κειν τα χρόνια ου μυλουνάς ήταν-τώτιρους απ τουπραματιυτή.

■ «Η καλή νοικουκουρά είναι δουλ-κυρά». Ξέρει να τα φκιάνει όλα κα-λι, γένητι θυσία για όλουους κι νοικουκουργιό αμά καν κανένας δεν-φτάνει είναι κυρά στου σπήτι της.

■ «Μι όποισιν δάσκαλου δα-τέτχια γράμματα δα μάθεις». Κι ό-λεν «μη στραδόν αν κοιμηθείς του-χι δ αληθουρήσεις». Μη κακιές π-ες αν ιντέσεις σι καλό δε δα σι έ-«Πέμι του φίλου σου να σι που τώ-είσι». Του κουνουσίσιμα είναι τρανή-λειά Κιρδισμένους είναι όποιους ντι-γει καλούς φίλους ακόμα κι καλούν-στουραν για μιιά τέχνη.

■ «Ου καλός καραδουκώρης-φουρτούνα φαίνητι». Στις αχαμένες τ-ρεις χρειάζητι παλικαργιά στις δυ-λιές κι τις αναπουντιγιές.

■ «Η καλή νοικουκουρά πριν πειν-μαγειρεύει». Οι δουλειές θέλει να-νουντι στην ώρα τους όχι όπους-συρνίθεις «όντας έρθει τ αυγό σ-κώλου τους τότε να παλαγίζου-λιό». Οι σουστές νοικουκουρές στη-ουστα απ του ταχί αχινούσαν

ητοιμασία στα φαγιά για νάνι του γιό-
μα έτοιμες. Ήταν αμαρτία να μαγει-
ρέσουν την Κυριακή που ντυγιάδαζαν οι
ικκλήσιές. Τα φαγιά γένουνταν απ
του Σαββάτου κι μούγκι τα ζέστηναν
ουλίγου την Κυριακή.

■ «Δάσκαλι που δίδασκες κι νό-
μουν δεν κρατούσεις». Ολοίνοι εύκουλα
λεν ποιό είναι του σουστό αμά να του
φκιάσεις είναι δύσκουλα είναι ιουκούλια
να προμηθεύεις αμά να φκιάνεις είναι
ζόρικα.

■ «Πουλυτιχνίτης κί ηρημουσπίτης»
Πολλές τέχνεις έχει αμά σπήτι δικό
του δεν έχει, προκουπή κι κασιάρα δεν
έχει, καν τίπουτας δε φκιάνει σουστό.

■ «Ου παπάς πρώτα τα γένεια του
βλουγάει». «Κάθι τσάπα κα τη μι-
ριά της τραβάει». Ολοίνοι πρώτα τουν
ιαυτό τους κυτάζουν κι ύσταρνας τους
άλλους.

■ «Ου πάσα ένας μη τουν πόνου του
κι ου μυλουνάς του ξάι του». Του δι-
καίουμε απού του αλισμα σι είδους. Ου
πάσα ένας πρώτα τη δουλειά του θέ-
λει να φκιάσει κι του συμφέρουν του
κυτάζει.

■ «Παπάς γιατρός κι κουρφίλακας
να σθαίνουν στου σπήτι». Γιατί ου
παπάς έρχητι σι ανάγκη για να ξι-
μουλουγήσει ή να μιταλάδει κανέναν η-
τοιμουθάνατου όπους κι ου γιατρός
για καναν άρουστου κι ου κουρφίλακας
να φέρει κανά ένταλμα ή να γραπώσει
κανέναν για φυλακή.

■ «Ου ζιυγαράς θέλει βρουχή κι ου
τσουκαλάς ξέρα». Ου ζιυγαράς βρουχή
για τα σπαρτά τα δένδρα κι τα ζαρ-
ζαβάτια κι ου τσουκαλάς ξέρα για να
στιγνώσουν τα τσουκάλια τα μισούρ-
για κι οι γκαδάνεις. Τότι δεν ύπαρχαν
τρακτέργια κι μηχανήματα κι ου ζιυγα-
ράς όργουνει κι σβάρνιζει μη του
ζιυγάρι τα δόντγια. Τώρα οι τέχνεις
αυτές χάθηκαν.

■ «Μαστροχαλαστής». Ολοίνοι δεν
αμπουρεί να είναι μαστόροι σι όλα κι
πουλλές βουλές αντί να φκιάσουν χαλ-
νούν.

■ «Η παπάς παπάς ή ζιυγαράς ζιυ-
γαράς». Ντυγιά δουλειές δεν αμπουρεί
να φκιάνει κανέναν, γιατί κι οι ντυγιά

δα είναι στραβές.

■ «Αν είσι κι παπάς μη την αράδα
σου δα πας». Η σειρά κι η τάξη σι πολ-
λούς ανθρώπους δεν αφήνει να γένουν
μαλουσίεις.

■ «Του κινηγού κι του φαρά του πι-
του ιφτά βουλές είναι αντυγιανό κι μι-
βουλά γιουμάτου». «Ετσι είναι πότι
μήλα, πότι φύλλα» όπους λεν. Δεν α-
μπουρούμι νάχουμι ιπιτυχίεις όλεις τις
βουλές.

■ «Νουδι του καλουκαίρι φούρναρης
κι ούτι τζιουμπάνους του χειμώνα».
«Κι τόνα ωχ κι τάλλου λέλε» όπους λέ-
μει στη Νιάουστα. Του καλουκαίρι μη
τη ζέστα που να κάψεις φούρνου κι ιχ
φουρνίσεις ή του χειμώνα μη του φαρ-
μάκι του κρύγιου να δουσκίσεις πρδδα
τα.

■ «Ου Μάρτης έβαλειν του τζιουμπ-
νου στου καζάνι». Απ του κρύγιου μα-
ζώχτηκιν στα ντυγιά, σέθηκειν μες του
καζάνι πόδραζειν για να ζισταθει. Ό
πους σέθηκειν μέσσα στου φούρνου
πριν απού πουλλά χρόνια στη Νιάου-
στα ου Μπασσιούρης για να ζισταθει
σαν που έβγαλαν του ψουμί κι να τουν
φύγουν τα πουνίντγια απ τα ριματικά
μη του ίδρουμα. Πιδικλώθηκιν αμά κι
δεν αμπόρησιν να θυεί κι κήκειν ούδι
μέσα γιατί ου φούρνους είχεν πουλλη
πειρά.

Θρησκεία Θιός, Ντυγιάβουλος

■ «Νηστεύει ου δούλους του Θιού
γιατί δεν έχει να φάει» απού ανάγκη
γιατί δεν αμπουρεί να φκιάσει αλλοιώς
Εικείν τα χρόνια όλοίνοι νήστιναν. Τι
τράδεις κι Παρασκιουβές δεν αρτένου-
νταν δεν έτρουγαν κρέας, αυγά, τυρί,
μπάτσιουν, μούγκι λαδιρά, ιξίντα μέ-
ρεις απ τις απουκρίες ίσιαμι την Πα-
σκαλιά, τη μιγάλη ιδουμάδα δεν έ-
τρουγαν λάδι μούγκι τη Μιγάλη Πέ-
φτη, τη Μιγάλη Παρασκιουβή έπιναν
μούγκι νιρό, του σαρανταήμαρου πριν
τα Χριστού κι δικαπέντε μέρεις πριν
απ της Παναγίας. Τώρα πάν αυτά.

■ «Τσάκισειν ου ντυγιάβουλος του
πουδारी του». Μπίτισαν οι αναπουντυγι-
ές κι τα ιμπόδια δα γένει η δουλειά

σώθηκαν τα ψέματα.

■ «Ου ντυγιάβουλος δουλειά δεν εί-
χειν τα πιντυγιά του τα τέχχιουνειν»
Φκιάνει άλλα για άλλα. Δεν έχει τι να
φκιάσει κι φκιάνει ζαράργια.

■ «Εσουσειν ου Θιός την ημέρα» νυ
χτουσειν μπίτισειν η μέρα.

■ Ξημέρουσειν ου Θιός την ημέρα»,
έφιζειν, αχίρησαν οι δουλειές.

■ «Του Θιού δουλειές είναι αυτές»,
ούτι θέλει ου Θιός γένητι.

■ «Ούτι γράφει δε ξιγράφει». Γένη-
τι ούτι είναι γραμμένου για τουν πάσα
ένα (άνουθιν). Κι οι μπάμπισεις λεν ού-
τι πουν οι μοίρες όντας γινιέτι ου πά-
σα ένας.

■ «Φάτι σήμιρας για ταχιά έχει ου
Θιός» λεν στη Νιάουστα. Μην ίστι λαί-
μαργοι κι αμπαρώνητι καλούντγια. Αυ
Θιός καν κανέναν δεν αφήνει. Ταχιά
κινούργια μέρα κινούργιου κασμέτι. Να
μην έχιτι πλειουνιξία.

■ «Του ιυλόγησειν ου Θιός μη τα
ντυγιά τα χέργια» Είναι τυχηρός κι όλα
τουν έρχουντι βουλικά.

■ «Είνοι ντυγιάδδου κάλτσασ». Που-
λύ έξυπνους, δραστήριους. Δεν αμπου-
ρείς να τουν τσακώσεις πουθινά.

■ «Γινηθήκειν μιιά μέρα αρχίτηρας
απ του ντυγιάβουλου». Σι πουλάει κι
σι αγουράζει που λεν είναι τιτραπέρα-
τους, παμπόνηρους.

■ «Είνοι απ του ντυγιάδδου τη μά-
να». Δε ξέρομι απού που βαστάει η
σκούφια του. Είναι ξένους, δεν είναι α-
πού δω.

■ «Γίνηκει ανάστα κύριους». Χάλα-
σειν ου κόσμους, πουλλη λάδα κι φα-
σαρία γίνηκειν, νταρμαντάν, τρανό πα-
τουρντί. Γίνηκειν σαν ένα θιάμα όπους
η Ανάσταση.

■ «Αλλού παπάς αλλού τα ράσα
του». Αλλού ειμείς κι αλλού τα πράγ-
ματά μας. Εχασάμι κι τ αυγά κι τα
καλάτγια.

■ «Απ του στόμα σου κι στου Θι-
ού τ αφτί». Μακάρι να γένει αυτό που
καρτιρούμι γιατί αν του ακούσει ου
Θιός αμπουρεί να γένει.

■ «Είνοι βαριά η καλουγική». Ο-
λεις οι δουλειές δεν είναι εύκουλεις σι
όλους, οι πλειότεριεις οι δουλειές είναι

όπους η καλουγερική

■ «Βρήκα του ντυγιάβουλό μου». Βρήκα του μπιλιά μου, έντισσα, πιρδικλώθηκα κι δεν αμπουρώ να ξιφύγου.

■ «Αλλάζει τρουμπάριου,» γύρισε του φύλλου. Όπους ου ψάλτης αλλάζει τουν ήχου. Ιχτές σίλιγειν άλλα σήμιρας σι λέει άλλα.

■ «Ου Θιός αγαπάει τουν κλέφτει αγαπάει κι του νοικοκύρη». Γιατί ου ψεύτης κι ου κλέφτης τουν πρώτου χρώνου χαίρητι. Ου κλέφτης αργά ή αγλήγουρας δα φανειρουθεί.

■ «Κουντός ψαλμός αλληλουΐα» Οι πλειότριροι ψαλμοί μπιτίζουν μη τ αλληλουΐα. Τέρμα κι τιλία που λεν, πάει μπιτίσειν ίσιαμι δω κι μη παρέκι. Αυτό είναι κι καν τίπουτας άλλου.

■ «Μουναχός ου άνθρουπους ούτι κι στοιν παράδεισου κάθητι». Η μουναξιά είναι κακός σύμβουλους, δλοϊνοι θέλουν συντροφικιά κανέννας δε ζάει μουναχός του ακόμα κι στοιν παράδεισου. Άσκημη δουλειά νάσει μαγκούφης.

■ «Φκιάνει μνημόσνου μη ξένα κόλυβα». Μπιτίζει δουλειές μη ξένεις πλάτες, θουηθάει μη ξένες παράδεις.

■ «Κουτσοί γκαβοί στοιν Αγια Πα ντελεήμουνα». Ηταν ένας αρβανίτης στη Νιάουστα που πιργέλασει τη γιουρτή του Αγια Παντελεήμονα (27 Ιουλίου) «Τί είναι μωρέ αυτό το πέντε λιμόνια» κι πάει για ξύλα στου βουνό. Όπους έκουφτειν αμά μινιά τρανή ουξιά έπισειν κα τη μιριά του κι τουν σκότουςιν. Ου Αγίους τουν τιμώρησειν γιατί ου Αγίους έφκιασειν πουλά θιάματα σι πουλλούς. Απόμεινειν η παροιμία που λέει για τη σάρα κι τη μάρα κι του κακό συναπάντημα. Ολοϊνοι ήταν κι αυτοί που έπριπειν να είναι κι αυτοί που δεν έπριπειν.

■ «Όυτι του ντυγιάβουλό σου να δεις κι νουδι του σταυρό σου να φκιάσεις». Αμα έχεις κακό έντισμα τότε είναι μη χειρότερα.

■ «Θέλου ν αγιάσου αμά δε μί αφήνουν οι ντυγιάβολοι». Δεν μι αφήνουν οι ώριφεις οι πειρασμοί, οι συμακουντινοί (φίλοι, συγκινείς γειτόνοι), μη παρασέρνουν, δε αμπουρώ να φκιάσου ούτι θέλου.

■ «Θέλει ου Θιός κι φταιγει ο υμήνας» Καν κανέννας δε μας φταιγει ούτι κι η χαμηνή ώρα, ούτι θέλει ου Θιός γένητι.

■ «Ου Θιός να σι φυλάγει απού ιφτουχόν πλούσιον». Γιατί καλόμαθειν στα τρανά κι τα μεγάλα κι όλου θέλει την καλουπέρασή του. Πιρασμένα μιγαλεία.

■ «Κι ου Αγίους φουβέρα θέλει». Χρειάζιτι να αγριέδεις απού καμνιάφρας κι σι μικρούς κι σι τρανήτρους όντας έχεις δίκηου κι δε σι καταλαθαίνουν. Κιρδισμένους δγαίνεις γιατί αλλοιώς σι πιρνούν κι για χαζόν.

■ «Μικρόν κι άγιουν αν τάξεις πρέπει κι να του πράξεις». Αλλοιώς δε δα βρεις κανκαμνιάφρας ησυχία δα σι γκρι νιάζουν έναν κιριμέν.

■ «Μέσα Παναγιά, όξου Παναγιά» Η μέσα ή όξου ή τόνα ή τ άλλου.

■ «Ου Θιός δεν είναι γάτα να γκραματσώνει», όλους μας αγαπάει καλούς κακούς κι όχι σαν τη γάτα που την χαί δεύεις κι αυτή σι γκραματσώνει.

■ «Ου Θιός ουχτριός δε γένητι», κι αν μας δοκιμάζει καμνιάφρα είναι για να μας προμηθέψει απού αγάπη κι δική έχτρα.

■ «Ου ντυγιάβουλους έχει πουλλά πουδάργια» Απού πουλλές μιριές αμπουρεί να σ αμπλάξει κι να σι ξιγιλάσει, μι πουλλά φισίματα, θέλει να φυλαγουμέστι, ουχατάς όλεις τις ώρες γένητι.

■ «Όποιους φκιάνει του σταυρό του έχει όπλου στου πλιυρό του». Ετσι λέει κι του ιδαγγέλιου «όπλου κατά του διαβόλου τον σταυρόν σου ειμί δέδοκας» Φκιάσει του σταυρό σου όντας κινάς στη δουλειά ή σι ταξείδι, όντας κοιμάσει, ξυπνάς κι όντας τρως κι μη φουβάσει καν τίπουτας, όλα δέξα δα νάρθουν.

■ «Ου Θιός δίνει του δουλητάρη δουλειά κι τουν τιμπέλη τύχη». Ετσι απού καμνιάφρας γλέπεις τους τιμπέληδεις να προुकδδουν. Αμπουρεί αμά αυτινοί νάχουν πλειότριου μυιαλό για τί όπους λεν η δουλειά θέλει τρόπουν κι όχι κόπουν. Για μιρικούς τιμπέληδεις λεν τάχα έχουν τύχη απού δω α-

πού κεί τα καταφέρνουν.

■ «Όύπου δίνει ου Θιός τ αρι πέρνει ου ντυγιάβουλους του σσ. Οι όξου απού δω παντού βρίσκητι σκουλούμπισμα, γιατί κι του καλόμα παγαίνει μη του κακό.

■ «Φουβάτι όπους ου ντυγιάβουλο απ του θυμιάμα». Γιατί η χάρη νάχει τα κακούτγια όπους του θυμιατισμα.

■ «Γίνηκειν του για του ντυγιάβουλο σση». Μουφλιούξηψιν ξεπίσιν δε σπτι καλά, δεν είναι καλά στην υγεία τ

■ «Βάρτι βούρτσεις κι λανάργια χιτι η Μιγάλη Πέφτη», λέμε στη ουστα όντας μας πιάνει η τρανή ξα, όντας αντυγιαζουμέστι να μπιτίμι τα χουζμέτχια, κι μας πχιάνει ραφασάδα. Ετσι γένητι τη Μιγάλη Πέφτη που σημακουντεύει Πασκα θέλει να γίνουν όλες οι δουλειές σπίτι να βαφούν τ αυγά, να σφγαρίσουν να φουκαλήσουν, να ασθισουν, να πλένουν, να ζυμώνουν κτχια.

■ «Σκάζει ου ντυγιάτανους που νει ου πιθαμένους». Μιρικοί σι αζουν για ένα ιμπρέτι, σι λεν χαόρες κι θέλουν να τους πιστέφεις λεν γιατ αυτινούς είναι νόμους, σι ζουν.

■ «Μικρός ντυγιάβουλους τρανά ρούχια». Μικρός αμά διαμαχτός, πνους τιτραπέρατους σι πουλάει κ αγουράζει.

■ «Δόσει μι του ένα κι ου Θιός δ δόσει μη τα ντυγιά». Όποιους δίνει χαρισιέτι πρώτα ο υιδιους γιατ φκιασειν ένα σιμπάπι, αμά κι ου τις τα δίνει διπλά.

■ «Τί ρίχνει ου Θιός κι δεν πύγης». Όπους η γης πίνει του πλερου νιρό της βρουχής απού τα χιδόντσι κι τα ταξιράτχια αλησμουνι κι καταπίνουντι απού γάλια - γάλ

■ «Ου Θιός σκάλεις ανιδάξει, λεις κατηβάξει». Ετσι είναι άλλοι νουντι κι άλλοι χαλνιούντι, άλλοι ταινουν κι άλλοι ιφτουχαίνουν σπ εισύ ταχιά γώ.

■ «Δα τσακώσεις τουν Θιό απ γένεια;» Μην μιγαλουπιάνισει τ

μην τσιαλαστάς πουλύ δ απουστά-
σει, μην είσαι ανηχόρταγους. Τέτχι οι
άνθρωποι τσαλαπατούν κι τους άλλους
απ τη λιμαργία τους

■ «Μίρασει σαν άνθρωπος κι όχι
σα θιός». Γιατί ου θιός δεν δίνει σι δ-
λουνας ίσια σι άλλους πλειότιρα σι άλ-
λους ουλιγώτιρα. Ίσια αμπουρεί να
έδσει ο υάνθρωπος.

■ «Οι πιθαμένοι μη τους πιθαμένους
κι οι ζουντανοί μη τους ζουντανούς». Ου
πιθαμένους έφυγειν οι ζουντανοί α-
πουμινίσκου. Λέγητι για παληγουρ-
γιά στους συγκινείς.

■ «Καλύτηρας στουν τάφου πλακου
μένους παρά στουν κόσμου αντρουπι-
σόμενους». Στη Νιάουστα λέμετι καλύτη-
ρας ν ανοίξει η γης να μας καταπχει,
να κρυθηθούμι να μη μας γλέπουν οι
κόσμοι.

■ «Τραβάει τα ελέη του Θιού». Σικλι
τίζιτι ταληπουργιέτι χίλια νγιό δά-
σανα κι ιμπόδια βρίσκει, γυρεύει έλε-
ους απ τον Θιό.

■ «Ου Θιός στα ψηλά τα βουνά ρι-
χνει του χιόνι». Αυτινοί πόχουν ψηλά
αξιόματα υπουφέρουν, αυτινοί που βα-
στούν, τα παλικάργια πιδεύουντι.

■ «Οποιον γλέπει ου παπάς αυ-
τόνσν θυμνιατίζει». Φκιάνει τη δουλειά
του καλύτιρα αυτός που είναι κουντά
στο πράγματα, κουντά στην πηγή.

■ «Ξέρει ου Θιός ποιό δέντρου στι-
γώνει. Ξέρει ποιόν τιμουράει.

■ «Καλά τα φαρδουμάνικα μα τα
φουρούν οι δισπουτάδοι». Οποιους δ-
ποιους δεν αμπουρεί να μιγαλου-
πιάνητι.

■ «Ου Θιός είναι ψηλά αμά γλέπει
χαμπηλά». Ολα τα γλέπει ου Θιός
ακόμα κι στου δουνγιού του κέρατου
να κρυθηθούμι δα μας βρεί.

Σηπτουμάζουμα — δουλειές

■ «Θέ μου πως βαστάς τα κираμίν
για αξικάρφουτα». Τα κираμίνγια
δεν καρφώνουντι. Την παροιμία τη λέ-
μι όντας ένας λέει τρανά ψέμματα κι
τρανά λόγια, όντας γένουντι πράγμα-
τα αλλά - ουρνά πράγματα παράξινα.

■ «Του σπíti συνιαγμένου να του
βαρέσεις να φύγει» λέμετι στη Νιάου-
στα, όπους τ άλλου μη βαλμένου
του σαμάρι κι του καπίστρι έτοιμου να
κινήσει. Στη Νιάουστα λέμετι για του
σπήτη τιργιασμένου στου μπούζι έτοι-
μου για δέξιμου.

■ «Μη τάξιμου του σπήτη δε χαλνά-
ει μη δόσιμου χαλνάει» Αμα δίνεις τό-
τι σισούζει τότε φαίνητι, άμα τάξεις
δε χάνεις κάντίπουτας «τάξει κι καλου
πάντριψι κι ου νόμους δε χουρίζι που
λέν».

■ «Αν δεν πινέψεις του σπήτη σου δα
πέσει να σι πλακώσει. Ολα τα δικά
μας τα σεία θέλει να τα πινέδουμι για-
τί τισαρές δε γένητι.

■ Απ όξου κούκλα απού μέσα πα-
νούκλα». Λέγητι όχι μούγγι για του
σπήτη αμά κι για πουλλά άλλαπρά-
γματα ακόμα κι για ανθρώπους που
απ' όξου φαίνουντι σι νιαγμένη κι α-
πού μέσα είναι λέση.

■ «Σπήτη μου σπητάκι μου φτουχου
καλυδάκι μου». Σαν του σπήτη πουθη
νά αλλού δεν είναι μάικαλύτηρας, για
τουν πάσα έναν ιφτουχόν κι πλούσιου.
Αυτινοί που δεν έχουν σπήτη είναι κα-
μαδουμένοι για μνηιά δική τους κιαρα
μίδα να δάλουν του κιφάλι τους απού
κάτου.

■ «Ου πάσα ένας είναι βασίλειάς
στου σπήτη του» φκιάνει ούτι θέλει,
αντινητι όπους νάνι, ξιαπλώνητι ούπου
θέλει, κι «ειδικό σου σπήτη όσου θέ-
λεις χάρηψι κι όσου θέλεις απήδρα».

■ «Η νοικοκυρά είναι βασίλισσα στου
σπήτη της» γιατί αυτή του σινιάζει κι
φκιάνει όλεις τις δουλειές κι αν είναι κα-
μνιά φισφουό όλοι οι άλλοι θέλει να
στεκουντι σουζα. Μην πατάς ιδώ μην
ακουμπάς εικει, φουκάλνα τα γιμινιά
σου .Εικείν τα χρόνια, τα γιμινιά οι
κόσμοι τάδγαζαν κάτου στουν κατώ-
φλιου της σκάλας στην αυλή κι ανέδαι
ναν μη τα σκουφούνια σι ανώγι κι
τους νουντάδες γιουρτές καθημινές
κι όντας έφιδαν τάδαναιν πάλι. Οι αν-
τριδοι έδαναν γιμινιά δίχους σκινιά
κι οι γυναίκες παντόφλεις κι ά τα νγι
ό έδγαίαν ευκούλα. Μούγκι οι γυναί-
κες πούχαν κουμποντά (μπότεις) δεν

αμπουρούσαν να τα βγάλουν γιατί ει-
θειλαν πουλύ ώρα κούμπουμα κι ξι-
κούμπωμα μη ειδικό ιργαλείου που τα
θηλίκουεν. Ηταν ένας μικρός γάν-
τσους. Τα παπούτσια αυτά είχαν
πουλλά θηλίκια.

Ετσι μνιά τχιάτσα, μαθουμένη απ
τη Νιάουστα να βγάξει τις παντόφλεις
κάτου πριν πατήσει του πρώτου του
σκαλί, πήγειν στη Σαλουνίκη κι όντας
ανέβηκεν στου τραμ έδγαλιν τις πα-
ντόφλεις πριν ανέδει κι τις άφηκεν
στου δρόμου. Σαν που κίνησειν του
τραμ ύσταρνας κατάλαβειν τι έφκια-
σειν κι αχίρησειν να φουάξει: Αμπρέ
σταματήστι, παν οι παντόφλεις μου!
ωχ τι έπαθα η καμμένη μου. Αψιόθη-
κειν κι μη τουν καπουτραίνου (οδη-
γό) κι όλοινοι ξικαρδίστηκαν στα γέ-
λοια.

■ «Κατινώνου μανταλώνου κι ου κλέ-
φτης μέσα βρίσκητι». Του αίνιγμα αυ-
τό τούληγαν οι παληοί για τουν αέ-
ρα που βρίσκητι μέσα στου σπήτη. Τό-
τι σέδηνειν πουλύ ιυκούλδτιρα στα σπή-
τια γιατί υπάρχουν πουλλές φιράδες
παντού σί πόρτεις παραθύργια πατώ-
ματα κι νταδάνια.

■ «Του ντιρέκι του σπητιού» είναι ου
πατέρας, ου αφέντης όπους είλιγαν τα
παληά τα χρόνια ή κι κανάς τρανίτη-
ρους αδαρφός. Ολα τα σπήτια γένουν-
ταν μη ξύλα κι νταϊακώνουνταν μη ντι-
ρέκια χοντρά πιλικιτά ίσια ξύλα απού
καστανιές.

■ «Η νοικοκυρά είναι δούλα κι κυρά»
φκιάνει όλεις τις δουλειές σα δούλα
τους φκιάνει όλους καμπουλι, αμά ει-
νι κι κυρά γιατί πότι διατάζοντας κι
πότι μη παράπουνα τα φέρνει δόλτα.

■ «Ολα τα τζιάκια καπνίζουν τι
μαγειρεύουν». Εικείν τα χρόνια μού-
γκι μη ξύλα ζισταιίνουνταν οι κόσμοι
κι όλοινοι είχαν τζιάκια, ένα κι νγιό,
κι σι τρανά σπήτχια πλειότιρα. Ετσι
όλα τα σπήτχια κάπνιζαν αμά κακω-
νέας δεν είξιρειν τί γένουνταν μέσα
στου σπήτη στουν ταϊφά. Δεν είξιραν
τα μέσα κι τα παρά μέσα που λεν.

■ «Η πάστρα στου σπήτη είναι μισή
αρχουνηγιά». Κι ιφτουχό να είναι του
σπήτη άμα είναι παστρικό ουμνιάζει μη

αρχουντδσπητου.

■ « Εχει ανοιχτό σπήτι». Δέχτηι πουλλούς ανθρώπους, είνι κοινωνικός Τα χρόνια εικείνα όλα τα σπήτχια είνιχαν ανοιχτές πόρτες όλην την ημέρα. Ηταν μουνουκατοικίεις. Οι πόρτες είνι κλειναν του θράδι από τουν τιλιυταίου πουύρχουνταν στου σπήτι. «Να δάλου του σίδηρου» φωνάζειν. Κι αν δεν ήταν κανέννας άλλους όξου τουν είνιγαν δάλτου. Τα υσίδηρου κρέμουνταν ουπίσου απού την πόρτα. Τότι όποιοις ήθειλειν σέδηνειν στις αυλές κι αν υπήρχειν κι καμνιά θρύση στα πλουσιώτιρα τα σπήτχια σέδηναν πιραστικοί για να πχιούν νιρό. Σέδηναν κι σκυλιά κουρμώσκυλα κι άρπαχαν ούτι έδρισκαν πουλλές φουρές τσαρούχια ή γιμνιά απ τουν κατώφλιου, σέδηνειν κι καμνιά γίδα ή αγιλάδα αν είνιχειν τίπουτα φύλλου ή ρουμάνι, ή χουρτάρι στην αυλή όντας γυρνούσαν τη μπακατήρικα. Κι καμνιά γιούφτα ή ζήτουλας, πόκλιφταν κανά ζιυγάρι γιμνιά. Στη Βέργια κι απ τα παληά τα χρόνια οι ουξόπουρτες ήταν σφαλιστές κι για να σέδεις είνιθειλειν να ρουπουτήσεις μη του χτυπητάρι ή του καρκέλι.

■ «Κύταξει του τζιάκι σου να παγάνει ίσια». Να τραβάει, να καίει καλά, κι ν ανιθαίνει ίσια ου καπνός, νι παγάνουν καλά οι δουλειές σου, νάνει του σπήτι σου ξιντρόπιστου κι μη σι μέλει τι φκιάνουν οι άλλοι. «Να μην τραβάς ξένους γκαηλέδεις» που λεν στη Νιάουστα.

■ « Εχουμι κι μει ζένα σπήτι σαν της μουτσίκινας ή σαν του παραγκιόζη που λεν αλλού, γιουφτουκάλυθου, ένα σπήτι μικρό, παληό αμά σημαζουμένου. Του λεν μικροί όντας τους πινούν του σπιτι.

■ «Του σπήτι είνι νταρμαντάν» άνου κάτου που λεν, δεν είνι σινιαγμένου να του βαρέσεις να κινήσει.

■ «Σπήτι για δείξει μου έχουν» θιαμαχτό, ακριδό, φκισσμένου μι μισάκι μι όλα στου μπουζί.

■ «Είνι απού τρανό ουτζιάκι», απού τρανή αριστουκρατική οικουγένεια είνι, απού τρανό σόι.

■ «Μη σιγιέσει σα στου σπήτι σου»

Ξιαπουλιού φκιάσει ούτι φκιάνεις στου σπήτι σου.

■ «Τα μπαξένγια είνι μαγαζιά δίχους κιαραμίνγια». Ολεις οι μπόρεις θρίσκουν θρουή, αέρας, χαλάζι, χιδνι, κρύγιου κι άλλα λουγιόν ντι λουγιόν ζαράργια.

■ «Παντρέβουντι δα ντουμανιάσει του τζιάκι απόφι», λεν στη Νιάουστα δα κοιμηθεί η νύφη μη του γαμπρό.

■ «Σπήτι δίχουν θιμέλια δεν υπάρχει» Ετσι κι σι όλες τις δουλειές κι σι ούτι κι αν πρώτα χρειάζητι θυμέλιου, δάση.

■ «Πουλυτιχίντης κι ηρημουσπήτης» Πουλλές τέχνεις ξέρει αμά χαίρι δεν έχει σπήτι δικό του δεν έχει προκουπή κι κασιάρα δεν έχει.

■ «Όντας πεινάει του σπήτι σου ιλημουσύνη μη φκιάνεις» Αφού δεν έχεις ισά να φας τί να δόσεις σί άλλους τι ν' αρτηρήσει.

■ «Σαν ου μπαξές σου θέλει πόντισμα μην πουτίζεις άλλουνοους», γιστι τα δικά σου τα ήπουρα δα στιγνώσου.

■ «Του σπήτι μας μικρό αμά η καρνγιαί μας φαρδιά» Εχουμι καλουσύνη όλους του ρδεχουμέστι κι ας είνι μικρό του σπήτι.

■ « Όποιοις κιθιρνάει του σπήτι του κιθιρνάει τη ζουή του» Ου καλός κιθιρνίτης παντού τα καταφέρνει.

■ « Όντας ζιυγαράνει ου θιός νγιαό κακούς χαλνάει νγιαό σπήτχια» κι της νύφης κι του γαμπρού ή κι σι όποιοις άλλεις ιταρίεις.

■ «Όλα τα σπήτια μου κι όλεις οι αυλές δικές μου» Στριμώνητι παντού σι όλες τις παρέεις σι όλα τα μέρια.

■ « Όποιοις πουλάει του σπήτι του γιλούν τα κιαραμίνγια» ως κι τα κιαραμίνγια πιργιλούν αυτών που πουλάει του σπήτι του.

■ «Σα σι τιμάει του σπήτι σου σι

τιμάει κι ου μαχαλάς σου» Είνι οι άνθρουπαι ούτι γλέπουν φκίους τα μαϊμούνια. Αν σι τιμω σπητικοί σι τιμούν κι οι γειτόν

■ «Κάλιου στου σπήτι μου ι παξιμάδι πέρι στου ξένου ζάχου μι ουρίζουν άλλοι». Λέγητι κι γι τόγαμπρους αυτό, για τους δ ή τις δούλεις που πήγειναν απο γκη σι ξένα σπήτχια εικείν τι νια.

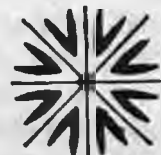
■ «Ιγώ βαστώ την κλειδα μου λους την καλύδα μου» Δε ξέρμας φκιάνουν απού πίσου μας τροι μας. Εικείν' τα χρόνια του της ουξόπουρτας ήταν πουλύ μακρύ ίσιαμι εικουσπέντι πόντ τρανό στρόγγυλου τρύπχιου χει είνιθιλιν τρανή τζέπη να του βάλλου κλειδι δίχους σπήτι.

■ «Η μικρή μαγειριά φκιάν να σπήτχια» Η οικουμμία φκιουριουσίεις κι τρανά σπήτχια. σπατάλεις κι τη λιμαργια δικαν τίπουτας.

■ «Όντας καγεί του σπήτι λουνοι φέρνουν νιρό». Σαν που χατάς τότι άλουνοι έρχουντι βοθηήσουν. Ου ιγώ δανάρχουμι να δεν αμπόρησα...

■ «Νούδι πόρτα χουρίς ούτι σπήτι χουρίς αντρουπή» πόρτες τα παληά τα χρόνια ταν απού ξύλα καρφουμένα μι τρανά, κι μιρικές είνιχαν γιούφι φαρδί κιφάλι σαν εικουσάρκι φκισσμένα σι καμίνι απού χαίτσι κι σι καθι σπήτι δα υπάροπού μνιά αντρουπή μικρή ή τ

■ «Ου λουγαριασμός του δε βγαίνει στου παζάρι» «Το μη εν δήμω» ίλιγαν οι αρχαίς στικά του ταίφά πρέπει να μέσα.

ΑΛΜΠΕΡΤ ΑΪΝΣΤΑΪΝ

Στην προεμίερα του έργου του «Τα φώτα της πόλης» ο Τσάρλυ Τσάπλιν, ο συμπαθής Σαρλώ, προσκάλεσε μεταξύ των άλλων και τον Αϊνστάϊν. Οι δυο διάσημοι άνδρες έφθασαν μαζί στο θέατρο στο Χόλυγουντ και μόλις τους αντελήφθηκε ο κόσμος που ήταν μαζεμένος για την παράσταση τους περικύκλωσε και άρχισε να τους χειροκροτά ενθουσιωδώς. Τότε ο Αϊνστάϊν στραφίκε προς τον Τσάρλυ και γελώντας του είπε «Έσένα σε χειροκροτούν επειδή όλοι τους καταλαβαίνουν όλα όσα κάνεις στη σκηνή. Εμένα με χειροκροτάνε επειδή κανένας τους δεν καταλαβαίνει τίποτα από αυτά που κάνω στη φυσική».

Μια μαθήτριά από τον Καναδά είχε σοκαρισθεί τόσο πολύ από την παράδοξη φήμη του Αϊνστάϊν που θεωρούσε ότι ήταν μυθικό πρόσωπο. Έστειλε λοιπόν ένα γράμμα στον Αϊνστάϊν για να διαπιστώσει αν υπήρχε, που άρχισε ως εξής: «Σας γράφω για να διαπιστώσω αν πραγματικά υπάρχουν... αν είσθε πραγματικά κός άνθρωπος...». Δυστυχώς δεν γνωρίζω τί απάντησε ο Αϊνστάϊν. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να μαθαίναμε πως δέχθηκε το ιδιόμορφο γράμμα της μαθήτριάς.

Κάποτε ένας δημοσιογράφος πλησίασε τον διάσημο Άγγλο αστροφυσικό Έντγκαρτον ο οποίος με τα πειράματά του επιβεβαίωσε την ορθότητα της θεωρίας της γενικής σχετικότητας του Αϊνστάϊν και τον ρώτησε: «Είναι αλήθεια ότι μόνον τρεις άνθρωποι στον κόσμο καταλαβαίνουν την θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάϊν»; Ο Έντγκαρτον σκέφτηκε για πάρα πολύ ώρα οπότε ο δημοσιογράφος τον ξαναρώτησε «Μα τί σκέφτεσθε τόσο ώρα;». Και ο Έντγκαρτον με το ιδιόμορφο φλεγματώκο χιούμορ απάντησε «Ψάχνω να βρω ποιός είναι ο τρίτος».

Το φθινόπωρο του 1912 είδα μια εφημερίδα στη Ζυρίχη με κύριο τί-

Του Γιάννη Μυλωνά Φυσικού - Μαθηματικού

τιλο «Η ώρα βρίσκεται σε κίνδυνο». Στο άρθρο που ακολούθησε ένας καθηγητής της φυσικής προσπαθούσε να εξηγήσει στο κοινό ότι κάποιος φυσικός ονόματι Αϊνστάϊν απέδειξε με κάτι ιδιόμορφα μαθηματικά κέλυπα ότι κάτω από ορισμένες συνθήκες ο χρόνος συστέλεται ή διαστέλεται, δηλαδή μερικές φορές παρνά πιο γρήγορα από άλλες. Ο κόσμος φοδότην ότι με την θεωρία της σχετικότητας του χρόνου ίσως να πέθαιναν γρηγορότερα». (Από το βιβλίο του Φιλίπ Φράνκ: Αϊνστάϊν: HIS LIFE AND TIMES. Ο Φράνκ ήταν συνεργάτης και βιογράφος του Αϊνστάϊν και τον διαδέχθηκε στην έδρα της φυσικής στο Πανεπιστήμιο της Πράγας).

Αυτά τα περιστατικά είναι ένα δείγμα του τρόπου που αντιμετώπισαν οι άνθρωποι την επανάσταση που έφερε ο Αϊνστάϊν στην φυσική, αλλά και στον τρόπο σκέψης.

Όσοσο αφεριμή γι' αυτό το μικρό άρθρο είναι: ότι συμπληρώθηκαν φέτος 110 ακριβώς χρόνια από την γέννηση του Αϊνστάϊν.

Η ζωή του Αϊνστάϊν ήταν πραγματικά - για να χρησιμοποιήσω και τα δικά του λόγια - «μιαρασιμένη κινήσεα στην πολιτική και στις διαφορικές εξισώσεις».

Ο Αϊνστάϊν για πρώτη φορά δραστηριοποιήθηκε πολιτικά κατά την διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου όταν ήταν καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Αηδιάζοντας από τις σφαγές και τις εκατόμυδες του πολέμου πήρε μέρος έντονα σε αντιπολεμικές διαδηλώσεις. Με διάφορα άρθρα του πρόέτρεπε τους πολίτες δημόσια να αρνηθούν να στρατολογηθούν ή να υπηρετήσουν στο στρατό. Μετά το τέ-

λος του πολέμου συμμετείχε σε διεθνείς οργανισμούς για την συμφιλίωση των κρατών. Από αυτήν του την στάση απέκτησε πολλούς εχθρούς στην παγκόσμια επιστημονική κοινότητα. Αυτός όμως ο πόλεμος που του έγινε εναντίον του δεν τον εμπόδιζε να αναπτύξει τις ιδέες του. Οι θεωρίες του δέχθηκαν μεγάλες επιθέσεις. Δημιουργήθηκε ακόμα και μιά οργάνωση εναντίον του. Κάποτε καταδικάστηκε κάποιος στις Η. Π. Α. γιατί πρόέτρεπε τον κόσμο να τον σκοτώσουν. Ο Αϊνστάϊν όμως είχε ιδιόμορφο χιούμορ: Έτσι όταν εκδόθηκε το βιβλίο «Εκατό συγγραφείς κατά του Αϊνστάϊν». Αυτός δήλωσε: «Αν είχα κάνει λάθος ένας συγγραφέας θα ήταν αρκετός».

Το 1933 ο Χίτλερ κατέλαβε την εξουσία στη Γερμανία. Ο Αϊνστάϊν τότε βρισκόταν στις Η. Π. Α. στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον όπου δήλωσε ότι δεν επιθυμούσε να ξαναγυρίσει στη Γερμανία: Οι εφημερίδες στη Γερμανία έγραφαν: «Καλά νέα από τον Αϊνστάϊν. Δεν θα επιστρέψει στην Γερμανία».

Ο Αϊνστάϊν δεν πήρε μέρος στην κατασκευή της ατομικής βόμβας όμως υπέγραψε, μετά από επίμονες εκλήσεις των συναδέλφων του, την περιφέρημη επιστολή προς τον πρόεδρο Ρούσβελτ όπου τον παρακινούσε να αντιμετωπίσει το θέμα του πυρηνικού όπλου με σοβαρότητα λόγω των προόδων που έκαναν οι φυσικοί στη Γερμανία. Επικεφαλής του σχεδίου Μανχάτταν για την κατασκευή της ατομικής βόμβας ήταν ο Ρομπερτ Οπενχάϊμερ: (Ένα θαυμάσιο ποιήμα έχει γράψει ο Νικηφόρος Βρεττάκος με τίτλο: Γράμμα στον R. Οπενχάϊμερ).

Μετά τον πόλεμο προέδοποίησε δημόσια για τους κινδύνους των πυρηνικών όπλων και πρότεινε την ολική κατάργησή τους.

Όταν τον πρότειναν να πάρει μέρος στην πολιτική με το να γίνει:

πρόεδρος μιας χώρας, αρνήθηκε λέγοντας «Οι εξισώσεις είναι περισσότερο ενδιαφέρουσες για μένα η πολιτική είναι για το παρών, ενώ οι εξισώσεις είναι για την αιωνιότητα».

Του Αϊνστάϊν του άρεζε να πηγαινει στις διαλέξεις των νεαρών ταλαντούχων φυσικών που πολλές φορές είχαν σαν θέμα την θεωρία της σχετικότητας. Οι διαλέξεις είχαν συνήθως πολύπλοκες μαθηματικές φόρμουλες που δύσκολα τις καταλάβαιναν οι ακροατές. Μετά το τέλος των διαλέξεων ο Αϊνστάϊν ζητούσε συνήθως τον λόγο και με λίγες απλές φράσεις εξηγούσε πλήρως την θεωρία του που τόσο πολύ είχαν υπερδώσει οι ομιλητές.

Κάποτε σε ένα πάρτυ μια δεκαοχτάχρονη κοπελίτσα καθόταν δίπλα από τον Αϊνστάϊν. Ο Αϊνστάϊν είχε περάσει τα 60 χρόνια και τα μαλλιά του ήταν κάτασπρα. Μετά από συζήτηση λίγης ώρας η κοπελίτσα τον ρώτησε: «Παύ είναι το επάγγελμαμά σας» και ο Αϊνστάϊν απάντησε: «όΕχω αφιερώσει τον εαυτό μου στη μελέτη της φυσικής»: Και η κοπέλα έκπληκτη ρώτησε: «Εννοείται ότι ακόμα μελετάται φυσική σε αυτήν την ηλικία; Εγώ ήδη έχω τελειώσει το μάθημα της φυσικής πριν από ένα χρόνο».

«Ο Αϊνστάϊν δεν ήταν μόνο ένας μεγάλος φυσικός, ήταν επίσης και ένας μεγάλος άνθρωπος. Πάλευσε για την ειρήνη σε ένα κόσμο που βαδίζει προς τον πόλεμο. Παρέμεινε νηφάλιος και ελεύθερος σε έναν κόσμο από φανατισμένους». (Μπερτραντ Ρουσέλ).

«Συχνά μου έλεγε ότι: ένα από τα σημαντικά πράγματα στη ζωή του ήταν η μουσική. Όταν έβλεπε ότι βρισκόταν σε δύσκολη θέση ή ήταν αδύνατον να προχωρήσει: στην λύση ενός προβλήματος, τότε κατέφευγε στη μουσική: και αυτό τον βοηθούσε να ξεπεράσει: όλες τις δυσκολίες του» (Από το βιβλίο του Γουίτρουου: Αϊνστάϊν: THE MAN

AND HIS ACHIEVEMENTS).

«Η πολιτική μου ιδεολογία είναι η δημοκρατία. Ο κάθε άνθρωπος πρέπει να εκτιμάται: σαν άτομο και όχι σαν είδωλο. Είναι μια άτυχη ειρωνία της τύχης που εγώ έγινα αντικείμενο θαυμασμού από τους συνανθρώπους μου αν και νομίζω ότι δεν φταίγω γι' αυτό... ΔΕνα αυταρχικό σύστημα σύμφωνα με την γνώμη μου, αργά ή γρήγορα καταρρέει. Διότι η δύναμη τραβάει ανθρώπους χαμηλής ηθικής και πολλές φορές χαμηλής νοημοσύνης». (Από το βιβλίο «THE WORLD AS I SEE IT»).

«Η ύπαρξίς και η ισχύς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι γραμμικές στα άστρα. Όλες αυτές οι ιδέες που αναφέρονται στην συμπεριφορά στα δικαιώματα και στα

καθήκοντα των πολιτών διαδόθηκαν και διατυπώθηκαν από διακεκριμένους διαφωτιστές καθ' όλη την διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας. Όλες αυτές οι ιδέες που είναι αποτέλεσμα ιστορικής εμπειρίας, άλλοτε έγιναν αποδεκτές και άλλοτε καταπατήθηκαν με τον πιο σκαιώδη τρόπο, προκαλώντας τεράστιες καταστροφές στην ανθρωπότητα». (Από το βιβλίο του Αϊνστάϊν HUMAN RIGHTS).

Δώσαμε λίγες απλές εικόνες από την ζωή και την σκέψη του Αϊνστάϊν. Η απλότητα, η ανιδιοτέλεια και η πάθος του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης ήταν παροιμιώδη. Τα επιστημονικά επιτεύγματα και η ζωή του Αϊνστάϊν ήταν σαν ένα φωτεινός ήλιος στο στερέωμα της φυσικής επιστήμης του 20ου αιώνα».

Διαβάσαμε:

«ΑΝΑΡΧΙΑΣ ΔΕ ΜΕΙΖΟΝ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΚΑΚΟΝ»

Του κ. Ιω. Ν. Ξηροτύρη

Ο Πλάτων μας δίνει: μια έξοχη περιγραφή της εποχής του ξεπεσμού της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, του εκτραχηλισμού των πολιτών και: πού πολύ του εκτραχηλισμού της νεολαίας. Κάτι: το ίδιο με ότι παρατηρεί κανένας σήμερα στη δική μας Δημοκρατία. Ο Πλάτων καυτηριάζει: την παρακμασμένη Δημοκρατία της εποχής του, εξαιτίας της αχόρταγης τάσης των πολιτών, νέων και ώριμων, προς τον πλούτο, την πολυτέλεια και την παραμέληση όλων των άλλων, λόγω του αχόρταστου θησαυρισμού τους. Έτσι, κάτω απ' αυτή την αρρωστημένη κοινωνία οι νέοι, παρατηρεί ο Πλάτων, γίνονται: παράλογοι και ανίκανοι: για αυτόνομη, αντικειμενική δημοκρατική σκέψη. Η κατάσταση αυτή οδηγεί στη: χωρίς μέτρο ελευθερία, δηλαδή στην αναρχία, στην: ισοπέδωση των πάντων, ως την καταστροφή (Πολιτεία 582 a - e).

Και προσθέτει ο Πλάτων απογοητευμένος: «Μέσα στην κοινωνία μας, η κατάσταση της ελευθερίας:

έφθασε ως την ύψιστη κορυφή. Ακόμη και στα ζώα». Και συνεχίζει: «Στον τόπο μας περισσότερο από κάθε άλλο μέρος, παρατηρείται: αχαλίνωτη ελευθερία, αλλιώς δεν θα είχαμε το παροιμιώδη «κατά την κυρά και τη σκύλα».

Και προχωρεί παραπονούμενος: «Ποιος ούτε οι νέοι, ούτε οι ώριμοι: κατακλείδα δεν νοιάζονται, μήτε για τους γραπτούς, μήτε για τους άγραφους νόμους, για να μην έχουν τάχατες κανένα δεσπότη επάνω στα κεφάλια τους. Κι όμως, η αχαλίνωτη ελευθερία οδηγεί τη Δημοκρατία ως το θάνατό της». Και συνεχίζοντας: «...σφόδρα, παρατηρεί: κατά σύγχρονο τρόπο, όπως η κατάχρησι ενός πράγματος γίνεται: συνήθως αφορητή, να παρουσιασθεί: ως αντιστάθμισμα με γάλη μετάπτωση προς το αντίθετο πράγμα που παρατηρείται: ακόμη και στις καιρικές εποχές και στα ζώα και στα σώματα και περισσότερα απ' όλα στις πολιτείες (616 a - e)».

Πολιτικά θέματα 13 - 19 | 12 | 1985

«ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ 1980 - 1988»

Βιβλιοπαρουσίαση
από τον
Γιαν. Καρατσιώλη

ΓΙΑΝ. Δ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ

Α'

Την Ημεθιότητα βιβλιογραφία στον τομέα της ιστορίας και λαογραφίας έρχεται να συμπληρώσει το βιβλίο του έγκριτου δικηγόρου της Αλεξάνδρειας Γιάννη Μοσχόπουλου «Ρουμλουκιώτικα σημειώματα 1980 - 1988». Το βιβλίο εκδόθηκε φέτος (1989) στην Θεσσαλονίκη και αποτελεί συγκεντρωση των λαογραφικών και ιστορικών σημειωμάτων του συγγραφέα σε διάφορες εφημερίδες του νομού μας.

Η περιοχή της Αλεξάνδρειας και των χωριών της γνωστή σε όλους μας για την εύφορη γή της, τους δημιουργικούς κατοίκους της και την ελληνικότητά της στο πέρασμα των αιώνων, φαίνεται πως βρήκε τον άνθρωπο που ψάχνοντας στα ράβδη της ιστορίας της θα μας κάνει κοινωνικούς των ηθών και εθίμων, της ζωής της και της διαχρονικής της εξέλιξης.

Αν και γεωγραφικά βρισκόμαστε τόσο κοντά εν τούτοις αγνοούμε βασικά χαρακτηριστικά της τρίτης σε πληθυσμό και σπουδαιότητα πόλης του νομού μας και των περιχώρων της που τα τελευταία χρόνια εξελίσσεται σε σπουδαίο εμπορικό, παραγωγικό, αλλά και πνευματικό κέντρο. Πολλά έργα έγιναν και γίνονται τα τελευταία χρόνια, τα οποία άλλαξαν την όψη του παλιού Γιδά.

Το ενδιαφέρον βιβλίο προλογίζει ο δικηγόρος και ιστορικός Γιώργος Λιονίδης, ενώ υπάρχει και σύντομο εισαγωγικό σημείωμα του συγγραφέα. Ακολουθεί μία παράθεση με φωτογραφική αποτύπωση των εντύπων που πρωτοδημοσιεύθηκαν τα διάφορα σημειώματα και στην συνέχεια αυτά καταχωρούνται με την ημερομηνία και το έντυπο της

πρώτης δημοσίευσής τους. Το βιβλίο διανθίζεται με ενδιαφέρουσες φωτογραφίες με ενδυμασίες της περιοχής, ιστορικά κτίσματα, φωτογραφίες Μακεδονομάχων. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η περιοχή Ρουμλουκιού αποτέλεσε σημαντικότατο κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα.

Συνολικά καταχωρούνται 28 σημειώματα μεταξύ των οποίων μερικά έχουν γενικότερο ενδιαφέρον όπως π.χ. «Κοσμάς ο Αιτωλός (1714 - 1779)». Το πέρασμά του από τον Γιδά, «Το μοναστήρι της Αγίας Κυριακής Λουτρού», «Η παράδοση για το κατσούλι» κ.ά. Το βιβλίο αρχίζει με αναλυτικό πίνακα περιεχομένων και καταλήγει με ευρητήριο κυρίως ονομάτων που υπάρχουν στο κείμενο.

Συμπερασματικά πρόκειται για μία αξιόλογη έκδοση που νομίζουμε ότι θα αποτελέσει το έναυσμα για συστηματικότερη μελέτη της ιστορίας διαφόρων περιοχών του Ν. Ημαθίας, οι οποίες ακόμα και σήμερα μας είναι λίγο γνωστές.

Στη συνέχεια αναδημοσιεύουμε αυτούσιο το πολύ ενδιαφέρον σημείωμα με τίτλο «Ρουμλούκι» που γράφτηκε στην εφημερίδα «Τα Νέα του Ρουμλουκιού» αριθ. φύλλου 1 της 2.5.1984.

Β' ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ

Στον Νομό Ημαθίας το τμήμα του κάμπου που το διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας ονομαζόταν κάποτε Ρουμλούκι. Πρόκειται ειδικότερα για την περιοχή που απλωνόταν κάτω απ' τις βόρειες παρυφές των Πιέρων μέχρι τα όρια του Βάλτου (λίμνη Γιαννιτσών) και κάτω απ' τα ψώματα της Βέροιας μέχρι το Καρατσάκι (Λουδίας) και τις εκβολές του Αλιάκμονα.

Απ' την αρχαιότητα μέχρι την Τουρκοκρατία η περιοχή αυτή άλλαξε πολλές ονομασίες, καθώς ανήκε σε διάφορες ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές. Έτσι αποτελούσε τμήμα της ομηρικής «Ημαθίας», της «πολυμήλου Βοττιαίας», της «Μακεδονίδος γης», της «Κάτω Μακεδονίας», συνέχισε σαν τμήμα ρωμαϊκής επαρχίας αργότερα συμπεριλαμβάνονταν στο δεύτερο Θέμα Μακεδονίας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, για να περάσει τον 14ο αιώνα στην κυριαρχία των Τούρκων. Οι Οθωμανοί, όταν έφτασαν σ' αυτήν την περιοχή, αναγνωρίζοντας το ανόθευτο του ελληνικού πληθυσμού που βρήκαν να την κατοικεί, την ονόμασαν «Ρουμλούκι» ή «Ουρουμλούκι» που σημαίνουν «τόπος που έχει Ρωμιούς, Ρωμιότοπος, Ελληνοχώρα» (RUM = ρωμιός LUC = κτητική κατάληξη ή επιθετικός προσδιορισμός).

Πέρα απ' την παραπάνω «ολογία» του κατακτητή, εντύπωση προκαλούν και σήμερα το κοινό γλωσσικό ιδίωμα των ντόπιων κατοίκων, που διατηρεί λέξεις και εκφράσεις της αρχαιοελληνικής, τα κοινά έθιμα, αλλά και η έντονη επίμονη τάση των Ρουμλουκιωτών να συνδέουν και να εξηγούν διάφορα πράγματα με αναφορές στον Μεγαλέξανδρο.

Το πιο γνωστό όμως χαρακτηριστικό του Ρουμλουκιού αποτελεί η παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά της περιοχής που θεωρείται κατάλοιπο αρχαίας στρατιωτικής ενδυμασίας. Το κυριότερο στοιχείο της φορεσιάς είναι ο πρωτότυπος κεφαλόδεσμος «το κατσούλι», που θυμίζει αρχαίο μακεδονικό κράνος. Θεωρείται σημάδι γνήσιας ελληνικής καταγωγής και το φορούσαν μόνο οι παντρεμένες γυναίκες. Σύμφωνα με την

παράδοση, το «κατσούλι» ανάγεται στην εποχή του Μ. Αλεξάνδρου και λέγεται ότι, όταν, κατά την διάρκεια μιας μάχης που έγινε σ' αυτήν την περιοχή, νικήθηκαν οι άνδρες, οι γυναίκες πήραν τα όπλα και πολέμησαν γενναία μ' αποτέλεσμα να νικήσει ο εχθρός, οπότε για να τις ανταμείψει ο Μ. Αλέξανδρος διέταξε τους άντρες να βγάλουν τις περικεφαλαίες και να τις δώσουν στις γυναίκες.

Απόδειξη δε της πίστης των γυναικών ότι το «κατσούλι» τους το χάρισε ο Μ. Αλέξανδρος αποτελεί και το παρακάτω ιστορικό περιστατικό: Την εποχή του Μακεδονικού Αγώνα, τον Αύγουστο του 1907, ο καπετάν-Κόρακας που δρούσε στην περιοχή αυτή παρέλαβε έναν μεγάλο μπόγο από πολύχρωμα μαντίλια, με την εντολή να τα μοιράσει στις γυναίκες των χωριών του κάμπου, για ν' αντικαταστήσουν μ' αυτά τα «κατσούλια», επειδή από άγνοια των στελεχών του Κέντρου της Θεσσαλονίκης το «κατσούλι» θεωρήθηκε σαν... βουλγαρικό!!! Η προσπάθεια όμως του καπετάν Κόρακα να εκτελέσει την διαταγή προκάλεσε την αποστρεφική των χωρικών και την βίαιη αντίδραση των γυναικών που μαζεύτηκαν και πήγαν στον καπετάνιο λέγοντάς του χαρακτηριστικά «κιφάλ(ι), πέφτ(ι), κατσούλ(ι) δεν πέφτ(ι). Του έχουμι απ' τουν Μιγαλιέξαντρου», που οδήγησε στην τελική μη εφαρμογή της λανθασμένης διαταγής.

Τα χωριά που αποτελούσαν το Ρουμλούκι ήταν τα ακόλουθα: Γιδάς, Σχοινιάς, Νιχώρι, Ρέσινα, Νησί, Καταφύ(γι), Τριχοβίστα, Σκυλίτσι, Καβάσιλα, Σταυρός, Ξεχασιμένη, Ραφομανίκι, Πουζαρίτες, Επισκοπή, Λουτρός, Καψόχωρα, Παλιόχωρα, Νησελούδι, Κορυφή, Τρίκαλα, Καρούα, Αηδόνοχώρι, Πλατύ, Λιανοδέρι, Παλιόχωρι, Νησέλι, Γκρτζάλι, Νισχωρόπουλο, Μελίκη, Πρόδρομος, Νιόκαστρο, Μέλοδο, Αλάμπωρο μικρό, Αλάμπωρο μεγάλο,

Κουλούρα, Διαβατός, Μικροπούζι, Μέτσι, Άμιος, Σάντενα, Γεράκι, Μαυραγγέλι, Μπαρμπες, Κούτλας, Παλατίτσια, Βούλιτσια, Τρίχλεθο, Σφήνιτσα, Κλειδί, Κάλιανη, Τσιανάφορο. Απ' αυτά τα μεγαλύτερα ήταν ο Γιδάς, η Μελίκη και η Κορυφή. Ο αριθμός των χωριών δεν ήταν πάντα σταθερός, γιατί απ' τις συχνές πλημμύρες του Αλιάκμονα πολλά χωριά εγκαταλείπονταν ακατοίκητα ή δημιουργούνταν καινούργια σε άλλες θέσεις.

Στην Τουρκοκρατία τα χωριά του Ρουμλουκιού ήταν χωρισμένα σε διαφορετικούς καζάδες, ενώ και εκκλησιαστικά ανήκαν σε διαφορετικές μητροπόλεις. Από το 1922 με την εγκατάσταση προσφύγων και στην περιοχή του Ρουμλουκιού, την

δημιουργία νέων χωριών ή την προσθήκη νέων κατοίκων στα παλιά, αλλά και την μετέπειτα μαζική μετακίνηση πολλών κατοίκων από γεωγραφικές ορεινές περιοχές στον κάμπο, η αρχική ομοιογένεια του ντοπιόπου πληθυσμού του Ρουμλουκιού μεταδλήθηκε σημαντικά, ενώ παράλληλα το τοπωνύμιο «Ρουμλούκι» άρχισε σταδιακά να περιέρχεται σε αχρηστία. Η περιοχή πέρασε ακόμη στον μεγάλο τότε Νομό Θεσσαλονίκης και αργότερα στον Νομό Ημαθίας. Πρόσφατα με την δημιουργία των επαρχιών στον Νομό Ημαθίας το μεγαλύτερο τμήμα του Ρουμλουκιού ανήκει στην επαρχία Αλεξάνδρειας, οπότε εύλογα πολλοί δηλώνουν με ικανοποίηση ότι θεωρούν ταυτόσημη την επαρχία Αλεξάνδρειας με το παλιό Ρουμλούκι.

Διαβάσαμε

ΣΗΜΑΤΑ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΓΙΑ ΤΑ (ΑΛΛΑ) ΑΡΧΑΙΑ

Κυκλώνονται και συχνά παγιδευόμαστε από πλαστά διλήμματα. 'Η έστω από διλήμματα που, πολύ εύκολα, μπορούσαν διλήμματα να μην είναι. Δείγμα το διλήμμα ανάμεσα στα «μνημεία» και την «ανάπτυξη» ή, κομψότερα, ανάμεσα στο «παρελθόν» και το «μέλλον», την «επαρξία» και την «πρόοδο». Ενώ λογικό μεταξύ τους αντίθεση δεν υφίσταται, χάρη η ύπαρξη του ενός (της «ανάπτυξης»), της «πρόδοσης» του «μέλλοντος» έχει τις ρίζες της στο άλλο (στο «παρελθόν»), την «παραδοχή» τη «μνήμη» και άρα η συνύπαρξή τους, είναι όχι μόνο δυνατή αλλά και απαραίτητη και αυτονόητη. Το (ψευδο) διλήμμα προδίνει μόνο και μόνο επειδή οι πραγματικοί αντιμέτωποι είναι η ΠΑΡΑΔΟΣΗ (Ιστορία, μνήμη, μνημεία) και η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΑ.

Αποτέλεσμα αυτού του «διλήμματος» είναι να ΑΠΕΙΛΟΥΝΤΑΙ να έχουν κιάλας καταστραφεί ποδοπαθία μνημεία τέχνης και ιστορίας που θυσιάζονται στον Μολωχ του γοραίου κι εφτήμερου ωφελισμού. Ο μαγικές λέξεις «διομηχανική ανάπτυξη» «τουριστική αξιοποίηση» και τα παρόμοια γίνονται «σάβιγγ» της Ιερικού» και γκρεμίζουν τα τμήχη πολυάκρωτων μνημείων — αλλά και της στοιχειώδους λογικής του στοιχειωδέστερου αυτοσεβασμού, του κόμα και του στοιχειωδέστατου του «συμφέροντος».

Τον τελευταίο καιρό μάλιστα τα «κρούσματα» πληθαίνουν και πάντοτε που συγκροτούν μίαν ανθελογική (δηλαδή, μίαν «επιδημιολογία»), οπότε τα ανησυχητικά, αν όχι και αντιστρατευτικά.

Μάριος Πλωρίτης, Βήμα 3 Μαΐου 1988

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΣΗΜ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ: Στις 12-23 Μαρτίου το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας οργάνωσε Πανελλήνιο Επισημονικό συνέδριο στο συνεδριακό Κέντρο ΗΕΛΕΧΡΟ — ΔΕΘ με κεντρικό θέμα: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ.

Λόγω της σπουδαιότητας που παρουσιάζει το θέμα η «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» παρουσιάζει τα κυριώτερα κεφάλαια της εισήγησης του Γιάννη Καπερώνη.

1. Γενικά

Η επιστημότερη απόδειξη του ενδιαφέροντος της πολιτείας για την προστασία του περιβάλλοντος του 1976, απ' όπου ουσιαστικά αρχίζει η πραγματική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Η υποχρέωση αυτή της πολιτείας υλοποιείται πρακτικά με το Ν. 360/1976 στον οποίο και στο πρώτο άρθρο των ορισμών αναφέρεται ως

Προστασία Περιβάλλοντος)

α) Η διατήρηση του χαρακτήρος του φυσικού περιβάλλοντος και η βελτίωση των διαμορφωθείσων σχέσεων μεταξύ των στοιχείων αυτού, ως οικοσυστήματος.

β) Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από τις ζημιολογόνους επιπτώσεις από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων και παρεμβάσεων του ανθρώπου.

γ) Η διαφύλαξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος ως και των ιστορικών χώρων εντός των οποίων τούτο διαμορφώθη.

δ) Ο έλεγχος της αξιοποίησως των φυσικών πόρων και της ανάπτυξης των εν τω χώρω δραστηριοτήτων, προς τον σκοπόν της εναρμόνισης των σχέσεων μεταξύ του φυσικού περιβάλλοντος, του πολιτιστικού περιβάλλοντος και της οικονομικής δράσης του ανθρώπου.

Τέλος ο Ν. 1650/1986 για την

Του Γιάννη Καπερώνη Γεωπόνου

προστασία του περιβάλλοντος αποτέλεσε τη βάση για τη θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και την καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών έτσι ώστε ο άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Αναλυτικότερα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκονται:

α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.

β) Η προστασία των επιφανειακών και υπογείων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοστημάτων.

γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.

δ) Η προστασία και διατήρησης της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.

ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.

στ) Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπομένων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση καταλλήλων παραμέτρων και οριακών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υπο-

βάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:

— την επιστημονική γνώση και εμπειρία

— την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά επιφύλακτη τεχνολογία

— τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης

— την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής

— τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά στάδια.

ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Το άρθρο 2 του Ν. 1650/1986 περιλαμβάνει τους παρακάτω ορισμούς:

1) ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρέχεται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.

2) ΡΥΠΑΝΣΗ: Η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή είδους ουσιών, θερμότητας, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.

3) ΜΟΛΥΝΣΗ: Η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που

υποδηλώνουν την πιθανότητα παρούσας τέτοιων μικροοργανισμών.

4) **ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ:** Η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιαδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

5) **ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ:** Κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που δρουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους.

6) **ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ:** Η σχετική σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος.

7) **ΑΠΟΒΛΗΤΑ:** Κάθε ποσότητα ρύπων (ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας) σε οποιαδήποτε φυσική κατάσταση ή αντικειμένων από τα οποία ο κάτοχός τους θέλει ή πρέπει ή υποχρεούται να απαλλαγεί, εφόσον είναι δυνατό να προκαλέσουν ρύπανση.

Υστερα από την αναγκαιότητα, κατά τη γνώμη μας, εισαγωγή θα προσπαθήσω να παρουσιάσω τα θέματα που χειρίζεται το δεύτερο Τμήμα της Δ/σης Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και τις λύσεις που προτείνουμε ή τις ενέργειες που θα μπορούσαν να υποδηλώσουν προς την κατεύθυνση αυτή.

2. Επιπτώσεις από γεωργικές δραστηριότητες

α) ΕΓΓΕΙΟΒΕΛΤΙΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΑΣΜΟΣ

Τα εδάφη της χώρας μας, λόγω της έντονης ανθρώπινης παρέμβα-

σης, εμφανίζεται σήμερα σε μεγάλη έκταση σοβαρά υποβαθμισμένα η και καταστραμμένα αφού από την έντονη διάθρωση έχουν χάσει πολύτιμο επιφανειακό χώμα. Οι μεγάλες κλίσεις των εδαφών σε συνδυασμό με τις ραγδαίες βροχοπτώσεις βοηθούν στη διάθρωση αρκετών στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης κάθε χρόνο. Άλλοι συντελεστές που επιδρούν βοηθητικά στη διάθρωση είναι η υπερδόσηση, οι πυρκαγιές και τα οργάνια των πλαγιών αντίθετα με τις ισοϋψείς καμπύλες.

Υπολογίζουμε ότι 300 εκατομμύρια τόνοι έδαφος ορεινών και επικλινών εκτάσεων παρασύρονται από τις βροχοπτώσεις στις πεδιάδες, τις κοιλάδες και τους αποδέκτες νερού. Αλλά ακόμη και στις πεδινές εκτάσεις παρατηρείται διάθρωση σφειλόπινη στα ρεύματα αέρια (αιολική μορφή).

Η εκτέλεση μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων όπως είναι: αποξηράνσεις λιμνών, αποστραγγίσεις ελιωδών περιοχών αλλά και διάφορα αντιπλημμυρικά έργα είχαν σαν συνέπεια σημαντικές ζημιές στην άγρια χλωρίδα και πανίδα της Χώρας μας, αλλά και κάποιες μεταβολές στο μικροκλίμα των υπόψη περιοχών. Η χλωρίδα της Χώρας, η οποία περιλαμβάνει 6.000 είδη, από τα οποία 500-600 απαντούν αποκλειστικά στην Ελλάδα - αποτελεί μεγάλο επιστημονικό κεφάλαιο - κινδυνεύει να μειωθεί από την υπερδόσηση, την συστηματική και εντατική καλλιέργεια, την συλλογή φαρμακευτικών και σπανίων ειδών.

Ο αναδασμός συνέβαλε σημαντικά στη λύση του προβλήματος της έγχειας αναδιάρθρωσης της Χώρας, αλλά και στην αύξηση του γεωργικού εισοδήματος πλην όμως δεν λήφθηκαν υπόψη οι διαφόρου μορφής περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα πάντα σχεδόν ισοπεδώθηκαν, ρεμματιές και χαντάκια προσχύθηκαν, συστάδες δένδρων, μειωμένα δένδρα,

θάμνοι και φυσικοί φράκτες καταστράφηκαν, με αποτέλεσμα εξαφάνιση της χλωρίδας και της πανίδας και ριζική προς το χειρότερο αλλαγή της μορφής του τοπίου.

β) ΧΗΜΙΚΗ ΛΙΠΑΝΣΗ

Η χρήση των χημικών λιπαμάτων επιτάχυνε εντυπωσιακά την αύξηση της γεωργικής παραγωγής περιόρισε τη διάθρωση επικλινών εδαφών διότι ευνοήθηκε η ανάπτυξη πλούσιου ριζικού συστήματος και έμμεσα ευνόησε τη διατήρηση βιοτικών εκτάσεων και βιοκοτόπων, αφού με την αύξηση της στρεμματικής απόδοσης δεν είναι αναγκαία η χρησιμοποίησή τους για γεωργική εκμετάλλευση. Δυστυχώς ο γεωργός μας πιστεύει ότι συνεχίζοντας να αυξάνει την κατά στρέμματα ποσότητα λιπάσματος θα ευξάνεται ανάλογα και η παραγωγή με συνέπεια στη δεκαετία 1975 - 1985 να ευξηθεί μάλιστα φορά η κατανάλωση σύμφωνα με τα στοιχεία της Δ/σης Αναπαραγωγής και Λιπαμάτων.

Το 1975 η κατανάλωση έφθασε τα 1.380.000 τόνους που καταναμεται στους κύριους αντιπροσώπους ως εξής: NP 590.000 τόν., ασβεστούχος νιτρική αμμωνία 150.000 τόν., νιτρική αμμωνία 218.000 τόν., και θειική αμμωνία 151.000 τόν.

Το 1985 η κατανάλωση έφθασε τα 2.246.000 τόνους που καταναμενται ως εξής: 20-10-0/538.000 τόν., 16-20-0/372.000 τόν., θειική αμμωνία 280.000 τόν., ασβεστούχος νιτρική αμμωνία 232.000 τόν., νιτρική αμμωνία 374.000 τόν., 11-15/262.000 τόν.

Η ρύπανση του περιβάλλοντος από τα χημικά λιπάσματα δημιουργείται από τις ποσότητες που δεν χρησιμοποιούνται από τα φυτά. Για το έδαφος όμως δεν μπορούμε να μιλάμε για ζημιές άμεσα αντιληπτές γιατί αυτό είναι ένα πολύπλοκο σύστημα στο οποίο οι αλληλεπιδράσεις των φυσικών ή χημικών και βιολογικών παραγόντων είναι

συνεχείς, σύνθετες και άγνωστες και επομένως είναι δύσκολο να προσδιορισθούν οι τυχόν μακροχρόνιες επιπτώσεις. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο για τους υδάτινους αποδέκτες όπου οι επιπτώσεις της αλόγιστης χημικής λίπανσης στα νερά είναι σχεδόν άμεσες, εμφανείς και σε προχωρημένες καταστάσεις καταστροφικές. Τα λιπαντικά στοιχεία των χημικών λιπασμάτων και κυρίως το άζωτο και ο φώσφορος που καταλήγουν στις λίμνες και τα ποτάμια εντείνουν τον ρυθμό ανάπτυξης της υδρόβιας βλάστησης. Η φυτική μάζα που παραμένει στα νερά, υφίσταται την επίδραση ορισμένων μικροοργανισμών και τελικά σαπίζει. Στη διάρκεια της διαδικασίας αυτής, οι μικροοργανισμοί που την προκαλούν αφαιρούν από το νερό σημαντικές ποσότητες οξυγόνου. Τελικό αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης που καλείται «ΕΥΤΡΟΦΙΣΜΟΣ» των νερών, είναι η ελάττωση της περιεκτικότητας σε οξυγόνο και η παντελής έλλειψή του. Οι συνθήκες για τη διαβίωση των υδρόβιων οργανισμών σ' ένα τέτοιο περιβάλλον είναι δυσχερείς και έστω, ή πεθαίνουν από ασφυξία ή εξανγκάζονται να εγκαταλείψουν το χώρο διαβίωσής τους. Αυτή είναι και η βασική αιτία για την οποία λίμνες και ποτάμια που κάποτε τροφοδοτούσαν τις γύρω περιοχές με άφθονα και καλής ποιότητας ψάρια, σήμερα είναι ουσιαστικά «ΝΕΚΡΑ ΝΕΡΑ».

Τα προβλήματα από τη χρήση των χημικών λιπασμάτων γίνονται περισσότερο και οι κίνδυνοι εντονότεροι, όταν τα υπόγεια ή επιφανειακά νερά, στα οποία καταλήγουν, χρησιμοποιούνται για ύδρευση ανθρώπων. Τα νιτρικά και νιτρώδη άλατα που μπορούν να περιέχονται στα πόσιμα νερά από τη χρήση αζωτούχων λιπασμάτων έχουν μεγάλη σημασία για τη δημόσια υγεία. Κάποιες ενδείξεις για αυξημένη περιεκτικότητα νιτρικών και νιτρώδων

υπάρχουν σε κάποια χωριά της Χώρας μας, χωρίς βέβαια να είναι εντελώς ξεκαθαρισμένο εάν προέρχονται από τη χρήση των χημικών λιπασμάτων μόνο ή είναι συνέπεια ρύπανσης από κτηνοτροφικές μονάδες ή της κίνησης υπόγειων θερμών νερών στις περιοχές που υπάρχουν. Η αύξηση του ενδιαφέροντος για τα νιτρικά έγκειται στο γεγονός ότι με την παρουσία κάποιων μικροοργανισμών στο νερό ή στο στομάχι του ανθρώπου μετατρέπονται σε νιτρώδη. Αυτά είναι πιο επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία. Στα νιτρώδη οφείλεται η μεθαμινογλοβιναιμία των βρεφών, γνωστή και ως «κυάνωση», αρρώστια επικίνδυνη για τα παιδιά, ενώ γίνεται λόγος και για δημιουργία νιτροχημικών πολλές από τις οποίες είναι καρκινογόνες.

γ) ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ:

Τα κτηνοτροφικά απόβλητα είναι ρυπαντικοί παράγοντες, πολλές φορές ισχυροί και η δημόσια ευαισθησία απέναντι σε ότι ρυπαίνει, αυξάνει συνεχώς.

Η αλλοίωση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, από τα ζωικά απόβλητα, μπορεί να παρουσιασθεί ως κατωτέρω:

— βλάβες στο περιβάλλον (π.χ. υποβάθμιση της αισθητικής του τοπίου, δυσάρεστες οσμές)

— μόλυνση του περιβάλλοντος (π.χ. μεταφορά παθογόνων μέσω των παρασίτων)

— ρύπανση του περιβάλλοντος (π.χ. μεταφορά ρυπαντών, ρύπανση υπόγειων και επιφανειακών νερών, του αέρα και του εδάφους).

Πολλά από τα παθονενη μέσα και παρόσιτα αποβάλλοντα με τα κόπρανα και τα ούρα αρρωστημένων ζώων και μεταδίδουν ασθένειες σε ζώα και τον άνθρωπο. 150 ασθένειες μεταδίδονται από τα ζώα στον άνθρωπο όπως αναφέρει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας 1967.

Για να παρουσιάσουμε μια εικόνα

της ρυπαντικής ικανότητας των ζωικών αποβλήτων θα πούμε ότι τα απόβλητα 1000 χοίρων ή 100 αγελάδων ή 10.000 πουλερικών αντιστοιχούν με τα απόβλητα μιας κωμόπολης 2.000 κατοίκων. Τα κτηνοτροφικά απόβλητα όμως σε σχέση με τα οικιστικά απαιτούν μεγάλη ποσότητα οξυγόνου για την βιοαποσύνθεση των οργανικών τους υλών, έχουν όπως λέμε μεγάλη BOD (BIOCHEMICAL OXYGEN DEMAND). Αυτό φανεώνει ποιά είναι η ποσότητα οξυγόνου εκφραζόμενη σε mg/lit που απαιτείται σε πειραματικές συνθήκες 20°C και στο σκοτάδι για να βοηθήσει την αποσύνθεση των οργανικών υλών των αποβλήτων σε πέντε μέρες. Για σύγκριση αναφέρουμε ότι η BOD των οικιστικών αποβλήτων είναι 300-500 mg/lit, ενώ των αποβλήτων χοιροστασιών 30.000-60.000 mg/lit. Από τη σύγκριση αυτή είναι εύκολο να καταλάβουμε ποιά είναι το μέγεθος της καταστροφής εάν αυτά διαχετευθούν σε επιφανειακά νερά (λίμνες, ποτάμια, θάλασσα), χωρίς καμιά επεξεργασία, όταν η μέγιστη αποδεκτή BOD για της περιπτώσεις αυτές είναι 20 mg/lit.

δ) ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ Ή ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ Ή ΑΓΡΟΧΗΜΙΚΑ

Βέβαια είναι γνωστό ότι η αύξηση της γεωργικής παραγωγής συντελέστηκε σε μεγάλο βαθμό με τη χρήση γεωργικών φαρμάκων στη γεωργία, αφού είναι παραδεκτό ότι οι ζημιές από τα έντομα τους μύκητες, τα ζιζάνια και λοιπούς εχθρούς της παραγωγής φθάνουν και ξεπερνούν το 20-40% σε παγκόσμια κλίμακα.

Οι αυξανόμενες όμως ανάγκες μιας εντατικοποιημένης γεωργίας οδήγησαν σε μια σημαντική κατανάλωση γεωργικών φαρμάκων με συνέπεια αύξηση του όγκου της παραγωγής τους και σύνθεση νέων ουσιών, πολλές από τις οποίες άρχισαν να

δημιουργούν προβλήματα οικολογικά.

Τα γεωργικά φάρμακα προκαλούν ζημιές στον ανθρώπινο οργανισμό και στους ωφέλιμους για τη γεωργική πράξη οργανισμούς. Η Ράκελ Κάρσον πριν από 27 χρόνια αναρωτιόταν «Τί είναι εκείνο που κάνει να σπαύσουν οι φωνές της άνοιξης σε αμέτρητες περιοχές της Αμερικής». Η παρουσία του DDT στα σπλάχνα των ψαριών του Ατλαντικού Ωκεανού ακόμη και της φύκιας της Ανταρκτικής, επιδειλώνει το μέγεθος του κινδύνου και την πιθανότητα μεταφοράς των γεωργικών φαρμάκων μέσω της τροφικής αλυσίδας στον άνθρωπο, αλλά και στους ανώτερους οργανισμούς. Θα μπορούσε κανείς να αναφερθεί σε μια σειρά ατυχημάτων όπως του Σεβέξο Ιταλίας (1976), του Μποπάλ Ινδίας (1984) και της Βασιλείας Ελδελίας (1987) για να αντιληφθούμε καλύτερα τις βλάβες που μπορούν να προκληθούν από κακή χρήση γεωργικών φαρμάκων, ενώ σήμερα γνωρίζουμε ότι πολλές από αυτές τις ουσίες έχουν μακροχρόνιες επιδράσεις στον ανθρώπινο οργανισμό. Έτσι δεν είναι αναπάντεχο το μέγεθος της έκθεσης που δημιουργήθηκε στις ΗΠΑ (1987) με ευθύνη της Αμερικανικής Ακαδημίας Επιστημών που ανέφερε ότι τα επόμενα εδσαίητα χρόνια ένα εκατομμύριο Αμερικανοί κινδυνεύουν να πεθάνουν από καρκίνο εξαιτίας της ύπαρξης 28 καρκινογόνων γεωργικών φαρμάκων στα είδη διατροφής τους.

4. Προτεινόμενα μέτρα

α) ΒΟΓΕΙΟΒΕΛΤΙΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ — ΑΝΑΔΑΣΜΟΣ — ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΕΣ:

Κανένα έργο δεν θα πρέπει να προγραμματίζεται χωρίς περιβαλλοντική μελέτη, που θα βασίζεται σε όλους τους πιθανούς παράγοντες

που θα μπορούν να δράσουν επιζήμια στο περιβάλλον, για να αποφευχθούν λάθη που έγιναν στο παρελθόν (Αποξήρανση λίγνης Αγουλινίτσας).

Μηδενισμός της διάθρωσης των εδαφών με:

— περιορισμός της υπερβόσκησης
— όργωμα κατά τις ισούψεις καμπύλες

— περιορισμό όλων των παραγόντων που μπορούν να προκαλέσουν πυρκαγιές.

β) ΧΗΜΙΚΗ ΛΙΠΑΝΣΗ

Σε πρόσφατες μελέτες που έγιναν ή συνεχίζουν να γίνονται κυρίως σε χώρες με μεγάλη κατανάλωση χημικών λιπασμάτων, διαπιστώθηκε ότι: όταν η χρήση τους είναι ορθολογική, η ρύπανση που προκαλούν στο περιβάλλον δεν είναι σημαντική και οπωσδήποτε πολύ μικρότερη από αυτή που προέρχεται από άλλες πηγές.

Ο γεωργός μας όμως θα πρέπει να μάθει ότι από ένα στρέμο και πέρα κάθε κιλό λίπασμα που πέφτει στο έδαφος ζημιώνει το περιβάλλον την υγεία και την τσέπη του.

Κάθε χώρα έχει και τις δικές τους απειλήσεις σε λιπάσματα και επομένως πιθανό να μην χρειάζεται μεγάλη ποσότητα καλιούχων λιπασμάτων. Η περιεκτικότητα των ελληνικών εδαφών σε φώσφορο κρίνεται ικανοποιητική και η χρήση φωσφορικών λιπασμάτων θα πρέπει να περιορίζεται στις απόλυτα αναγκαίες ποσότητες. Είναι απαραίτητη η άμεση ενσωμάτωσή τους στο έδαφος γιατί όταν ρίχνονται επιφανειακά δεσμεύονται και απ' ενός δεν αξιοποιούνται από τα φυτά. απ' ετέρου δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα (ευτροφισμός νερών). Το άζωτο ξεπλένεται από το έδαφος την εποχή μάλιστα που δεν υπάρχει πάνω σ' αυτό, βλάστηση και γι' αυτό οι καλλιεργητές θα πρέπει να φροντίζουν ώστε το φθινόπωρο, που αρχίζουν οι βροχές να υπάρχει στο

χωράφι: όσο το δυνατό λιγότερο αχρησιμοποιήτο άζωτο. Σε αμμώδη εδάφη, τα άζωτούχα λιπάσματα ρίχνονται σε πολλές μικρές δόσεις ανάλογα με την ανάπτυξη των φυτών, για να αποφεύγονται οι απώλειες και η ρύπανση των νερών από την έκπλυση και διήθησή τους. Η χρήση μικτών λιπασμάτων πρέπει να γίνεται με επιφύλαξη και εκεί που είναι απόλυτα αναγκαία. Πολλές φορές ένα ή δυο στοιχεία από ένα τέτοιο λίπασμα μπορεί να μην χρειάζονται στη συγκεκριμένη καλλιέργεια με συνέπεια οικονομική και περιβαλλοντική ζημιά.

Τέλος θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα ότι: όλα τα παραπάνω θα πρέπει να εφαρμόζονται ιδιαίτερα αυστηρά εκεί όπου ο υδατικός οριζοντας στο έδαφος είναι φηλός και τα υπόγεια νερά (πηγάδια, γεωτρήσεις) χρησιμοποιούνται για ύδρευση ανθρώπων και ζώων.

γ) ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΛΙΠΩΔΗΤΑ

Η διάθεση των κτηνοτροφικών αποβλήτων είναι ήδη, όπως εξηγήσαμε ένα σοβαρό πρόβλημα που απεικνάζει όλο και περισσότερο ενδιαφέρον και του οποίου η λύση γίνεται συνεχώς δυσκολότερη, αφού οι κτηνοτροφικές μονάδες γίνονται συνεχώς μεγαλύτερης δυναμικότητας και τα απόβλητα αυτών είναι σοβαροί ρυπαντικοί παράγοντες.

Η πιο σιωστή και αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος είναι: η διάθεση των κτηνοτροφικών αποβλήτων στο έδαφος, ύστερα από σχετική επεξεργασία. Γενικά απογορεύεται αυστηρά η διοχέτευση τους χωρίς προηγούμενη επεξεργασία, που θα μειώσει τη ROD στα επιτρεπόμενα όρια, σε υδατικούς αποδέκτες.

Η εδαφική διάθεση πλήρως ή μερικώς επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων, ενθαρρύνεται και έχει εφαρμογή σε πολλές χώρες κόσμου. Όμως και εδώ είναι απο

ακτητη η προπεξεργασία των αποβλήτων και θα πρέπει να παίρνονται ορισμένα προληπτικά μέτρα. να από τα οποία, ίσως το πιο σημαντικό, είναι η σωστή επιλογή της μέσης της κτηνοτροφικής μονάδας, που θα πρέπει να βρίσκονται μακριά από κατοικημένους χώρους, δρόμους κλπ. για να αποφεύγονται οι αλληλεπιδράσεις στους περιοίκους.

Βασικής σημασίας είναι και η επιλογή της έκτασης στην οποία θα διατεθούν τα απόβλητα, που θα πρέπει:

α) Να έχει κλίση μικρότερη του 15%

β) Να έχει ικανοποιητική διαπερατότητα και να αποστραγγίζεται καλά (τα συνεκτικά εδάφη ευνοούν την επιφανειακή απορροφή)

γ) Να μην υπάρχουν εδαφικές σχισμές και ρήγματα μέσω των οποίων ρυπαίνονται τα υπόγεια νερά

δ) Η στάθμη του υπόγειου υδατικού ορίζοντα να είναι κάτω από δύο μέτρα από την επιφάνεια του εδάφους

ε) Να μη κατακλύζεται

στ) Να βρίσκεται μακριά από κατοικημένους χώρους, δημόσιους δρόμους κλπ.

Η άριστη διαδικασία διάθεσης των αποβλήτων θα ήταν η καθημερινή μεταφορά και διασκόρπισή τους στο έδαφος. Στην πράξη όμως για πολλούς λόγους (βροχόπτωση, έλλειψη εργατικών χεριών, υπερφόρτωση ή ακατάλληλο βλαστικό στάδιο της καλλιέργειας κλπ.) αυτό δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί. Έτσι, πρέπει πάντοτε να προβλέπεται επαρκής χώρος για τη συγκέντρωση και αποθήκευση των αποβλήτων για χρονικό διάστημα που ποικίλει από μερικές μέρες μέχρι έξι (6) μήνες.

Τα κτηνοτροφικά απόβλητα μπορούν να αποθηκευτούν:

α) ΣΕ ΣΤΕΡΕΑ ΜΟΡΦΗ: που συνιστάται σε περιοχές που υπάρχει άφθονο και φθινό άχυρο, το οποίο υποβάλλεται στο χώρο κόπρισης των

ζώων για να απορροφήσει τα ούρα και να υγρά της κόπρος. Η κόπρος συγκεντρώνεται και παραμένει σε σωρούς μέχρι να διασκορπιστούν στο έδαφος.

β) ΣΕ ΥΓΡΗ ΜΟΡΦΗ: στην περίπτωση αυτή τα απόβλητα αποθηκεύονται σε αερόβιες ή αναερόβιες δεξαμενές, τεχνητές λίμνες με φυσικό ή τεχνητό αερισμό, ή σε οξειδωτικές τάφρους που βρίσκονται μέσα ή έξω από το κτίριο στέγασης των ζώων. Κατασκευαστικά οι αναερόβιες λίμνες διαφέρουν από τις αερόβιες στο βάθος (1,50 - 4,50 μ. έναντι 1,00 - 1,50 μ.). Λειτουργικά, στην αναερόβια ζύμωση, λόγω απουσίας ελεύθερου οξυγόνου, η αποσύνθεση του οργανικού υλικού γίνεται από χημικά δεσμευμένο οξυγόνο με τελικά προϊόντα, νερό, μεθάνιο, αμμωνία, CO₂ και υδρόθειο μερικά από τα οποία είναι τοξικά και δύσσομα. Αντίθετα στην αερόβια ζύμωση, η παρουσία ελεύθερου οξυγόνου επιτρέπει την ανάπτυξη αερόβιων βακτηρίων που αποσυνθέτουν το οργανικό υλικό με κύρια τελικά προϊόντα, νερό, άζωτο και διοξείδιο του άνθρακα και δεν δημιουργούνται έτσι σοβαρά προβλήματα οσμής.

Η μελλοντική προοπτική είναι η μηδενική απόρριψη ρυπαντικών στο χείμαυρο στο περιβάλλον. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούνται και αξιολογούνται συνεχώς περισσότερες μέθοδοι τελικής επεξεργασίας με σκοπό α) την πέρα του 90% μείωση της BOD που επιτυγχάνεται με τις πρωτογενείς και δευτερογενείς επεξεργασίες και β) την καλύτερη αξιοποίηση των παραπροϊόντων τους. Τις μεθόδους αυτές εφαρμόζουμε κυρίως όταν το τελικό προϊόν πρόκειται να διοχετευθεί σε υδάτινο αποδέκτη.

Μερικές από τις μεθόδους αυτές, που σήμερα αποτελούν μάλλον αντικείμενο έρευνας παρά πρακτική πραγματικότητα είναι η ηλεκτροδιάλυση, αντίστροφη όσμωση, συσσωμάτωση -

καθίζηση ανάπτυξη φυκών κλπ.

Συμπερασματικά θα σημειώναμε ότι το πρόβλημα που δημιουργείται από τη λειτουργία των κτηνοτροφικών μονάδων σε διάφορες περιοχές της Χώρας μας είναι καθαρά χωροταξικό και προκαλείται όχι μόνο από την κακή κατανομή των μονάδων στο χώρο, αλλά κυρίως από την έλλειψη γενικού χωροταξικού σχεδιασμού της Χώρας. Έτσι μονάδες, κυρίως χοιροτροφικές, που ιδρύθηκαν πριν 10 - 15 χρόνια πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις (κυρίως της απόστασης από κατοικημένες περιοχές, δρόμους κλπ.), βρέθηκαν σήμερα με την αυθαίρετη δόμηση, διπλα ή και μέσα σε οικισμούς παραθεριστικής κατοικίας, με όλα τα σχετικά επακόλουθα (διαρκείς προστριβές, κινητοποιήσεις κλείσιμο κτηνοτροφικών μονάδων κλπ.).

δ) ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ

Η εμπειρία των τελευταίων τριάντα χρόνων οδηγεί στην αναθεώρηση των αντιλήψεων για τον έλεγχο των εχθρών, ασθενειών και ζιζανίων των καλλιεργούμενων φυτών.

Βόδια για αρκετά ακόμη χρόνια τα γεωργικά φάρμακα δεν μπορούν να εγκαταλειφθούν, χωρίς κίνδυνο σοβαρών επιπτώσεων στη γεωργική παραγωγή (μεγάλη ποσότητα και καλή ποιότητα γεωργικών προϊόντων). Για το λόγο αυτό η χρήση των γεωργικών φαρμάκων πρέπει να γίνεται όταν και όσον χρειάζεται και πάντα με τη στενή συνεργασία των υπευθύνων τοπικών γεωπόνων, ώστε να προσδιορισθεί επακριβώς ο χρόνος επέμβασης, αλλά και ο αριθμός των επεμβάσεων. Η πιστή τήρηση των οδηγιών που αναγράφονται στην ετικέτα του γεωργικού φαρμάκου θα πρέπει επίσης να γίνει συνείδηση των χρηστών και να αποτελέσει το Α και Ω των μέτρων προφύλαξης.

Προστατεύουμε το περιβάλλον όταν χρησιμοποιούμε γεωργικά φάρμακα μικρού φάσματος δράσης και

μικρής τοξικότητας.

Πέρα από τα ανωτέρω, σήμερα αρχίζει να κερδίζει έδαφος η τάση για ελαχιστοποίηση της πλήρους εξάρτησης της καταπολέμησης των εχθρών και ασθενειών των καλλιεργειών από τα γεωργικά φάρμακα και τείνουμε στη χρήση τους σαν συμπληρώματος των καλλιεργητικών και βιολογικών μεθόδων.

Άρχισε και πρέπει να ενταχθεί η εισαγωγή ποικιλιών ανθεκτικών στα φυτοπαράσιτα και η δυνατότητα χρησιμοποίησης νέων μεθόδων καταπολέμησης (χρήση ελκυστικών ή αποδιωκτικών ουσιών, ορμονών κλπ.).

Σήμερα πλέον μιλάμε για συνδυασμό μεθόδων καταπολέμησης γνωστό με το όνομα - Ολοκληρωμένη Καταπολέμηση.

Τελειώνοντας τονίζουμε ότι: η λήψη νέων μέτρων αναφορικά με το περιβάλλον και την προστασία του μέσα στο γεωργικό χώρο ή η συμπλήρωση ήδη υφισταμένων, πρέπει να γίνει με βάση το δεδομένο ότι: η γεωργία δεν μπορεί ακόμη να εγκαταλείψει ορισμένες τεχνικές (χρήση γεωργικών φαρμάκων, χημική λίπανση κλπ.), που της είναι απαραίτητα για να εκπληρώσει την αποστολή της, τη διατροφή δηλαδή του πληθυσμού και τον εφοδιασμό της βιομηχανίας με πρώτες ύλες:

Είναι απαραίτητο η πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος να μὴ συγκρούεται με τα προγράμματα γεωργικής ανάπτυξης, αλλά και η γεωργική ανάπτυξη να προγραμματίζεται κατά τέτοιο τρόπο που να μὴ βλέπτε το φυσικό περιβάλλον ή η βλάβη αυτή να περιορίζεται: στον ελάχιστο βαθμό. Οιαδήποτε λικνική ανάπτυξη μπορεί να έχουμε αθροιστικά καταναλωτικών αγαθών, αλλά να στερηθούμε αυτό που λέμε «υψηλή ποιότητα ζωής», δηλαδή το έμπορο τοπίο, τον καθαρό αέρα, το καθαρό νερό και γενικά το ευχάριστο και υγιεινό περιβάλλον.

4. Βιβλιογραφία

1. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ — ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ 1986.
2. Ε.Ρ.Γ.Ε.Α. 1977. Το Περιβάλλον μας και η Προστασία του.
3. ΜΕΝΚΙΣΟΓΛΟΥ, Ο., Γ.Ε. ΤΣΙ ΚΡΙΤΣΗΣ και Γ.Α. ΜΟΥΡΚΙΑΔΗΣ 1977. Γεωργοχημική ρύπανση της επαρχίας Λαγκαδά Ι. Το ανόργανο άζωτο στο πόσιμο νερό.
4. ΜΟΥΡΚΙΑΔΗΣ, Γ.Α. και Ο. ΜΕΝΚΙΣΟΓΛΟΥ. Γεωργοχημική ρύπανση της επαρχίας Λαγκαδά ΙΙ. Τα πόσιμα νερά της περιοχής Σο-

χού.

5. ΜΟΥΡΚΙΑΔΗΣ, Γ.Α., Γ. ΤΣΙ ΚΡΙΤΣΗΣ, Σ. ΤΣΙΟΥΤΗΣ και ΜΕΝΚΙΝΟΓΛΟΥ 1977. Λίμνες Βόρειας Ελλάδας Ι. Βαθμός εντοπισμού.
6. ΠΑΥΛΟΣΤΑΘΗΣ, Σ., ΚΥΡΤΣΗΣ, Σ. Υπουργείο Γεωργίας, ΑΓΣΑ 1980. Ζωικά Απορρίματα.
7. ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ — ΕΠΑΡΧΕΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ — ΚΑΘΑΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. 19-21 Μαΐου 1981. Παράληψη: ομιλητών.
8. ΤΕΥΧΗ 1988. Νέα Οικολογία

ΟΙΚΟ-ΛΟΓΙΚΑ

Του Ν. Σ. Μάργα

Γιορτάσαμε, πριν μερικές μέρες, την παγκόσμια ημέρα του περιβάλλοντος. Άλλωστε διανύουμε, παράλληλα, και το ευρωπαϊκό έτος περιβάλλοντος.

Προσωπικά, ομολογώ ότι: αδιαφορώ τόσο για τις «ημέρες», όσο και για τα «έτη» με τις αφιερώσεις τους και - για να είμαι ειλικρινής - προτιμώ την «καθημερινότητα» από τις εορταστικές μεγαλοστομίες.

Θέλουμε, σώνει και καλά, ατέλει τους μονόλογους - διαγγέλματα για τη φύση, τα δάση και τις πυρκαϊές τους, για την κληρονομιά «που κλέβουμε από τα παιδιά μας» και όλα τα παρεμφερή, που μας κάνουν να χασιουριόμαστε κατά ανησυχητικό τρόπο;

Αν όλοι συμφωνούμε ότι το περιβάλλον μας πρέπει να είναι καθαρό, τί ανάγκη υπάρχει να το τονίζουμε μεταξύ μας; Προσωπικά δεν γνώρισα κάποιον που να δηλώνει ξεκάθαρα ότι είναι υπέρ της ρύπανσης.

Μολονότι όλοι συμφωνούν στην προστασία, οι ενέργειές μας διάλου δεν το δείχνουν. Γιατί, άραγε, να υπάρχει αυτή η αναντιστοιχία λόγων και πράξεων; Είναι, μήπως, υποκρισία;

Σίγουρα, κάτι τέτοιο δεν πρέπει να συμβαίνει. Απλώς, φαίνεται να ισχύει, στην επιμέρους ιεράρχηση

των αναγκών μας, διαφορετική σειρά προτεραιοτήτων.

Αν όλοι αποφασίζουμε να σταματήσουμε την υπερχρήση των πλαστικών σακουλιών, το πρόβλημα ρύπανσης των ακτών θα ήταν μικρότερο.

Αν όλοι προσέχαμε τα σκουπίδια μας στις ακτές, ακόμη μικρότερο.

Αν τα δημοτικά συμβούλια αποφασίζουν αντί να μειώσουν τα ψήγματα και τις ανακηρύξεις των λεών τους ως «αποπυρηνικοποιημένα» (είδες η Δάφνη;...) και να νακήρυσσαν «αποσκουπιδοποιημένο» το ίδιο.

Κραυγές που μας τρομάζουν νεχίζουν ν' ακούγονται. Ακούει ποιος για οικολογία και θεωρείται είναι συνώνυμη με αρρώστειες, κινδύνους και καταστροφές.

Γιατί να είναι κάτι τέτοιο απαραίτητο; Εφόσον η οικολογία και η προστασία του περιβάλλοντος δεν είναι λοξυγασ, γιατί πρέπει η θεωρία να περιέχει την... τριαιάρα;

Μήπως, τελικά, εκείνο που απαιτείται είναι η νηφάλια αντιμετώπιση των προβλημάτων η οποία περικλύπτει δια μέσου της γνώσης μόνο; Άλλωστε, εδώ που τα λέει μόνο η γνώση μπορεί να εκπονήσει τους μύθους και τους εξορκισμούς από το «ΒΗΜΑ» 14.6.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΟΥΧΟΥ ΛΙΠΑΝΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΔΑΦΩΝ ΜΑΣ

του
Αστέριου Σιμώνη
Δ/ντού Ινστιτούτου
Εδαφολογίας Θεο)νίκης

Κάθε χωράφι που καλλιεργείται παρουσιάζει προβλήματα, συχνά κρυμμένα, που θα πρέπει ο γεωργός να τα ξεπεράσει. Τα περισσότερα απ' αυτά έχουν σχέση με τη λίπανση των εδαφών. Μεταξύ αυτών, «το πρόβλημα της καλούχου λιπάνσεως των εδαφών μας» είναι αρκετά πολύπλοκο και η διάγνωση και λύση του πολύ δύσκολη.

Στη χώρα μας επικρατεί γενικά η γνώμη, ότι τα εδάφη μας είναι πλούσια σε κάλι και ότι μια λίπανση με κάλι δεν χρειάζεται συνήθως. Έτσι, πολλοί στηρίζόμενοι, γενικά, στην γεωργική πρόελευση των εδαφών μας και τον ξηροθερμικό χαρακτήρα του κλίματός μας καθώς και το γεγονός ότι πολλά από τα γεωργικά εδάφη της Χώρας μας είναι πρόσφατα αλλοδία, που δεν έχουν υποστεί σημαντική έκπλυση του καλίου, όπως επίσης και σε ορισμένα πειραματικά δεδομένα, υποστηρίζουν ότι τα εδάφη μας δεν χρειάζονται λιπάνσεις με κάλι. Αντίθετα πολλοί γεωργί επιμένουν να χρησιμοποιούν τα καλιούχα λιπάσματα, έτσι διαπιστώνουν ευεργετικά αποτελέσματα στη ποσότητα και ποιότητα των παραγόμενων γεωργικών προϊόντων.

Είναι φανερό λοιπόν, ότι το πρόβλημα του καλίου στα εδάφη μας χρειάζεται μια συστηματική και σε βάθος έρευνα. Για πολλά χρόνια, οι μικρές αποδόσεις που παίρναμε υπό τις ξηροθερμικές συνθήκες της χώρας μας, δεν εξαντλούσαν τις αρκετά μεγάλες παρακαταθήκες σε κάλιο των εδαφών μας, με αποτέλεσμα να μη χρειάζεται καλούχος λίπανση. Αυτό, όμως, δεν είναι σωστό να υποστηρίζεται σήμερα, που με την εντατική καλλιέργεια και τις αρδεύσεις παίρνουμε όλο και μεγαλύτερες αποδόσεις και οι ανάγκες αντιστοιχούν σε κάλι των καλλιεργειών είναι πολύ μεγαλύτερες απ' ότι ήταν πριν έστω μερικά χρόνια. Εάν

π.χ. τότε οι φυσικές παρακαταθήκες των χωραφιών μας σε κάλι ήταν αρκετές για να μας δώσουν μια συγκομιδή 100 έως 150 κιλά στάρι το στρέμμα, σήμερα που με τους διαλεγμένους σπόρους, τη καταπολέμηση των ζιζανίων, τη πλούσια αζωτούχο λίπανση, παίρνουμε δυό και τρεις φορές πιά πολύ στάρι, είναι πολύ πιθανό να μην επαρκούν πλέον οι παρακαταθήκες αυτές των χωραφιών μας. Θα πρέπει συνεπώς να έχουμε υπόψη μας, ότι οι ανάγκες σε κάλι των καλλιεργειών μας, ανάλογα με το βαθμό εντατικοποίησής της γεωργίας μας, θα αυξάνονται συνεχώς και θα πρέπει να θεωρηθεί βέβαια ότι σύντομα θα δημιουργηθούν και στα εδάφη μας συνθήκες ανεπάρκειας καλίου.

Βέβαια είναι αρκετά δύσκολο να πούμε, εάν στο χωράφι μας χρειάζεται να ρίξουμε ή όχι καλιούχο λίπασμα, χωρίς προηγούμενη δοκιμή - πειραματισμό και χημική ανάλυση του εδάφους καθώς και προσεκτική εκτίμηση του χωραφίου, γιατί μπορεί να ρίξουμε λίπασμα εκεί που δεν χρειάζεται ή να μην ρίξουμε εκεί που πρέπει.

Γενικά, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα παρακάτω πριν αποφασίσουμε εάν θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε καλιούχα λιπάσματα:

1. Στα περισσότερα εδάφη της Χώρας μας, με εξαίρεση τα ελαφρά - αμμώδη και τυρφοδη - οργανικά εδάφη καθώς και τα εδάφη που έχουν εντατικώς καλλιεργηθεί ή έχουν εκπλυθεί και διαβρωθεί πολύ που είναι πτωχά συνήθως σε κάλι: θα πρέπει συνεπώς να λιπαί-

νεται με κάλι, υπάρχει αρκετό κάλι. Γιαυτό δεν παρίσταται συνήθως ανάγκη λιπάνσεως με κάλι, όταν καλλιεργούνται με φυτά που έχουν μέτριες ή κανονικές απαιτήσεις σε κάλι, όπως είναι: οι πιά πολλές ετήσιες καλλιέργειες (σιτάρι - βασιδάκι). Ωστόσο μερικά φυτά, που χαρακτηρίζονται σαν «καλιόφιλα», όπως ο καπνός, η πατάτα, η τομάτα και άλλα πολλά κτηρευτικά είδη με βολβούς, κονδύλους και ριζώματα, τα μπουτανικά, τα τεύτλα, το αμπέλι, έχουν πολύ μεγάλες απαιτήσεις σε κάλι: ώστε καλό θα είναι η καλιούχος λίπανση να μην παραλείπεται για τις καλλιέργειες αυτές.

2. Όταν αρχίσουμε να καλλιεργούμε τα χωράφια μας εντατικά, πολλές φορές δεν παίρνουμε κατά τα πρώτα χρόνια, μεγαλύτερες αποδόσεις από τη προσθήκη του καλιούχου λιπάσματος. Αυτό συμβαίνει, ιδιαίτερα, στα χωράφια των πιά ξηρών περιοχών, όπου πολύ λίγο κάλι χάνεται με έκλυση. Οι παρακαταθήκες καλίου, που έχουν συσσωρευθεί στα ανώτερα στρώματα των χωραφιών, είναι συχνά αρκετές για να καλύψουν τις ανάγκες των καλλιεργειών κατά τα πρώτα χρόνια της εντατικής καλλιέργειας. Πάντως, μόλις οι παρακαταθήκες αυτές καλίου εξαντληθούν, κάτω από τις νέες συνθήκες των υψηλών απαιτήσεων των καλλιεργειών σε κάλι, τότε θα πρέπει να αναμένονται μεγαλύτερες αποδόσεις από την καλιούχο λίπανση. Γι' αυτό τα αποτελέσματα των πειραμάτων λιπάνσεως στον αγρό που κρατούν μονάχα ένα χρόνο, δεν μπορούν να δώσουν επαρκή στοιχεία και είναι δυνατόν, πολλές φορές, να μας οδηγήσουν σε λανθασμένα και επιζήμια αποτελέσματα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, δεν καλλιεργούμε το χωράφι μας μόνο για ένα χρόνο και ότι, ο σκοπός μας είναι να παίρνουμε μεγάλες αποδόσεις συνέχεια για πολλά χρόνια.

3. Μπορούμε να κάνουμε πειράματα καλίου για δυο ή τρία χρόνια σε μία περιορισμένη έκταση του χωραφισού. Ρίχνουμε τότε επιφανειακά (στα πεταχτά) κατά το φθινόπωρο ή άνοιξη 5-12 χιλγ. καλίου στο στρέμμα, ανάλογα με τη καλλιέργεια, το έδαφος και τις καιρικές συνθήκες. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να προσθέσουμε και επαρκείς ποσότητες αζωτούχου και φωσφορούχου λιπάσματος. Θερμίζουμε τα τεμάχια που δέχτηκαν την πλήρη λίπανση χωριστά και συγκρίνουμε τις αποδόσεις με κείνες που πήραμε από τα τεμάχια που δεν δέχτηκαν καλιούχο λίπανση. Επαγαλαμιζάνουμε το πείραμα για δύο ακόμη χρόνια, γιατί εκτός από τα όσα είπαμε παραπάνω, οι μεταβολές του καιρού από χρόνο σε χρόνο επηρεάζουν σημαντικά την αντίδραση των καλλιεργειών στα καλιούχα λιπάσματα.

4. Πολλά εδάφη μπορεί να έχουν αρκετό κάλι, αλλά το κλίμα, η θερμοκρασία και η υγρασία του εδάφους επηρεάζουν, κατά πολύ, το πόσο κάλι τελικά θα βρίσκεται στη διάθεση του ριζικού συστήματος των φυτών, κατά τη περίοδο αναπτύξεώς τους και πόσο γρήγορα τα αναπτυσσόμενα φυτά, θα μπορούν να προσλάβουν το κάλι τότε που το χρειάζονται περισσότερο.

Όταν ριζούμε στο χωράφι μας το κάλι αυτό δεν μένει τόσο διαλυτό, όσο το άζωτο, ούτε δεσμεύεται από το έδαφος τόσο πολύ, όσο ο φώσφορος και θα πρέπει να ξέρουμε ότι, μόνο στα παλύ αλαφρά-αιμώδη εδάφη, μετακινείται τόσο εύκολα μέσα στο έδαφος, ώστε κατεβαίνοντας μπορεί να φθάσει και στην στάθμη του εδαφικού νερού και τελικά να παρασυρθεί σε τέτοιο βάθος, όπου να μην μπορούν να το πάρουν οι ρίζες των φυτών.

5. Μιά ελαφρά περίσσεια καλίου στο έδαφος είναι ωφέλιμη και συνιστάται, διότι ενισχύει τα μέσα προστασίας και αμύνης των φυτών, απέναντι σε κακές καιρικές συνθήκες

και σε διάφορες ασθένειες και η ποσότητα του καλίου που δεν χρησιμοποιείται, παραμένει στα πιά πολλά εδάφη για την επόμενη καλλιέργεια. Αντίθετα μιιά μεγάλη περίσσεια καλίου στο έδαφος συντελεί πολλές φορές στο να συνηθίσουν τα φυτά να το παίρνουν σε μεγαλύτερες ποσότητες, απ' ότι: το χρειάζονται και συνεπώς σε αντικονομική χρήση του. Επίσης η μεγάλη περίσσεια του καλίου στο έδαφος ανταγωνίζεται άλλα θρεπτικά στοιχεία και κυρίως το ασβέστιο και το μαγνήσιο, που μπορεί να δημιουργήσει τεχνητή έλλειψη των στοιχείων αυτών στα φυτά.

6. Το κάλι έχει άμεση σχέση με το άζωτο και η αποτελεσματικότητά του ενός εξαρτάται από την ποσότητα του άλλου και αποτυχία μας στο να αντισταθίσουμε ισορροπία με κάλι: τις χορηγούμενες όλο και πιό μεγάλες δόσεις αζώτου, μπορεί να δημιουργήσει πολλά προβλήματα

στα φυτά. Γι' αυτό όσο μεγαλύτερες δόσεις αζώτου προστίθενται στο έδαφος τόσο και πιό πολύ κάλι θα πρέπει να προσθέσουμε, όταν συμβαίνει να μην υπάρχει αρκετό στο έδαφος.

Η πρακτική πλευρά της καλιούχου λιπάνσεως των εδαφών, έχει να κάνει με τα επόμενα ερωτήματα: α) ποιό λίπασμα θα χρησιμοποιήσουμε, β) πόσο θα χρησιμοποιήσουμε, γ) πότε θα το χρησιμοποιήσουμε και δ) πώς θα το χρησιμοποιήσουμε. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που θα πρέπει να λάβουν υπόψη μας προκειμένου να απαντήσουμε στα τέσσερα αυτά ερωτήματα. Για τους παράγοντες αυτούς όμως θα μιλήσουμε μιιά άλλη φορά. Βέβαια σαν καλιούχο λίπασμα χρησιμοποιούμε σχεδόν αποκλειστικά στη Χώρα μας το θεικό κάλι που το βρίσκουν στα χωράφια μας συνήθως σαν βασικό λίπασμα - έτσι τα θρεπτικά στοιχεία μας απλοποιούνται: κατά πολύ.

Προέξατε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφροζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

**ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»**

Το νόημα της σημερινής εκδήλωσης, της δεύτερης γιορτής σπαρραγγιού, δεν είναι η προβολή κάποιων προσπαθειών. Βρεθήκαμε εδώ για να συζητήσουμε, να προβληματιστούμε, να ασκήσουμε κριτική, να κάνουμε την αυτοκριτική μας, να οργανώσουμε, στον βαθμό που μπορούμε, το μέλλον της δυναμικότερης ελληνικής καλλιέργειας.

Το αυτοφύες σπαράγγι ήταν γνωστό στην Ελλάδα από τα πολύ παλιά χρόνια. Ο Διοσκουρίδης τον 1ο π.Χ. αιώνα περιγράφει ορισμένες από τις φαρμακευτικές του ιδιότητες. Παρ' όλα αυτά το σπαράγγι πρωτοκαλλιεργήθηκε στην χώρα μας στην δεκαετία του 1960. Σταθμισμένη της μικρής ιστορίας του σπαρραγγιού είναι οι παρακάτω:

1966. Εγκατάσταση των δυο πρώτων επιτυχημένων φυτειών σπαρραγγιού στο χωριό Γαλατάδες. Η αρχή της καλλιέργειας του σπαρραγγιού έγινε. Δειλά - δειλά εγκαθίστανται μερικές ακόμη φυτείες και το παραχόμενο προϊόν κονσερβοποιείται από την Ο.Γ.Σ. Θεσ) νίκης και την ΣΕΚΟΒΕ. Διαρυσνητική εξαγωγή της Ο.Γ.Σ. Θεσ) νίκης δεν είχε συνηθιστεί. Από τις δυσκολίες που καθημερινά προκύπτουν και από τις χαμηλές τιμές πώλησης του προϊόντος η καλλιέργεια οδηγείται σε παρασιό.

1976. Η πρώτη κάπως οργανωμένη και επιτυχημένη εξαγωγή νοτιού σπαρραγγιού και τα αποτελέσματά είναι εκπληκτικά. Διπλάσια η τιμή για τον παραγωγό. Δικαιώνονται οι Γεωπόνοι που πάντα πίστευαν στην αυτή την καλλιέργεια και οι τηρικοί παραγωγοί που διατήρησαν τις φυτείες τους παρ' όλες τις ανώμαλες συνθήκες. Πολλές νέες φυτείες εγκαθίστανται.

1980. Η Δημιουργία της πρώτης ομάδας παραγωγών με 9 άτομα που χειρίζεται εξαγωγή. Το οικονομικό αποτέλεσμα για τα μέλη της ομά-

δας και πάλι: εξαιρετικό.

Νέες ομάδες παραγωγών - συνεταιρισμοί αποφασίζουν να εξάγουν μόνοι τους το προϊόν, οι δέ ιδιώτες εξαγωγικοί φορείς προσαρμόζουν τις τιμές που πληρώνουν στον παραγωγό με αυτές που πληρώνουν οι ομάδες στα μέλη τους.

1981. Η κάλυψη των σπαραγγιών με φύλλα πολυαιθυλενίου. Επιτυγχάνεται πρωτότυπη της συγκομιδής και μειώνεται ο ανταγωνισμός για

Του Ευθυμίου Κοτλέα Δ) νσης Γεωργίας Γιαννιτών

το Ελληνικό σπαράγγι από το σπαράγγι των βόρειων ευρωπαϊκών χωρών (Γερμανίας - Ολλανδίας - Ουγγαρίας, το οποίο πρέπει να σημειώσουμε είναι: εξαιρετικής εμφάνισης.

Πράλληλα μ' αυτά τα γεγονότα, εφαρμόζεται νέα τεχνολογία (νέες ποικιλίες - υβρίδια - επιλεγμένα φυτά - μηχανήματα για την καλλιέργεια - τυποποίηση - συντήρησή).

Τα εξαιρετικά οικονομικά αποτελέσματα που πετυχαίνονται, σε συνδυασμό με τις επιδοτήσεις που παίρνουν οι παραγωγοί για να εγκαταστήσουν φυτείες σπαρραγγιού (παλιότερα με την οδηγία 159, σήμερα με τον Κ. 797/85), προσδίδουν στις εγκαταστάσεις νέων φυτειών ελιγμιόδη ρυθμό. Το σπαράγγι επεκτείνεται από τους Γαλατάδες στην Κυριώτισσα στο Λιπαρόστον Αγ. Λουκά στην Κρ. Βρύση σ' όλα τα γύρω χωριά στους γύρω νομούς σ' όλη την Ελλάδα (Έβρος - Καβάλα -

Η καλλιέργεια του σπαρραγγιού πλησιάζει τα 25.000 στρέμματα.

Στον νομό μας καλλιεργούνται 20.000 στρέμματα από τα οποία τα 8.000 στρέμματα στους Γαλατάδες. Η παραγόμενη ποσότητα σπαρραγγιού πλησιάζει τα 8.000.000 κιλά

πό τα οποία τα 6.500.000 κιλά από την περιοχή ευθύνης της Δ/νσης Γεωργίας Γιαννιτών. Η παραγόμενη ποσότητα της περιοχής μας τυποποιείται και εξάγεται από 19 ομάδες παραγωγών - συνεταιρισμούς και 2 ιδιώτες σε ποσοστό 99%. Φέτος οι εξαγωγές της περιοχής μας αυξήθηκαν κατά 70% και έφθασαν τα 6.400.000 κιλά. Το συνάλλαγμα που εισάγεται στην περιοχή μας αγριάζει: αν δεν ξεπερνά τα 3 δις.

Η ποσότητα που διοχετεύεται στην εσωτερική αγορά είτε για κατανάλωση σαν νωπό, είτε για κονσερβοποίηση, είναι: μικρότερη των 100 τόννων και σε ποσοστό περίπου το 1% της παραγωγής. Στο ποσοστό αυτό εντοπίζεται το μεγαλύτερο πρόβλημα του σπαρραγγιού. Οι μεγαλύτεροι ανταγωνιστές μας Γάλλοι και Ισπανοί, παρ' όλο που καλλιεργούν ποικιλίες εκτάσεις εξάγουν μόνο το 20-30% της παραγωγής τους και το υπόλοιπο το κατανλώνουν είτε σαν νωπό, είτε διοχετεύοντας το στις κονσερβοποιίες και στις μονάδες βραχείας κατάψυξης. Μ' αυτό τον τρόπο τους παρέχεται η δυνατότητα να επιλέγουν την ποσότητα, την ποσότητα και τον χρόνο που θα εξάγουν.

Για το Ελληνικό σπαράγγι προς το παρόν δεν υπάρχει άλλος δρόμος από την εξαγωγή. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο, φορτία μας να πωλούνται στο Μόναχο σε ασύμφορες τιμές ή να παραμένουν απούλητα και εμείς να συνεχίζουμε τις φορτώσεις για το Μόναχο.

Οι Έλληνες δεν καταναλώνουν σπαράγγι: διότι δεν το γνωρίζουν.

Δεν γνωρίζουν την απίθανη γεύση του, το λεπτό του άρωμα τις φαρμακευτικές του ιδιότητες που οφείλονται στο πλήθος των βιταμινών, μεταλλικών στοιχείων, αλάτων, ασπαραγίνης που περιέχει. Δεν γνωρίζουν τους τρόπους που μαγειρεύεται: την ποικιλία που προσφέρει: στο

τραπέζι: και στο καθημερινό διαιτολόγιο. Αλλά και οι ελάχιστοι που κάτι γνωρίζουν γιαυτό είναι αδύνατο να το προμηθευτούν διότι δεν υπάρχει συστηματική και συνεπή τροφοδότηση της αγοράς.

Όσοι ασχοληθήκαμε με τις εξαγωγές του σπαραγγιού, από διαφορετική θέση ο καθένας, κατά την φετινή εξαγωγική περίοδο, λάβαμε μερικά πολύ άσχημα μηνύματα για το μέλλον.

Φέτος για πρώτη φορά έμειναν απούλητες ποσότητες σπαραγγιού στο Μονάχο ευτυχώς για διάστημα λίγων ημερών. Το γεγονός αυτό δεν έχει σχέση με τυχόν ελληνική υπερπαραγωγή στις μέρες εκείνες. Είναι γνωστό εξάλλου ότι σαν χώρα κατέχουμε το 10-12% των πωλήσεων σπαραγγιού στην γερμανική αγορά.

Το γεγονός αυτό είχε τις ρίζες του στα γενικότερα προβλήματα της εξωτερικής εμπορίας και σ' αυτά θα αναφερθώ στην συνέχεια. Έχουμε πολλούς και μικρούς για τα δεδομένα των ευρωπαϊκών αγορών εξαγωγικούς φορείς, χωρίς συντάκτες οργανώσης, προώθησης, τοποθέτησης, προβολής, πώλησης του σπαραγγιού. Αιτίες της δημιουργίας τόσων πολλών ομάδων αποτελέσαν η μέχρι πρότινος ανυπαρξία σοβαρής κρατικής υποδομής μηχανολογικού εξοπλισμού καθώς και διάφορα μικροσυμφέροντα. Σχεδόν όλη η εξαχόμενη ποσότητα κατευθύνεται σε ελάχιστους εισαγωγικούς οίκους του Μονάχου η αγορά του οποίου συγκεντρώνει το 15% της διακίνησης των σπιρωκοκτετευτικών των γερμανικών αγορών.

Ο εφοδιασμός των υπόλοιπων αγορών της Ομοσπονδιακής Γερμανίας, αλλά και των άλλων χωρών γίνεται ευκαιρικά με μεταπωλήσεις σε περιόδους αυξημένης προσφοράς σπαραγγιού. Παρά τον μαζικό εφοδιασμό της αγοράς του Μονάχου οι πωλήσεις του Ελληνικού σπαραγγιού σ' αυτή την αγορά είναι συμπλη-

ρωματικές των πωλήσεων σπαραγγιού άλλων χωρών και οδηγούν το ελληνικό σπανάγγι σε διαρκή περιθωριοποίηση. Σημαντικότερη αιτία αυτού του γεγονότος είναι το σύστημα πώλησης επί προμηθεία που εφαρμόζεται στο Ελληνικό σπανάγγι, αλλά και σ' όλα τα νωπά σπιρωκοκτετευτικά που εξαγωγήμε.

Ο εισαγωγικός οίκος του Μονάχου που πουλά επί προμηθεία το ελληνικό σπανάγγι ταυτόχρονα αγοράζει σπανάγγι από ανταγωνιστικές χώρες με κλειστή τιμή και είναι φυσικό επακόλουθο να πωλήσει πρώτα τις ποσότητες που αγόρασε με κλειστή τιμή και συμπληρωματικά τις ελληνικές διότι μ' αυτές δεν ριψοκινδυνεύει.

Το σύστημα αυτό των πωλήσεων έχει μόνο μειονεκτήματα για τους εξαγωγικούς φορείς της χώρας μας και μόνο πλεονεκτήματα για τους εισαγωγικούς οίκους του Μονάχου. Οι τιμές πώλησης είναι μειωμένες διότι οι παραλήπτες προσδοκούν το κέρδος τους περισσότερο από την αύξηση του τζίρου και λιγότερο από την αύξηση της τιμής του σπαραγγιού. Η τιμή επιβαρύνεται από μεριστικά ποσοστά από μεταφορτώσεις, μεταπολήσεις. Μοναδική μέριμνα των παραληπτών είναι να στείλουμε κι άλλες ποσότητες. Η υπερφόρτωσή τους έχει σαν συνέπεια να μην πουλιέται το σπανάγγι, αλλά να ξεπουλιέται. Το σημαντικότερο για μας όμως μειονέκτημα των πωλήσεων επί προμηθεία είναι η αδιαφάνεια των συναλλαγών.

Σημαντικά ποσά χάνονται εξαιτίας της απόδοσης λογαριασμού όχι με επίσημα παραστατικά (τιμολόγια), αλλά με εκκαθαρίσεις και πεποθηγη όλων είναι ότι αυτές είναι εικονικές, άλλωστε σ' αυτές δεν γίνεται κανένας έλεγχος (κρατικός ή ιδιωτικός).

Τελειώνοντας θα ήθελα να κάνω μερικές προτάσεις:

1. Να συσταθεί κανό συντονιστικό όργανο των φορέων που ασχο-

λούνται με το σπανάγγι με συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Κάποτε πρέπει να ξεκινήσει αυτή η προσπάθεια από τους ίδιους τους φορείς και όχι από κάποιον πεφωτισμένο συνδουλάτορα.

2. Μέχρι την νέα παραγωγική περίοδο να σχεδιαστεί και οργανωθεί ενημέρωση του Έλληνα καταναλωτή για τις ιδιότητες και τον τρόπο μαγειρέματος του σπαραγγιού. Να σχεδιαστεί επίσης ο τρόπος εφοδιασμού και πώλησης του σπαραγγιού στην Ελληνική αγορά. Πρέπει να πάρουμε μέτρα ώστε να φθάσει το σπανάγγι στην Έλληνα καταναλωτή σε τιμή προσιτή.

3. Να οργανωθεί καλύτερα η εξαγωγή με επιμέρους προγραμματισμό για ποσότητες, ποιότητες, χρόνος και τόπο προώθησης. Η συγκέντρωση διάφορων πληροφοριών όπως για παράδειγμα η πρόγνωση του καιρού, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις ανταγωνιστικές για το σπανάγγι χώρες, θα βοηθήσει στην επιτυχία αυτής της προσπάθειας.

4. Απευθείας πωλήσεις στο εξωτερικό με οργάνωση υποδομής για την αποδοχή του σπαραγγιού.

5. Διάσπορά του σπαραγγιού στα διάφορα καταναλωτικά κέντρα του εξωτερικού ανάλογα με την ζήτηση ώστε να απαγγιστρωθεί το σπανάγγι από την εξάρτηση και το τέμπο του Μονάχου.

6. Συνεπή και όχι συγκυριακή τροφοδοσία των διάφορων καταναλωτικών κέντρων, ώστε να εξασφαλίσουμε επαδούς καταναλωτές του Ελληνικού Σπαραγγιού.

7. Βελτίωση της ποιότητας. Οι εξαγωγικοί φορείς πρέπει να καθιερώσουν και εφαρμόσουν από μόνοι τους αυστηρότερες ποιοτικές προδιαγραφές από τις κοινοτικές διότι αυτές είναι οι απαιτήσεις της αγοράς. Η ποιότητα επίσης θα βελτιωθεί με την ποιοτική παραλαβή και με την συγκομιδή δυο φορές την η-

Συνέχεια στη σελ. 121

ΤΖΟΝΑΓΚΟΛΝΤ ένα εξαιρετικό μήλο

Την άνοιξη του 1986, ο Θωμάς Κόνιερης εγκατέστησε μηλέωνα που βρίσκεται, στη τοποθεσία «Χώρας Νερό» Νάουσας. Οι ποικιλίες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν α) Τζόναγκολντ (βασική ποικιλία) ποσοστό 60%, β) Στάρκρμισον 30% και γ) 10% Μπλάκ Ντέϊνις. Χρησιμοποιήθηκαν τρεις ποικιλίες, επειδή η Τζόναγκολντ είναι τριπλοειδής και δεν έχει γύρη και ως εκ τούτου δεν κάνει για επικονιαστής. Επομένως οι ποικιλίες Στάρκρμισον και Μπλάκ Ντέϊνις, πρώτον θα επικονιάσουν την Τζόναγκολντ και θα την γονιμοποιήσουν και δεύτερο οι αναφερόμενες δύο ποικιλίες θα γονιμοποιηθούν αμοιβαία.

Τα δεντρίλλια όλα που φυτεύθηκαν ήταν με «κοιμάμενο σφραγισμό» και μολογιασμένα σε υποκείμενο

ναγκολντ που έδωσαν και 15 χιλιογράμματα.

Τονίζουμε την πληροφορία ότι ο νέος μηλέωνας θα είχε καλύτερη ανάπτυξη και απόδοση, εάν η εγκατάστασή του δεν γινόταν αμέσως, σε παλαιό μηλέωνα που μόλις είχε εκριζωθεί.

Εκτιμώντας τα «ποιοτικά χαρακτηριστικά» της ποικιλίας μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχει σύγκριση με άλλη ποικιλία προς το καλύτερο. Οι καρποί έχουν ικανοποιητικό μέγεθος, το δε χρώμα τους είναι πολύ ελκυστικό. Οι γευστικές τους ιδιότητες κρίνονται: άριστες. Είναι χυμώδεις και διακρίνονται για το ιδιαίτερο άρωμα.

ΤΟ ΣΠΑΡΑΓΓΙ

Συνέχεια από τη Σελίδα 20

μέρα επειδή πραγματικά συμφέρει παρ' όλες τις δυσκολίες της.

8. Βελτίωση της συσκευασίας. Πλλά από τα τελέρα που στέλμμε όχι μόνο ελκυστικά δεν είναι, αλλά αντιαισθητικά.

9. Εκσυγχρονισμός και εξοπλισμός των συσκευαστηρίων με μηχανολογικό εξοπλισμό για την μηχανοποίηση της τυποποίησης και συσκευασίας που θα επιφέρει χαμηλότερο κόστος λόγω και ομοιογενή ποιότητα. Ο εξοπλισμός αυτός μπορεί να ενταχθεί στον αναπτυξιακό νόμο 1262/82 και να επιδοτηθεί όπως επιδοτήθηκαν οι περισσότερες κτιριακές εγκαταστάσεις.

10. Ενοποίηση εμπορικών τίτλων - χρημάτων κ.λ.π. ώστε να καθιερωθεί το προϊόν στην αγορά με παρουσία βέβαια την ενιαία ποιότητα. Πόσο ευκολότερα ο καταναλωτής μπορεί να θυμηθεί και ταυτόχρονα να βρεί το σπαράγγι: Γαλατάτων ή αν θέλετε το σπαράγγι Πέλλας από το σπαράγγι του ΘΣΡ ή ΑΣ ή κλπ.

11. Να μελετηθούν οι δυνατότητες

κλιμακωτής της παραγωγής.

12. Να εξετασθεί η χρησιμότητα της ασφάλισης του προϊόντος.

13. Η Γιορτή Σπαραγγιού να ξεφύγει από τα όρια των Οαλιτάδων. Το 1990 να γίνει στα Γιαννιτσά, το 1991 στην Θεσνίκη και το 1992 στην Αθήνα.

Αγαπητοί Αγρότες - Φίλοι υπεύθυνοι των εξαγωγικών φορέων. Έστερα από τα προαναφερθέντα, διαπιστώνουμε ότι τα περισσότερα προβλήματα αρχίζουν μετά την συγκομιδή του σπαραγγιού. Επειδή κάνετε μόνοι σας την εμπορία του προϊόντος με τις ομάδες σας, πρέπει να ξεχάσετε ότι είστε παραγωγοί να σταματήσετε να εφησυχάζετε μετά την παράδοση, στο συσκευαστήριο και εννομένοι να μετατραπείτε σε σωστούς εμπόρους για να πάρετε το σπαράγγι την θέση του στο Ελληνικό τραπέζι και να αυξήσει το μερίδιο που κατέχει στις ξένες αγορές. Για να μην έχει το σπαράγγι την τύχη παλαιότερων δυναμικά καλλιεργειών (καπνά, τομάτα), ξεκινήστε επιθετική πολιτική στην αγορά και να είστε βέβαιοι ότι θα βρείτε πολλούς αρωγούς στην προσπάθεια αυτή. Ευχαριστώ πολύ.

Του

Γρηγ. Λιόλιου

ΜΜ 106 σε πυκνότητα φυτεύσεως 2 μέτρα επί των γραμμών και 3 μέτρα μεταξύ των γραμμών.

Το 1986 (πρώτο έτος ανάπτυξης των δεντρολλίων) ορισμένα φυτά της Τζόναγκολντ σχημάτισαν ανθοφόρους σφραγισμούς. Τα δεντρίλλια δεν κλαδεύθηκαν και τα περισσότερα απ' αυτά εμφάνισαν αρκετή πλάγρια ανάπτυξη.

Το 1987 (δεύτερο έτος ανάπτυξης των δεντρολλίων) δεν κλαδεύθηκαν και πήραμε τα πρώτα δείγματα καρπών.

Το 1988 (τρίτο έτος) τα Τζόναγκολντ μπαίνουν στην καρποφορία. Παραγωγή ανά δέντρο κατά μέσο όρο 2 - 3 χιλιογράμματα.

Το 1989 (τέταρτο έτος) τα Τζόναγκολντ παράγουν μία ποσότητα καρπών περίπου 10 - 12 χιλιογράμματα.

Στην παραγωγή ακολουθεί η Μπλάκ Ντέϊνις και μετά η Στάρκρμισον. Υπήρξαν δέντρα της Τζό-

Τα αίτια της ακαρπίας των φυλλοβόλων οπωροφόρων

Β'

3. Παράγοντες που επιδρούν δυσμενώς στην άνθηση, εποικονίαση και γονιμοποίηση των ανθέων.

Μετά την διακοπή του λήθαργου την Άνοιξη, η εξέλιξη των ανθικών μερών μέσα στον οφθαλμό, επιταχύνεται και ολοκληρώνεται το Μάρτιο - Απρίλιο, ανάλογα με το είδος, την ποικιλία και τις καιρικές συνθήκες, για να καταλήξει στην άνθηση.

Τα άνθη των περισσότερων φυλλοβόλων οπωροφόρων είναι αρρενοθήλας, κανά να γονιμοποιήσουν και να γονιμοποιηθούν και αποτελούνται από τα στέπαλα, τα πέταλα, τα αρρενα και τα θήλα όργανα.

Τα αρρενα όργανα είναι οι στήμονες, που αποτελούνται από το νήμα και τους ανθήρες. Όταν το άνθος ανοίξει οι ανθήρες είναι ώρμιοι να διαραγούν και να ελευθερώσουν τη γύρη.

Τα θήλα όργανα του άνθους είναι ο ύπερος, που αποτελείται από την ωοθήκη και το στυλό. Η ωοθήκη φέρει στο εσωτερικό τις σπερμοδόστρες, που περιέχουν τον εμβρύοσακκο, μέσα στον οποίο βρίσκεται το ωάριο και οι πολυτικοί πυρήνες, που μας ενδιαφέρουν. Ο εμβρύοσακκος είναι το όργανο του άνθους που αναπτύσσεται τελευταίο και είναι πλήρως αναπτυγμένο την ημέρα που το άνθος θα ανοίξει.

Ο στύλος φέρει στην κορυφή το στίγμα, που εκκρίνει το στυγματικό υγρό, πάνω στο οποίο κολλάνε οι γυρεόκοκκοι κατά την εποικονίαση. Το στίγμα είναι επιδεκτικό για ένα μικρό χρονικό διάστημα, από 5 ημέρες στην κερασιά έως 7 ημέρες στην αχλαδιά. Η επιδεκτικότητα εξαρτάται από το είδος, την ποικιλία και τις καιρικές συνθήκες. Ψηλές θερμοκρασίες και άνεμοι συντομεύουν την επιδεκτικότητα αυτού. Για μικρό χρονικό διάστημα είναι γόνιμη

και η σπερμιδόλαστη. Η διάρκεια γονιμότητας της σπερμιδόλαστης εξαρτάται από το είδος και την ποικιλία του οπωροφόρου, τη θρεπτική κατάσταση του καρποφόρου οργάνου στο οποίο βρίσκεται: το άνθος και τη θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Χαμηλές θερμοκρασίες την επιβραδύνουν, ενώ υψηλές τη συντομεύουν.

Η άνθηση χαρακτηρίζεται από την έναρξη, την πλήρη άνθηση και το πέρας. Η υποδεκτικότητα του στίγματος και η γονιμότητα της σπερμιδόλαστης προσμετράται από την έναρξη της πλήρους άνθησης. Η διάρκεια της άνθησης εξαρτάται από τις θερμοκρασίες που επικρατούν πριν και κατά τη διάρκεια αυτής και επηρεάζεται από τους ανέμους. Ψηλές θερμοκρασίες την συντομεύουν, ενώ χαμηλές την επιβραδύνουν. Ισχυροί άνεμοι την συντομεύουν επίσης.

Κατά την άνθηση γίνεται η εποικονίαση και η γονιμοποίηση των ανθέων, οι βασικότερες αναπαραγωγικές λειτουργίες, που θα δώσουν τον καρπό.

Εποικονίαση λέγεται η μεταφορά της γύρης από τα αρρενα μέρη του άνθους στο στίγμα του υπέρου. Στα αυτογονιμοποιούμενα είδη, όπως η ροδακινιά, η βερυκοκκιά κ.λπ., η εποικονίαση επιτυγχάνεται με την επαφή των ανθέρων και του στίγματος. Στα σταυρογονιμοποιούμενα είδη, όπως η μηλιά, η κερασιά κ.λπ., η γύρη μεταφέρεται από τα άνθη της ποικιλίας εποικονιαστού στο στίγμα του υπέρου της ποικιλίας μητέρας, με τα έντομα και κυρίως τις μέλισσες, σε ποσοστό 99%.

Για να γίνει η εποικονίαση απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει μεγάλος αριθμός μελισσών και κατάλληλες καιρικές συνθήκες για την πτήση αυτών. Δεύτερη απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχουν μέσα στον οπωρόνα κατάλληλες ποικιλίες εποικονιαστές, που να συναν-

θίζουν με την κύρια ποικιλία είναι: συμειδοαστές μαζί της. Οι ποικιλίες εποικονιαστές πρέπει να τευθούν κατά την εγκατάσταση οπωρόνα, σε ποσοστό 10-30% ανάλογα με την καταλληλότητα ποικιλίας και να κατανεμηθούν μοιχομορφα σε όλη την έκταση.

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την εποικονίαση είναι:

Οι καιρικές συνθήκες. Θερμ

του I.Α.Χατζηχαρίση Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας

σιές περιβάλλοντος 12-25°C οι καταλληλότερες. Ψηλότερες θερμοκρασίες συντομεύουν την αθέρωση της γύρης από τους σακκούς και την υποδεκτικότητα του στίγματος, ενώ χαμηλότερες επιβραδύνουν. Στις χαμηλές θερμοκρασίες δεν πετούν και οι μέλισσες. Παρόμοιες επιδράσεις έχουν οι ισχυροί άνεμοι.

Οι βροχές κατακρυσματίζουν τη γύρη από τους γυρεόσακκους ή γυρεόκοκκους στους κλάδους και ξεπλένουν το στυγματικό υγρό και τη γύρη από το στίγμα.

Διάφοροι γενετικοί παράγοντες μπορούν να παρεμποδίσουν την εποικονίαση κυρίως στα αυτογονιμοποιούμενα είδη, όπως τα φανόμινα πρωτανδρία και της ετεροστυλίας. Στην πρωτανδρία το αρρενοθήλα του άνθους ωριμάζει γρηγορότερα από το θήλυ και δεν μπορεί να τευτοποιήσει. Στην ετεροστυλία ο ύπερος είναι ψηλότερος από τους στήμονες ή το αντίθετο. Όταν ο ύπερος είναι ψηλότερος η γύρη του άνθους δεν μπορεί να επικολληθεί στο στίγμα του υπέρου και να υποδοθηθεί. Πολλές ποικιλίες έχουν άγονη γύρη, όπως η HONEY TO HAI-LE και η HONEY TO HAI-RODAKINIÁ και ενώ είναι αυτογονι-

χρησιμοποιούνται: επικονιαστές. Πολλά είδη σπυροφόρων, όπως η κερασιά, έχουν περισσότερα και γλυκύτερα νέκταρ και προτιμούνται από τις μέλισσες, ενώ άλλα, όπως η αχλαδιά, έχουν λίγο νέκταρ και δεν προτιμούνται.

Μερικά μυκητοκτόνα όπως το θιόραμ, το Καπτάν, το Ζινέμ κ.ά. είναι τοξικά για τη γύρη και πρέπει να αποφεύγονται οι ψεκασμοί με εντομοκτόνα που σκοτώνουν τις μέλισσες. Μόλις ο γυρεόκοκκος επικαθίσει και προσκολληθεί στο στίγμα του υπέρου αρχίζει η βλάστηση αυτού. Ο γυρεόκοκκος εκδλαστώνει το γυρεοσωλήνα που διατρέχει όλο το μήκος του υπέρου εισέρχεται από τη μικροκύλη της σπερμοδόστιας στον εμβρύοσακκο και γονιμοποιεί το ωάριο, που βρίσκεται μέσα σ' αυτόν. Ο χρόνος που μεσολαβεί από την επικονίαση μέχρι την είσοδο του γυρεοσωλήνα στη σπερμοδόστια, εξαρτάται από τη μορφολογία του άνθους, κυρίως το μήκος του στύλου, και την ταχύτητα αύξησής του γυρεοσωλήνα μέσα στο στυλό. Η ταχύτητα αύξησής του γυρεοσωλήνα εξαρτάται: Από το είδος σπυροφόρου, στην κερασιά είναι υπερδιπλάσια από την αμυγδαλιά. Την ποικιλία από την οποία προήλθε η γύρη. Από το αν έλαβε χώρα σταυροεπικονίαση ή αυτεπικονίαση, στη σταυροεπικονίαση είναι μεγαλύτερη. Και από τις θερμοκρασίες, όσο μεγαλύτερες είναι οι θερμοκρασίες, τόσο μεγαλύτερη είναι η ταχύτητα. Η μέγιστη ταχύτητα παρατηρείται στους 20 - 25°C.

Για την οιαγή εκδλάστηση του γυρεοσωλήνα σπουδαίο ρόλο παίζει και το ασυμπίεστατο, δηλαδή η αδυναμία της γύρης μιάς ποικιλίας να γονιμοποιήσει τα άνθη της ίδιας ποικιλίας, ή μιας άλλης ποικιλίας. Στην περίπτωση αυτή παρεμποδίζεται η εκδλάστηση του γυρεοσωλήνα μέσα στο στυλό από την ποικιλία μητέρα και δεν φθάνει μέχρι τον εμβρύοσακκο. Αυτή είναι και η βασική αιτία, που άλλες ποικιλίες είναι

κατάλληλοι επικονιαστές και άλλες δεν είναι.

Μόλις η εκδλάστηση του γυρεοσωλήνα εισέλθει στον εμβρύοσακκο ελευθερώνονται οι δυο σπερματικοί πυρήνες. Ο ένας ενώνεται με το ωάριο και το γονιμοποιεί και ο άλλος με τους δύο πολιτικούς πυρήνες, που γονιμοποιούνται επίσης. Το γονιμοποιημένο ωάριο δίνει γένεση, στο ζυγώτη, ο οποίος με αλεπάλληλες κυτταροδιαίρεσεις δίνει το έμβryo. Οι γονιμοποιημένοι πολιτικοί πυρήνες δίνουν γένεση στο τριπλοειδές ενδοπέρμιο, από το οποίο τρέφεται το έμβryo μέχρις ότου ολοκληρώσει την ανάπτυξή του κατά την ωρίμανση του καρπού. Η επικονίαση και η γονιμοποίηση του άνθους δίνουν το ερέθισμα να παραχθούν ορμόνες, οι οποίες προκαλούν κυτταροδιαίρεσεις στην ωοθήκη και τους γειτονικούς ιστούς και σχηματίζεται ο καρπός.

Στα άνθη των πυρηνοκάρπων, που προέρχονται από ένα καρπόφυλλο και έχουν συνήθως μία σπερμοδόστια, η γονιμοποίηση του ενός ωαρίου είναι αρκετή για να σχηματιστεί ο καρπός. Στα άνθη των γυγακτόκάρπων που προέρχονται από περισσότερα καρπόφυλλα και έχουν περισσότερες σπερμοδόστιας πρέπει να γονιμοποιηθούν όλα ή τα περισσότερα ωάρια για να σχηματιστεί ο καρπός. Εξαιρεση αποτελεί η αχλαδιά που μπορεί να δώσει καρπούς με παρθενογένεση, δηλαδή χωρίς γονιμοποίηση.

Άλλοι παράγοντες που μπορούν να επιδράσουν στη γονιμοποίηση είναι: Η θρεπτική κατάσταση του δένδρου ή του καρποφόρου οργάνου στο οποίο βρίσκεται το άνθος. Έλλειψη αζώτου, Βορίου και άλλων στοιχείων, επιδρούν δυσμενώς στη γονιμοποίηση ή νεκρώνουν τα ωάρια, ή άλλα μέρη του άνθους.

Η καθυστέρηση εκδλάστησης του γυρεοσωλήνα από χαμηλές θερμοκρασίες ή άλλες αιτίες, μπορεί να μην προλάβει να γονιμοποιήσει το ωάριο όσο θα είναι γόνιμο και δεν

θα έχει εκφυλιστεί. Οι δυο γαιμέτες, το ωάριο και ο ένας σπερματικός πυρήνας, μπορεί να γονιμοποιηθούν, αλλά να μην μπορέσουν να συνεργαστούν αρμονικά για να δώσουν το ζυγώτη. Μπορεί να γονιμοποιηθεί το ωάριο, αλλά να μη γονιμοποιηθούν οι δυο πολιτικοί πυρήνες, για να δώσουν το ενδοσπέρμιο. Η παραγωγή ορμονών μπορεί να είναι ανεπαρκής για να δώσει το ερέθισμα στη έναρξη των κυτταροδιαίρεσεων που θα οδηγήσουν στο σχηματισμό του σπέρματος και του καρπού.

Χαμηλές θερμοκρασίες, λίγο πιο κάτω από τους 0°C, μπορούν να παγώσουν το ωάριο, τα θήλεα όργανα του άνθους ή τους γειτονικούς ιστούς ενώ δεν προκαλούν ζημιές στα άλλα μέρη του άνθους. Τις μεγαλύτερες ευαισθησία παρουσιάζουν τα όργανα που σχηματίζονται τελευταία, λόγω της πολύ έντονης κυτταροδιαίρεσής. Το πιο ευαίσθητο είναι ο εμβρύοσακκος και ακολουθούν, η σπερμοδόστια, τα τοιχώματα της ωοθήκης και οι ιστοί της ανθοδόχης.

Η γονιμοποίηση ολοκληρώνεται με το σχηματισμό του ζυγώτη και τη γένεση του ενδοσπέρμιου. Τα άνθη που δεν γονιμοποιούνται πέφτουν. Σε μερικά είδη ή ποικιλίες το αρμονικό ερέθισμα της εκδλάστησης της γύρης ή του ωαρίου προκαλεί διάγκωση της ωοθήκης, ενώ δεν έχει γίνει γονιμοποίηση. Τα άνθη αυτά πέφτουν λίγο αργότερα υπό μορφή καρπιδίου.

4. Παράγοντες που επιδρούν δυσμενώς στο σχηματισμό, την εξέλιξη και την ωρίμανση του καρπού

Ο καρπός των πυρηνοκάρπων, το κέρασι, το ροδάκινο, κ.λ.π., αποτελείται από τα εξής μέρη: Το εξωκάρπιο που είναι ο φλοιός του καρπού, το μεσοκάρπιο που είναι η σάρκα που τρώγεται και το ενδοκάρπιο, που είναι το κουκούτσι. Στο εσωτερικό του ενδοκαρπίου, βρίσκονται τα αναπαραγωγικά μέρη του καρπού,

το έμβρυο, το ενδοσπέρμιο, ο σπερματικός ιστός και τα καλύματα των σπερμάτων, γι' αυτό και το ενδοσπέρμιο συνθίξεται να λέγεται: σπέρμα ή σπόρος.

Από τα ίδια περίπου μέρη αποτελείται και ο καρπός των γυγαρτόκαρπων, το μήλο, το αχλάδι: κ.λ.π., αλλά συμμετέχουν και άλλα μέρη του άνθους στο σχηματισμό του καρπού και τα διάφορα μέρη δεν είναι τόσο ξεκάθαρα.

Στα πυρηνόκαρπα το έμβryo προέρχεται από το ζυγώτη. Το ενδοσπέρμιο από τη γονιμοποίηση των δύο πολικών πυρήνων. Τα καλύματα των σπερμάτων από τον εμβρυόσακκο. Το κουκούτσι από τα εξωτερικά τοιχώματα της ωοθήκης και το σαρκώδες τμήμα από τα εξωτερικά τοιχώματα της ωοθήκης.

Στα γυγαρτόκαρπα το κάθε ένα από τα πέντε σπέρματα αντιστοιχεί, με το ενδοκάρπιο των πυρηνόκαρπων και προέρχεται από τα ίδια μέρη του άνθους. Η σάρκα του καρπού, προέρχεται από τα εξωτερικά τοιχώματα της ωοθήκης και τη σύμφυση των βράσεων των στημόνων, των πετάλων, των σεπάλων και του ανθικού σωλήνα.

Η ανάπτυξη του καρπού σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη του σπέρματος. Κάθε παράγων που παρακωλύει ή σταματά την ανάπτυξη του σπέρματος, παρακωλύει ή σταματά και την ανάπτυξη του καρπού.

Τα σπουδαιότερα μέρη του σπέρματος είναι: το έμβρυο και το ενδοσπέρμιο. Το έμβρυο προέρχεται από το ζυγώτη με αλληπάλληλες κυτταροδιαιρέσεις και αναπτύσσεται: σιγά - σιγά. Η ανάπτυξη του ολοκληρώνεται κατά την ωρίμαση του καρπού. Το ενδοσπέρμιο προέρχεται από τη γονιμοποίηση των δύο πολικών πυρήνων και αναπτύσσεται: γρηγορότερα από το έμβρυο, ώσπου να καταλάβει όλο σχεδόν το διαθέσιμο χώρο του σπέρματος. Με την αύξηση του εμβρύου μειώνεται ο όγκος του ενδοσπέρμιου. Στην ωρίμανση

του καρπού όλο σχεδόν το χώρο του σπέρματος καταλαμβάνει το έμβρυο με τις κοτυληδόνες, ενώ το ενδοσπέρμιο εκφυλίζεται. Το ενδοσπέρμιο παύει στο έμβρυο τα θρεπτικά συστατικά που χρειάζεται: για να αναπτυχθεί.

Τόσο το έμβρυο, όσο και το ενδοσπέρμιο κατά την ανάπτυξη τους παράγουν ορμόνες, που διοχετεύονται στα άλλα μέρη του καρπού και προκαλούν την αύξηση αυτών. Η αύξηση του καρπού είναι αποτέλεσμα κυτταροδιαιρέσεων και τάνυσεων των κυττάρων.

Οι κυτταροδιαιρέσεις στα γυγαρτόκαρπα και πυρηνόκαρπα, αρχίζουν πριν τη γονιμοποίηση του άνθους και τελειώνουν μετά μία ορισμένη περίοδο ανάλογα με το είδος του σπυροφόρου. Η περίοδος αυτή διαρκεί 2 - 3 εβδομάδες στην κερασιά και βουτσιλιά, 4 εβδομάδες στη ροδακινιά, 4 - 5 εβδομάδες στην μηλιά και 7 - 9 στην αχλαδιά. Ο αριθμός των κυττάρων που θα σχηματιστούν τελικά σε κάθε καρπό είναι καθοριστικός για το μέγεθος που θα αποκτήσει ο καρπός.

Μόλις τελειώσουν οι κυτταροδιαιρέσεις αρχίζει η αύξηση του καρπού αυξάνονται σε μέγεθος. Αυξάνεται κυρίως ο όγκος των χυμοτοπίων και σχηματίζονται οι μεσοκυττάριοι χώροι. Η αύξηση του καρπού με την τάνυση των κυττάρων διαρκεί μέχρι την ωρίμαση.

Η αύξηση του μεγέθους του καρπού με τις κυτταροδιαιρέσεις και τις τάνυσεις των κυττάρων στα πυρηνόκαρπα γίνεται σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο χαρακτηρίζεται από γρήγορη αύξηση του όγκου, που οφείλεται στην αύξηση του εξωκαρπίου, του μεσοκαρπίου και του ενδοσπεριμίου και το έμβρυο αναπτύσσονται ελάχιστα. Κατά το δεύτερο στάδιο η αύξηση του όγκου του καρπού είναι: βραδεία και το ενδοκάρπιο σκληρύνεται. Μόλις ολοκληρωθεί η σκλήρυνση του ενδοκαρπίου αρχίζει η τρίτη περίοδος αύξησης

του καρπού, που οφείλεται: στην τάνυση των κυττάρων του μεσοκαρπίου. Η αύξηση αυτή συνεχίζεται έως ότου ωριμάσει ο καρπός. Μετά την ωρίμαση ο καρπός δεν αυξάνεται πλέον.

Στα γυγαρτόκαρπα η αύξηση του μεγέθους του καρπού γίνεται αργά στην αρχή, όσο διαρκεί το στάδιο της κυτταροδιαίρεσης, γρηγορότερα, αλλά σταθερά κατόπιν, μέχρι την έναρξη της ωρίμασης, επιδραύνεται κατά την ωρίμαση και σταματά μετά την ωρίμαση.

Οι παράγοντες που επιδρούν δυσμενώς στην ανάπτυξη του καρπού είναι: σχεδόν οι ίδιοι με αυτούς που επιδρούν στην άνθηση.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω τα άνθη που δεν γονιμοποιούνται: πέφτουν. Σε μερικές περιπτώσεις, το ερέθισμα της γύρης ή του σχηματισμού των ωαρίων, προκαλούν διάγκωση της ωοθήκης και σχηματίζονται αγονιμοποίητα καρπίδια τα οποία πέφτουν λίγο αργότερα από την πτώση των αγονιμοποίητων ανθέων. Αυτό παρατηρείται: συνήθως στην αχλαδιά και μηλιά, αλλά και στα άλλα σπυροφόρα.

Στα γονιμοποιημένα άνθη παρατηρούνται: οι παρακάτω ανωμαλίες: Τα ωάρια και οι σπερματικοί πυρήνες δε σχηματίζουν ζυγώτη. Ο ζυγώτης δεν εξελίσσεται: σε έμβρυο. Δεν γονιμοποιούνται: οι δύο πολικοί πυρήνες για να δώσουν ενδοσπέρμιο. Το ενδοσπέρμιο δεν εξελίσσεται, κ.λ.π. τα αίτια αυτών των ανωμαλιών μπορεί να είναι: ορμονικά, τροφικά, να μην έχουν σχηματιστεί τέλεια τα διάφορα όργανα του άνθους ή να επέδρασε το περιβάλλον. Στις περιπτώσεις αυτές ο καρπός αναπτύσσεται λίγο και πέφτει. Αυτές είναι και οι σπουδαιότερες αιτίες που οδηγούν στο πρώτο κύμα κακοπώτησης.

Στα γυγαρτόκαρπα που έχουν πολλά σπέρματα και κυρίως στη μηλιά, πρέπει να γονιμοποιηθούν ό-

λα ή τα περισσότερα ώαρια, για να σχηματιστεί ο καρπός. Εάν γονιμοποιηθεί ένα μέρος μόνο αυτών ο καρπός πέφτει ή δεν αποκτά κανονικό σχήμα.

Ανωμαλίες παρατηρούνται και αργότερα κατά την αύξηση του μεγέθους του καρπού. Μπορεί να μην εξελιχθεί το έμβρυο ή το ενδοσπέρμιο ή να εκφυλιστούν. Τα αίτια σ' αυτή την περίπτωση είναι ορμονικά ή τροφικά. Με τον εκφυλισμό του εμβρύου σταματά η παραγωγή ορμονών, που προκαλούν το ερέθισμα για την ανάπτυξη του καρπού και την κανονική τροφοδοσία αυτού με νερό και θρεπτικές ουσίες, οπότε ο

καρπός σταματά να αναπτύσσεται και πέφτει. Σ' αυτά τα αίτια οφείλεται κυρίως το δεύτερο κύμα καρπόπτωσης.

Άλλοι παράγοντες που επιδρούν είναι: η ανισογλία φύλλων ανά καρπό, το φορτίο του δένδρου, η έλλειψη εδαφικής υγρασίας, η ανεπάρκεια αζώτου, ή έλλειψη ορισμένων χημειοστοιχείων, όπως το βόριο, ο ψευδάργυρος, το κάλιο, το μαγνήσιο κ. λ.π. Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να προκαλέσουν καρπόπτωση ή να επηρεάσουν δυσμενώς την ποιότητα του καρπού.

Προσβολές από εχθρούς ή ασθένειες, υψηλές θερμοκρασίες, άνεμοι

κ.λ.π. μπορούν να επηρεάσουν επίσης την ποιότητα του καρπού. Χαμηλές θερμοκρασίες στο καρπίδιο μπορούν να παγώσουν το έμβρυο ή ελόκληρο τον καρπό.

Για μια κανονική παραγωγή καρπού απαιτούνται τα εξής ποσοστά καρπόδεσης για κάθε σποροφόρο. Στη μηλιά 2-8%, στην αχλαδιά 3-11%, στη ροδακινιά 15-20%, στη βερυκοκκιά 20-25% στην αμυγδαλιά 20-80% και στην κερασιά 20-60%. Το ποσοστό καρπόδεσης εξαρτάται από τον αριθμό των ανθέων, που συνήθως παράγει το σποροφόρο και το μέγεθος του καρπού που σχηματίζεται.

Οι Άλλοι Έλληνες

ΑΛΛΑ υπάρχει και η άλλη Ελλάδα.

Υπάρχουν ακόμη άνθρωποι, ακέ-
ραιοι, φιλότιμοι, εργατικοί σεμνοί, υ-
πεύθυνοι. Και δεν είναι μόνον μερι-
κοί εναπομείναντες «κύριοι», λείψα-
να της παλιάς εποχής. Είναι νέα
παιδιά, ώριμοι άντρες, ευαίσθητες
γυναίκες, που δουλεύουν σκληρά, δη-
μιουργούν, προβληματίζονται — που
πυκνάνε τον τόπο, που αισθάνονται α-
ξία για όσα συμβαίνουν. Έχουν θέ-
ματα μερικά μειονεκτήματα. Δεν εί-
ναι θεαματικοί και δεν φιλοξενούν
στις πρώτες σελίδες των εφημε-
ρίδων. Δεν είναι χαπάτσοι και δεν
αναρριχώνται στις κομματικές ιεραρ-
χίες (ή, αν μπουν σε κάποιο κόμμα,
γρήγορα διαγράφονται...). Δεν εί-
ναι αγλαίοι και δεν οργανώνονται
ποδοσφαιρικά. Έτσι η παρουσία
τους περνάει απαρατήρητη. Όμως
αυτοί κρατάνε τον τόπο.

Κάθε ομάδα παίρνω δεκάδες
γράμματα από τους άλλους Έλληνες
(Μόνιμη επωδός: «Κάντε κάτι!»)
Τους συναντώ σε συγκεντρώσεις, σε

διαλέξεις, στη δουλειά. Έχουν κά-
νι: μικρές ομάδες και συζητάνε τα
προβλήματα. Αλλά, στην ουρά του
λεωφορείου υπερσχύουν αυτοί που
χρησιμοποιούν τους αγκιόνες. Οι Άλ-
λοι Έλληνες μένουν μονήμως απ'
έξω.

Αυτούς τους ανθρώπους, ποιός θα
τους εκπροσωπήσει; Τα κόμματα έ-
χουν εγκλωβιστεί σε ξεπερασμένα δι-
λήμματα, σε άχρηστες και παρωχη-
μένες έννοιες. (Λες και το πρόβλημά
μας είναι ακόμα η Δεξιά και η Αρι-
στερά!) Ξαναζεσταίνονται τα παγωμέ-
να ιδεολογικά μακαρόνια και τα σερ-
βίρουν με καινούργια σάλτσα. Αλίμο-
νο! Από ιδεολογίες και σωτήρες έχει
στομαχιάσει η χώρα. Αυτό που χρει-
αζόμαστε είναι αρχές. Αρχές και ο-
ποτελέσματα — ήθος και πράξη!

Σε ολόκληρο τον κόσμο υπάρχει
κρίση αξιών. Αλλά σ' αυτή τη χώ-
ρα, που δεν έχει την άνεση να ωρι-
μάσει κοινωνικά και πολιτικά, υπάρ-
χει κάτι χειρότερο: κενό αξιών.

Κενό αξιών και κενό ηγεσίας: να
οι δύο βασικές συντεταγμένες της νε-

οελληνικής κρίσης (Μέσα στη μόνι-
μη εννοιολογική μας σύγχυση, μπερ-
δεύουμε τις αξίες με τα δόγματα και
την ηγεσία με την εξουσία. Ενώ εί-
ναι έννοιες αντίθετες: Αφεντικά εί-
χαμε πολλά — ηγέτες ελάχιστους!
Προσωπικά κόμματα άφθονα, ιδεο-
λογούντα κόμματα αρκετά — κόμματα
τα αρχών κανένα!)

Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν εί-
ναι πιά πολιτικό — είναι κυρίως, η-
θικό (Άλλωστε, η πολιτική σκέψη
χωρίς ηθική θεμελίωση οδηγεί μόνο
στον Μακιαδελί). Αν δεν αποκατα-
σταθεί η προτεραιότητα του ήθους σε
όλες τις διαστάσεις της πράξης, η
χώρα θα διαλυθεί τάχιστα. Όχι, μό-
νο κοινωνικά — αλλά και οικονομικά.
Γιατί (παράδοξο) το ήθος παρά-
γει! Δημιουργεί! Το πρώτο οικονο-
μικό πρόβλημα της χώρας — η πα-
ραοικονομία — είναι στη βάση του
ηθικού. Όπως και το δεύτερο — ο δι-
κόσμος παρασιτισμός, η αργομισθία.

Ν. Δήμου

Βήμα 3 Μαΐου 1987

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Η χοληστερίνη στο αίμα αποτελεί το σοβαρότερο παράγοντα κινδύνου για έμφραγμα

Πολύς θόρυβος γίνεται γύρω από τη χοληστερίνη. Λόγω της απουσιάς της που παρουσιάζει το θέμα δημοσιεύουμε μερικές πληροφορίες που διαβάσαμε σε σχετικό εκλαϊκευμένο άρθρο της Μεσημβρινής (29-3-89)

«Δολοφόνα στο πιάτο μας» έχουν ονομάσει οι γιατροί τη χοληστερίνη και αυτό επειδή με εξαίρεση τα πυθογενή αίτια το αυξημένο ποσοστό χοληστερίνης στο αίμα οφείλεται κυρίως στις λανθασμένες συνήθειες διατροφής μας και: δη στα λεγόμενα κορεσμένα λίπη ζωικής προέλευσης. Σε απλά Ελληνικά, αυτό σημαίνει ότι απαγορευτικές για την υγεία μας είναι: οι κάθε είδους νωστιμιές τα αλλαντικά, το βούτυρο, τα αυγά, τα λιπαρά τυριά, το «παχάκι» στις μπριζόλες, γαρίδες κι ασταχοί, μυαλά, η κρέμα γάλακτος (στον καφέ), το χαδιάρι, τα σπαρακοειδή, η σοκολάτα ...

Διότι το θέμα δεν είναι ότι ο κίνδυνος αυξημένης χοληστερίνης μας στερεί τις πιά νόστιμες τροφές. Όσοι απομένουν οφείλουν επιπλέον να μαγειρεύονται και κατά τρόπο υγιεινό: όχι τηγανητά αλλά θραστά.

Ας δούμε ωστόσο τι απομένει προς θρώσιν σε όσους αποφασίζουν τελικά να υποστούν μία δίαιτα, προκειμένου να σώσουν τις αρτηρίες τους.

Απομένουν τα «καλά λίπη». Δηλαδή τα πολυακόρεστα. Ανάμεσά τους βρίσκουμε: κανέλι τα λάδια καρυδέλαιο, θαμβακέλαιο, ηλιέλαιο, σογιέλαιο, καλαμποκέλαιο, αλλά και το ελαιόλαδο που είναι μονοακόρεστο μων, αλλά αφήνει αδιάφορη (ως αβλαβής) την υπόθεση της χοληστερίνης...

... Το φάρι. Τα τελευταία χρόνια στις ΗΠΑ αποτελεί την τελευταία μόδα στη διατροφή. Διαφημι-

στικά SPOTS δείχνουν Εσκιμώους να σφύζουν από υγεία με καρδιά που λειτουργεί ρολόι.

... Είναι γνωστό ότι οι Εσκιμώοι που διατρέφονται από κρέας φάλαινας και φώκιες παθαίνουν σπανίως έμφραγμα του μυοκαρδίου.

... Συνιστάται δε η κατάχρηση μίλων. Η πηκτίνη που περιέχουν, ενώνεται στον οργανισμό μας με τα χολικά όξέα, που με τη σειρά τους

περιέχουν χοληστερίνη, όσα περισσότερα αξέα δεσμεύονται από την πηκτίνη, τόσο κατεβαίνει και το ποσοστό χοληστερίνης στο αίμα μας. ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΗΛΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΤΗ ΧΟΛΗΣΤΕΡΙΝΗ ΚΑΝΟΥΝ ΠΕΡΑ.

Τροφές πλούσιες σε πηκτίνη, εκτός από τα μήλα είναι οι μπανάνες, τα καρότα, τα λάχανα, το κουνπίδι και τα εσπεριδοειδή.

Επίσης ότι άλλο περιέχει φυτικές ίνες και συνεπώς και τα όσπρια κυρίως δε τα φασόλια.

Γλυκίσματα

Κέικ με καρότο

ΥΛΙΚΑ

5 αυγά, 2 φλυτζάνια του τσαγιού ζάχαρη, 3 φλυτζάνια του τσαγιού αλεύρι, 2 φλυτζάνια του τσαγιού καρότο τριμμένο, 1 φλυτζάνι του τσαγιού σπορέλαιο, 1 κουτάλι της σούπας κανέλλα, 1 φακελάκι Μπέικιν, 1 φλυτζάνι του τσαγιού καρύδια κοπανισμένα.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Κτυπάμε στο Μίξερ τα αυγά με τη ζάχαρη, πολύ καλά. Ρίχνουμε λίγο-λίγο το σπορέλαιο και το αφήνουμε το μίγμα να κτυπηθεί καλά.

Σε ένα μπολ ανακατεύουμε τα υπόλοιπα υλικά όλα μαζί. Μόλις τα αυγά κτυπηθούν πολύ καλά ρίχνουμε τα υπόλοιπα υλικά και τα κτυπάμε στο μίξερ 3 - 4 λεπτά της ώρας, και το φουρνίζουμε σε προθερμασμένο φούρνο στους 180 - 200 βαθμούς και ψήνεται περίπου 1 ώρα.

Μ.Σ.

Γλύκισμα με ακτινίδιο

ΤΟΥΡΤΑ

Υλικά:

170 γρ. αλεύρι, 100 γρ. ζάχαρη, 3

αυγά, 10 γρ. μπέικιν πάουντερ, 300 γρ. καρπών ακτινιδιάς, 300 γρ. τα ντιγύ και: 50 γρ. νερό

Παρασκευή

Η ζάχαρη και τα αυγά κτυπιούνται στο μίξερ. Προσθέτονται το αλεύρι, το μπέικιν και το νερό πηγματικά. Συνεχίζεται το χτύπημα μέχρι ότου γίνει το μίγμα αφράτο. Τούτο τοποθετείται σε βουτυρωμένο ταψάκι και ψήνεται σε μέτριο φούρνο για

25 - 30 λεπτά. Ετοιμάζεται η σαντιγύ και ρίχνονται μέσα σ' αυτή ψιλοκομμένοι καρποί ακτινιδιάς. Μόλις κρυώσει το παντεσπάν κόβεται σε φέτες και ανάμεσα ρίχνεται η σαντιγύ με τους ψιλοκομμένους καρπούς ακτινιδιάς. Γαρνίρεται η επιφάνεια με σαντιγύ και διακοσμείται επίσης με καρπούς ακτινιδιάς κομμένους φέτες.

(Ακτινιδιά)

Σ. Παλούκης, Ο. Ντινιόπουλος

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Το «επιφανειακό έγκαυμα» της ποικιλίας μηλιάς Γκράννη Σμιθ

Για την Γκράννη Σμιθ γράψαμε και σε προηγούμενα Τεύχη της Ν. - άουστας (Βλέπε Τεύχος 31 1985 σελ. 90 - 91).

Οι καρποί της Γκράννη Σμιθ που διατηρούνται αρκετό χρόνο στους ψυκτικούς θαλάμους, εφόσον δεν ληφθούν τα αναγκαία μέτρα υποφέρουν από δύο φυσιολογικές παθήσεις: α) Το «επιφανειακό έγκαυμα» (Σκάλντ). Είναι το γνωστό καφέ-πικασμα που καλύπτει μεγάλα τμήματα της επιδερμίδας του καρπού και β) η «Εσωτερική όρφνωση» που εμφανίζεται γύρω στο χώρο των σπερμάτων.

Οι καρποί Γκράννη Σμιθ που διατηρούνται σε 2,5 βαθμούς Κελσίου εμφανίζουν λιγότερο «επιφανειακό έγκαυμα» συγκριτικά μ' εκείνους που διατηρούνται σε 0 βαθμούς. Αντίθετα η «Εσωτερική όρφνωση» εκδηλώνεται περισσότερο σε 2,5 βαθμούς Κελσίου και λιγότερο σε 0 βαθμούς. Δεν πρέπει να ξεχνούμε επίσης ότι οι καρποί που αποθηκεύονται σε 0 βαθμούς Κελσίου, διατηρούν, περισσότερο χρόνο τις οργανοληπτικές ιδιότητες και το πράσινο χρώμα της επιδερμίδας.

Σήμερα για την αντιμετώπιση του επιφανειακού εγκαύματος χρησιμοποιούνται διάφορα χημικά σκευάσματα που περιέχουν διφενελαμίνη (BIPHENYLAMINE DPA) ή ετοξυκίνη (ETHOXYQUINE). Η χρησιμοποίησή τους γίνεται με δυο τρόπους: α) ψεκασμός των δέντρων πριν την συγκομιδή και β) βάπτιση των καρπών σε ειδικούς χώρους (θεξαμηνές κλπ.). Η εργασία γίνεται πάντοτε σύμφωνα με τις οδηγίες των παρασκευαστών οίκων.

Η ποικιλία Γκράννη Σμιθ ωριμάζει τους καρπούς της πολύ αργά. Η

καρπική περίοδος (άνθιση - συγκομιδή) στη χώρα μας υπολογίζεται σε 200 μέρες. Για τη περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοδόλων Δέντρων η καλύτερη ημερομηνία συγκομιδής είναι: το πρώτο εικοσήμερο του Νοεμβρίου.

Το επιφανειακό έγκαυμα το εμφανίζουν γενικά όσοι καρποί συγκομίσθηκαν άγουροι και παρέμειναν

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

αρκετό χρόνο στο ψυγείο. Και είναι τόσο πιο έντονο, όσο πιο άγουροι κόπηκαν οι καρποί.

Η αναφερόμενη φυσιολογική πάθηση εκδηλώνεται αμέσως μετά την εξαγωγή των καρπών από τα ψυγεία. Η πάθηση μπορεί να εκδηλωθεί και μέσα στα ψυγεία. Αυτό εξαρτάται από το χρονικό διάστημα παραμονής στους ψυκτικούς θαλάμους και την ημερομηνία συγκομιδής (εάν κόπηκαν πρώιμα κλπ.).

Ο παραγωγός έχοντας υπόψη τα

παραπάνω ως μεριμνήσει εγκαίρως για τη πώληση των καρπών, πριν εμφανισθούν τα πρώτα συμπτώματα της αναφερόμενης «φυσιολογικής πάθησης».

Η Γκράννη Σμιθ, είναι ποικιλία «τεμπέλικη». Η ωρίμανσή της επηρεάζεται αποφασιστικά από τη θερμοκρασία και την γλιοσφάνεια που θα επικρατήσουν τους δύο τελευταίους μήνες (Σεπτέμβριος και Οκτώβριος) πριν τη συγκομιδή. Η εμφάνιση του καφέ-πικασματος δεν επηρεάζεται από το είδος του υποκειμένου.

Στον σχετικό πίνακα δημοσιεύονται τα αποτελέσματα διατήρησης καρπών Γκράννη Σμιθ. Η δειγματοληψία έγινε πολύ αργά (19.7.89), προκειμένου οι διαφοροποιήσεις του επιφανειακού εγκαύματος, των πέντε διαδοχικών συγκομιδών καταστούν πιο εμφανείς. Η συγκομιδή της 14.10.89 (πρώιμη) παρουσίασε τη μεγαλύτερη πάθηση. Οι συγκομιδές του Νοεμβρίου δεν παρουσίασαν το επιφανειακό έγκαυμα.

Καρποί ΓΚΡΑΝΝΥ ΣΜΙΘ

Η εμφάνιση του επιφανειακού εγκαύματος σε διάφορες ημερομηνίες συγκομιδής επί πέντε υποκειμένων

(M26 M7 MM106 MM104 MM103) Δειγματοληψία 19.7.89.

Επιφανειακό Έγκαυμα (Τμήμα Επιφ.)	Ημερομηνίες συγκομιδής				
	14.10.88	20.10.88	26.10.88	3.11.88	9.11.88
Καρ %	Καρ %	Καρ %	Καρ %	Καρ %	Καρ %
—	24 17	66 55	133 81,6	142 100	119 98,3
ίχνη	31 22	38 31,7	18 11,1	—	2 1,7
1)10-1)9	29 20,6	9 7,5	8 4,9	—	—
1)8-1)7	8 5,7	4 3,3	3 1,8	—	—
1)6-1)5	19 13,6	3 2,5	1 0,6	—	—
1)4-1)3	15 10,6	—	—	—	—
1)2-2)3	10 7	—	—	—	—
ολόκληρο	5 3,6	—	—	—	—
	141	120	163	142	121

2. Το «εσωτερικό καφέτισμα» των μήλων και αχλαδιών που διατηρούνται στα ψυχεία

Οι καρποί, οι οποίοι προορίζονται για όψιμη κατανάλωση διατηρούνται σε αποθηκευτικούς χώρους που έχουν κατάλληλη μόνωση, ώστε να παρεμποδίζεται η απώλεια θερμότητας κατά την ψυχρή περίοδο, και η είσοδος θερμότητας κατά τη θερινή.

Σήμερα η διατήρηση των καρπών γίνεται σε ψυκτικούς θαλάμους με χαμηλή θερμοκρασία, ρυθμιζόμενη κατά τέτοιο τρόπο ώστε σπάνια να παρουσιάζει διακύμανση $0,5^{\circ}\text{C}$ άνω ή κάτω από την καθοριζόμενη.

Διατηρώντας τους καρπούς σε ψυκτικούς θαλάμους επιμηκύνουμε τον χρόνο ζωής για αρκετό καιρό. Έτσι επιδραδύνουμε όλες τις χημικές διεργασίες των κυττάρων που οδηγούν στην εσωτερική αλλοίωση της σάρκας και την υποβάθμιση της ποιότητας των καρπών.

Όλα τα μέρηματα ενός καρπού δεν βρίσκονται στο ίδιο στάδιο ωριμότητας, γι' αυτό, κατά την διατήρησή τους η αποσύνθεση δεν είναι ομοιόμορφη.

Η πείρα απέδειξε ότι οι περισσότεροι καρποί που διατηρούνται σε -1 έως 0°C δεν αποσυντίθενται, με ομοιόμορφη καταστροφή όλων των ιστών, αλλά κατά κανόνα αποσυντίθενται και «καφετιάζουν» σε ωριμμένες θέσεις, και ιδίως κοντά στο κέντρο «την καρδιά» πολύ πριν οι ιστοί σε άλλα μέρηματα αυτού καταστούν υπερώριμοι.

Ανάλογα με τη θερμοκρασία που διατηρούνται οι καρποί σχηματίζονται και διαφορετικές ουσίες στο εσωτερικό των καρπών. Φαίνεται ότι μερικές ουσίες που σχηματίζονται στους διατηρούμενους καρπούς εις -1 έως 0° είναι επιβλαβείς. Μήλα μερικών ποικιλιών πρέπει να διατηρούνται εις 2°C ή και περισσότερο για να αποφευχθεί το «καφέτισμα» το οποίο προκαλείται συνεπεία διάλυσης από την ακεταλδεύδη ή αιθυλ-

κή αλκοόλη. Αχλάδια μερικών ποικιλιών πρέπει να εξαχθούν από τις χαμηλές θερμοκρασίες διατήρησής, όταν έχουν πράσινο χρωματισμό και να αφεθούν να ωριμάσουν σε 18°C περίπου, για να μη υποστούν εσωτερική αποσύνθεση ή υποβάθμιση της γευστικότητάς τους.

Όταν τα μήλα διατηρούνται σε θερμοκρασίες πύθ πάνω από το 0°C το παραγόμενο διοξείδιο του άνθρακα, ή άλλες μαζί με αυτό συμπαραγόμενες και συγκεντρωμένες ουσίες προκαλούν μερικές φορές την γνωση στην πάθηση «καστανή καρδιά» (BROWHEART ή CORE FLUSH). Οι υψηλές συγκεντρώσεις διοξειδίου του άνθρακα στο ψυγείο 10 - 15% συντελούν στην εμφάνιση της πάθησης της «καστανής καρδιάς». Αυτό εξαρτάται από την ποικιλία, χρόνο συγκομιδής των καρπών, κλπ.

Η διατήρηση των καρπών σε τεχνητή ατμόσφαιρα και με καθορισμένη αναλογία διοξειδίου του άνθρακα και μειωμένη αναλογία οξυγόνου καθυστερεί την ωρίμανση και την αποσύνθεση του καρπού. Οι εκατοστιαίες περιεκτικότητες της ατμόσφαιρας σε διοξείδιο του άνθρακα και οξυγόνο, οι οποίες δίνουν τα καλύτερα αποτελέσματα διαφέρουν ανάλογα με την ποικιλία και το είδος των σπιροφόρων.

Η εσωτερική αποσύνθεση προκαλεί μεγαλύτερες ζημιές στα αχλάδια, παρά στα μήλα, η δε συγγένισή στη οινοπνεύματος και ακεταλδεύδης έχει σχέση άμεση με το φαινόμενο της αποσύνθεσης. Το κεντρικό μέρμα του καρπού «καφετιάζει» ενωρίτερα πριν ακόμα το εξωτερικό μέρμα αρχίσει να υπερωριμάξει. Καρποί που συγκομίστηκαν μάλλον πράσινοι και καρποί που παρήχθησαν υπό θερμό και ξηρό κλίμα καθώς και καρποί που προέρχονται από δέν

τρα που είχαν στη διάθεσή τους λιγότερο νερό, παρουσιάζουν λιγότερα συμπτώματα εσωτερικής αποσύνθεσης (καφέτισμα) συγκριτικά με τους καρπούς που συγκομίστηκαν σε προχωρημένο στάδιο ωρίμανσης. Καρπούς που προέρχονται από περιφέρειες με δροσερό θέρος.

Η γευστικότητα των αχλαδιών μειώνεται περισσότερο από τα μήλα. Όταν αυτά διατηρούνται στις χαμηλές θερμοκρασίες των -1 έως $+4^{\circ}\text{C}$ μέχρις ότου ωριμάσουν τέλεια. Έπειτα αυτό ύστερα από καθορισμένο χρόνο διατήρησης των αχλαδιών στις χαμηλές θερμοκρασίες επιβάλλεται όταν ακόμη είναι πράσινα και σκληρά να μεταφερθούν σε θαλάμους με υψηλές σχετικά θερμοκρασίες. Η συμπλήρωση αυτή της διεργασίας ωρίμανσης σε θερμούς θαλάμους δίνει την ποιότητα των αχλαδιών της ποικιλίας KAIZER ALEXANDER περισσότερο από ότι θα δώσει την ποιότητα των καρπών άλλων γνωστών ποικιλιών.

Οι καρποί που προβλέπεται να διατηρηθούν αρκετό χρονικό διάστημα, θα πρέπει να μη έχουν ωριμώσει πλήρως. Η αποθήκευση πρέπει να γίνει εγκαίρως, πριν ακόμη αρχίσουν οι χημικές εσωτερικές διεργασίες που οδηγούν στην αποσύνθεση και τα «γρηρατεία» των καρπών.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

«ΝΙΛΟΥΣΤΑ»

«Ταξίδι στα μονοπάτια της μνήμης» (Με αφορμή μια συνάντηση)

Οι συναντήσεις αποφοίτων διαφόρων σχολικών μονάδων τα τελευταία χρόνια γίνονται όλο και συχνότερα και αποτελούν τον συνδυαστικό κρίκο ολόκληρων γενεών, ύστερα μάλιστα από τις τεράστιες και κομμογονικές μεταβολές που έγιναν και δημιουργούν πεδία σύγκρισης της σημερινής με άλλες εποχές.

Στα πλαίσια μιάς τέτοιας συνάντησης συγκεντρωθήκαμε οι απόφοιτοι του Λαμπείου Γυμνασίου Ναούσης του 1964 με αφορμή την συμπλήρωση 25 χρόνων από την αποφοίτησή μας στις 26 και 27 Αυγούστου 1989. Βέβαια η προετοιμασία της συνάντησης άρχισε πριν δυο μήνες με τις καλαίσθητες προσκλήσεις που έστειλαν τα δραστήρια μέλη της οργανωτικής επιτροπής από παλιούς συμμαθητές και συμμαθήτριες: Φανή, Βλάχου, Ελένη, Κουτσουφλίδου, Μήτογλου Παύλο, Παπαδοπούλου Άννα, Σταμπούλου Φαίη, Τσιβίνα Αντώνη και Χαριζόπουλο Νίκο. Η αποστολή κάλυψε τα πέλατα του κόπιου και όλη την Ελλάδα, αφού παντού υπάρχουν απόφοιτοι του 1964 (Αμερική, Αυστραλία, Ελλάδα).

Πιστοί στο προσκλητήριο το απόγευμα 26 Αυγούστου μαζευθήκαμε στο προαύλιο του ιστορικού Λαμπείου όπου μας υποδέχθηκαν τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής και μαζί δεχθήκαμε τους τότε καθηγητές μας που μας τίμησαν με την παρουσία τους και ήταν οι: κ.κ. Καλιτέκης (Θεολόγος), Π. Ζωγράφος, Παναγιωτίδης, Ε. Καραγιάννου (φιλόλογος), Χ. Τάσης (φυσιολόγος), Α. Νικολαΐδης, Γ. Συμειωτίδης (μαθηματικοί), Β. Μουζακίρης (αγγλικών) και Θ. Διάφας (γυμναστής). Αφού παραταχθήκαμε στην γραμμή και κάναμε την προεξέταση, όπως πριν 25 χρόνια, μπήκα-

Του Γιάννη Α. Καρατσιώλη

με στις παλιές μας τάξεις. Αξίζει να αναφέρουμε ότι για πρώτη φορά στην Νάουσα το 1964 αποφοίτησαν μαθητές του πρακτικού τμήματος που ιδρύθηκε το 1961 με κατεύθυνση την διδασκαλία θετικών επιστημών. Μέχρι τότε λειτουργούσαν τα γνωστά κλασσικά τμήματα με κατεύθυνση κυρίως θεωρητικές επιστήμες. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι το 1964 αποφοίτησαν 26 μαθητές του πρακτικού τμήματος (τα 3 ήταν κορίτσια) και 52 του κλασσικού (τα 32 κορίτσια).

Μετά από την «διδασκαλία» μαθημάτων από τους καθηγητές, όπου με νοσταλγία θυμηθήκαμε σκηνές του παρελθόντος μέσα στην τάξη, κτύπησε το παραδοσιακό μεγάλο κουδούνι: ο ακούρατος τότε και τώρα επιστάτης Χαράλαμπος.

Το βράδυ επακολούθησε δεξίωση και γλέντι με τον ζουρνά του Βαγγέλη σε εξοχικό κέντρο της πόλης μας.

Την άλλη μέρα Κυριακή 27 Αυγούστου το πρόγραμμα περιλάμβανε εκκλησιασμό στον Έξω Πρόδρομο, όπου σε ένα κατασκευασμένο περιβάλλον παρακολουθήσαμε με τις οικογένειές μας την Θεία Λειτουργία. Το κήρυγμα του Ευαγγελίου έγινε από τον Θεολόγο καθηγητή Ιωάν. Καλιτέκη που με την γλαφυρότητα του μας επανέφερε στα παλιά με τα γνωστά του και τότε κηρύγματα.

Έπειτα ακολούθησε μία μικρή δεξίωση στην αίθουσα του μοναστηριού, αποχαιρετήσαμε ο ένας τον άλλο και αρχίσαμε σιγά - σιγά να αποχωρούμε δίνοντας υπόσχεση να ξανασυναντηθούμε σύντομα.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η οργανωτική επιτροπή μίας μοίρασε έ-

να καλαίσθητο και προσεγμένο λεύκωμα με φωτογραφία εξωτερικά του Λαμπείου, στο εσωτερικό φωτογραφίες των αποφοίτων το 1964 (ασπρόμυρη) και το 1989 (έγχρωμη), για να θυμηθούμε και να συγκρίνουμε το τότε και το τώρα και κατάστασή με τα ονόματα, επαγγέλματα και διευθύνσεις όλων των συμμαθητών και συμμαθητριών.

Γενικά ήταν μία αξιόλογη και συγκινητική εκδήλωση που θα την θυμόμαστε για πολύ καιρό.

ΧΡΟΝΟΣ

■ Εργάζεσθε έως ημέρα εστί.
(Κύριος Ιησούς)

■ Ο χρόνος είναι ο σφώτατος των σκιδούλων.
(Περικλής)

■ Ο χρόνος είναι ο όριστος των ιατρών.
(Οβίδιος)

■ Ο χρόνος είναι ο κάλλιστος των διδασκάλων.
(Ουγκώ)

■ Ο άνθρωπος που τολμά να σπαταλάει μία ώρα δεν εγνώρισε την αξία της ζωής.
(Βενιαμίν Φραγκλίνος)

■ Ο χρόνος της ζωής μας είναι άσπυς, τον συντομεύουμε ακόμη περισσότερο όταν τον σπαταλούμε.
(Ντοστογιέφσκυ)

■ Ο χρόνος είναι χρήμα με το οποίο αγοράζεις ή την αιώνια κόλαση ή την αιώνια ζωή.
(Παύλ. Κλωντέλ)

Μερικοί από τους αποφοίτους της χρονιάς εκείνης με τους καθηγητές τους:

ΠΡΩΤΗ ΣΕΙΡΑ καθιστοί:

Οι καθηγητές Καράς Βασίλης, Τάσης Χάρης, Σαλταπίδα Σοφία, ο Γυμνασιάρχης Μαντωνακάκης, Καραγιοβάννου Ευδοξία και Νικολαΐδης Λουκάς. Οι μαθητές Σταμπούλου Φανή και Χαριζόπουλος Νίκος.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΕΙΡΑ όρθιοι: Αγοραστής Γιάννης, Πεγλιθάνος Τάκης Τράϊου Ελένη, Αποστόλου Φανή, Μητσοκάπα Μάχη, Σταμάτη Αναστασία, Βλάχου Κυριακή, Βλάχου Αγορίτσα, Βλάχου Φανή, Πετροπούλου Μαρία, Μήλιου Ελένη, Νικόλτση Σουλτάνα, Παπαπέτρου Καίτη, Παράσχη Φούλα, Μαργαρίτη Βίλμα Πάντσιου Βέτα, Τσιώννας Αντώνης.

ΤΡΙΤΗ ΣΕΙΡΑ όρθιοι:

Σύρκος Τάκης, Τάντζης Γιώργος Παπαδοπούλου Άννα, Τσίτσης Νικηφόρος, Αντιφάκος Γιώργος, Ράλης

Θωμάς, Μπαλόγλου Έλλη, Τσίτσης Φίλιππος, Βαγγόπουλος Μιχάλης, Καρατσιώλης Γιάννης, Αντιφάκος Σπύρος.

Νάουσα 1989

Όσοι από τους τότες μαθητές ήρθαν στην συνάντησή, με τους καθηγητές τους:

ΠΡΩΤΗ ΣΕΙΡΑ καθιστοί:

Οι καθηγητές Τάσης Χάρης, Παναγιωτίδης Μιχάλης, Καραγιοβάννου Ευδοξία, Διάφας Θεόφιλος, Νικολαΐδης Λουκάς, Καλτέκης Ιωάννης, Μουζακίδης Βύρων, Συμειωνίδης Γρηγόρης, κα Νικολαΐδου.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΕΙΡΑ όρθιοι:

Νούση Ελένη, Κουτσουφλιάνου Ελένη, Γιάγκα Ανδριάννα (πίσω) Τζιμπάξη Σούλα, Μπαλτατζίδου Πολυτίμη, Μήλιου Ελένη (πίσω), Πετροπούλου Μαρία, Αθανασιάδου Βούλα (πίσω), Παράσχη Φούλα, Βλάχου Κική, Λίγγου Κική, Βογιατζόγλου Βάσω, Βλάχου Φανή, Σταμπούλου Φανή, Πάντσιου Βέτα, Μήτογλου

Παύλος, Θεοδωρόπουλος Μανώλης, Τσιώννας Αντώνης, Σωτηρόπουλος Γιάννης, η κα και η δις Καλτέκη Μαραβέλης Πασχάλης, Καρατσιώλης Γιάννης, Χαράλαμπος Σαυινίδης (επιστάτης σχολείου).

ΤΡΙΤΗ ΣΕΙΡΑ όρθιοι:

Αποστόλου Φανή, Παπαδοπούλου Άννα Νικόλτση Σουλτάνα, Πεγλιθάνος Τάκης, Μυλωνά Ευλαμπία (μπροστά) Ανθοπούλου Δωροθέα (πίσω), Σταμάτη Αναστασία (μπροστά), Βλάχου Βέτα (πίσω), Βλάχου Αγορίτσα (μπροστά), Οικονομίδης Σούλα (πίσω) κ Αγοραστής Γιάννης, Μητσοκάπα Μάχη, Τσίτσης Φίλιππος, Χαριζόπουλος Νίκος (μπροστά) Σιδηρόπουλος Ισαάκ (πίσω) Μώκος Νικηφόρος (μπροστά) Αντιφάκος Σπύρος (πίσω), Τάντζης Γιώργος, Αμανατίδης Βιολέττα (πίσω), Παπαδοπούλου Ηλιάνα (μπροστά), Φετλής Γιάννης (πίσω) Βαγγελόπουλος Μιχάλης (μπροστά), Άλιος Χρήστος (πίσω) Σιδηρόπουλος Γεώργιος, Κοπιμίδης Μιχάλης, Παντελίδης Νικόλτσης.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

Ένα βιβλίο κατατοπιστικό επιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τὰ κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να τὸ προμηθευθείτε ἀπὸ τὰ γραφεία

τοῦ Ἀγροτικοῦ Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

Μπορείτε να τα προμηθευτείτε από τα βιβλιοπωλεία και

από τα γραφεία του Συλλόγου Αποφοιτών Ναούσης

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»
ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΔΕΤΕΒ)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»
ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΔΕΤΕΒ)